

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER VE TARİH ÖĞRETMENLERİNİN
YURTSEVERLİK TUTUMLARI İLE TEMEL DEĞER
YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ AKDENİZ

TOKAT
Eylül/2018

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER VE TARİH ÖĞRETMENLERİNİN
YURTSEVERLİK TUTUMLARI İLE TEMEL DEĞER
YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ AKDENİZ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Fatih YAZICI

TOKAT
Eylül/2018

ETİK SÖZLEŞME

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgi toplama ve raporlaştırma sürecinin Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna, genel akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplandığını, hazırlandığı ve raporlaştırıldığını, iş bu tez çalışmasını “intihali engelleme” programı ile taradığımı, bana ait olmayan tüm bilgi, veri, düşünce ve bulgulara atf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan eder sorumluluğun tarafıma ait olduğunu kabul ederim.

27/09/2018

Ali AKDENİZ

JÜRİ ONAY SAYFASI

JÜRİ ONAY SAYFASI

SOSYAL BİLGİLER VE TARİH ÖĞRETMENLERİNİN YURTSEVERLİK TUTUMU İLE TEMEL DEĞER YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Yukarıda başlığı verilen Yüksek Lisans/Doktora tezi Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../..... tarihli yazısı ile 07/09/2018 tarihinde toplanan jüri tarafından kabul edilerek başarılı bulunmuştur.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Fatma BUDAK

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tercan YILDIRIM

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Fatih YAZICI

.....

Üye :

.....

Üye :

.....

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../20..

Enstitü Müdürü:

Mühür
İmza

TEŞEKKÜR

Eğitim- öğretim hayatımda öğrendim ki insanı hayata bağlayan en önemli şey sürekli gelişim halinde kalabilmektir. Bir noktada durmanın insanın yaşam enerjisini düşüren, sıradanlaşan yaşam sürmemize neden olmaktadır. Bireysel huzur için sürekli araştırma halinde, hayatına bir tane daha artı değer katacak deneyim kazanmak gerekir.

Lisans eğitimi aynı üniversite’de yapmış olmam ve kaldığım yerden devam ederek lisans eğitimdeki eğitim sürecini ve anıları tekrar hatırlamak gibi güzellikler yaşadığım yüksek lisans eğitimi sürecinde lisans düzeyinde hissettiğim aynı heyecanı tekrar yaşadım. Öğrenme, araştırma azmimim hala olduğunu yüksek lisans eğitimi sürecinde YGS sınavına girerek yine aynı üniversitenin “Uygulamalı İngilizce ve Çevirmenlik Bölümü” kazanarak gelişim için öğrenim gördüğüm İngilizce hazırlık eğitimiyle devam ederek gösterdim. Bu bir eğitim yılında gelişimime katkıda bulunan Yabancı Diller Yüksekokul öğretim görevlisi değerli hocalarıma minnetlerimi bildiririm. Gaziosmanpaşa ailesinin tüm üyelerine sonsuz şükranlarımı sunarım. Yüksek lisans eğitiminde gelişimime katkı veren Prof. Dr. Eren YÜRÜDÜR, Prof. Dr. Gülşah BAŞOL, Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ, Dr. Öğr. Üyesi İsa TAK, Dr. Öğr. Üyesi Fadime SEÇGİN, Dr. Öğr. Üyesi Sevim GÜVEN ve Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÇAĞLAR değerli hocalarıma bana katmış olduğu değerler için teşekkür etmeyi gönül borcunu bilirim.

Yüksek lisans eğitimin başından sonuna kadar sabrı, hassasiyeti, yaklaşım tarzıyla yeni ufuklar açan, zaman kavramı olmadan elinden gelenden fazlasını sunan, limitsiz tolerans gösteren, güler yüzünü ve samimiyetini esirgemeyen ve danışman hoca statüsünü hakkıyla yerine getiren, fikirleriyle gelişimine doğrudan katkı veren kıymetli; Dr. Öğr. Üyesi Fatih YAZICI’ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca jürimde yer alarak tezimin kemale ermesine, değerli fikirleriyle katkılar sunan değerli hocalarıma Dr. Öğr. Üyesi Fatma BUDAK’a ve Dr. Öğretim Üyesi Tercan YILDIRIM’a teşekkürlerimi sunar, çalışmam süresince gösterdikleri ilgiden ötürü de sevgili öğrencilerime hayat boyu başarılar dilerim.

Emektar bilgisayarıma, bugünlere gelmemde çok büyük emekleri olan geniş aileme, manevi desteğini esirgemeyen arkadaşlarıma, bana her zaman saygılı davranan rol model olmaya çalıştığım yeğenlerime; mutlu zamanlar geçirmeme katkı veren ismini sayamayacağım tüm dostlarıma sevgilerimle birlikte sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım. Aydınlık içinde olun.

Ali AKDENİZ

İTHAF

*Bu seviyelere gelebilmemde emeđi olan Aileme,
İlkokuldan Őimdiye kadar olan tım Öğretmenlerime ve
Aziz Őehitlerimize İthaf olunur.*

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER VE TARİH ÖĞRETMENLERİNİN YURTSEVERLİK
TUTUMLARI İLE TEMEL DEĞER YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

ALİ AKDENİZ

Yüksek Lisans, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatih Yazıcı

Eylül 2018, ix + sayfa 88

Değerler toplum olmanın kaçınılmaz bir parçasıdır. Bireyin tutum ve davranışları değerlere göre şekillenir. Bununla birlikte temel değerlere sahip yurtsever bireyler yetiştirmek eğitim sistemimizin tarihsel olarak devam eden bir hedefidir. Bu süreçte değerler eğitimi önemli bir yer tutar. Türkiye’de değerler eğitimi, müstakil bir program olmayıp, sosyal bilgiler ve tarih gibi derslerin bir parçası olarak ele alınmaktadır. Bu araştırma, değerler eğitiminde öğretmenin rolünü göz önünde bulundurarak, sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik tutumları ile temel değer yönelimleri arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın problem cümlesi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik tutumları ile temel değer yönelimleri arasındaki ilişki nedir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu problem cümlesinin alt problemleri ise şunlardır:

Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin;

1. Yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları nedir?
2. Cinsiyet değişkenine göre yurtseverlik tutumları ile değer yönelimleri arasında farklılaşma var mıdır?
3. Branş değişkenine göre yurtseverlik tutumları ile değer yönelimleri arasında farklılaşma var mıdır?
4. Mezun olunan fakülte değişkenine göre yurtseverlik tutumları ile değer yönelimleri arasında farklılaşma var mıdır?
5. Öğrenim durumu değişkenine göre yurtseverlik tutumları ile değer yönelimleri arasında farklılaşma var mıdır?
6. Mesleki kıdem değişkenine göre yurtseverlik tutumları ile değer yönelimleri arasında farklılaşma var mıdır?
7. Yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları arasındaki ilişki nedir?

Araştırma tarama modelindeki ilişkiyel tarama yöntemi ile yapılmıştır. Araştırmanın evreni, Tokat ilindeki Milli Eğitim Bakanlığına bağı okullarda görev yapan 306 sosyal bilgiler öğretmeni ve ortaöğretim seviyesinde 174 tarih öğretmeni olmak üzere 480 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise; kolayda örnekleme yöntemi ile belirlenen 137 sosyal bilgiler ve 100 tarih öğretmeni olmak üzere 237 öğretmenden oluşmaktadır. Yurtseverlik tutumları ile temel değerler arasındaki ilişki düzeyini belirlemek için Yazıcı (2013) tarafından geliştirilen “Yurtseverlik Ölçeğı” ve Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından Türkçeye uyarlanan “Schwartz Değerler Ölçeğı” kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22.00 kullanılmıştır. Araştırma grubunu oluşturan öğretmenlerin demografik özellikleri belirlenmiş, veri toplama araçlarıyla elde edilen verilerin çözümlenmesinde aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri bulunmuştur. İlişkiyel analizinde ise ilişkiyel grup *t*-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve korelasyon analizi yapılmıştır.

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin Yurtseverlik Ölçeğine verdikleri puanların ortalamasının 5’li likert tipinde $\bar{x}=4,79$ olarak hesaplandığı görülmektedir. Yapılan ilişkiyel analizlere göre katılımcıların cinsiyet, branş, mesleki kıdem, mezun olunan fakülte ve öğrenim durumu değişkenlerinin, yurtseverlik tutumları üzerinde anlamlı bir farklılaşma meydana getirmediğı görülmektedir. Schwartz Değerler Ölçeğine verdikleri puanların ortalamasının 7’li likert tipinde $\bar{x}=6,10$ olarak hesaplanmıştır. Schwartz Değerler Ölçeğine verilen puanlar incelendiğinde ise evrensellik, yardımseverlik ve güvenlik temel değerleri katılımcıların en fazla önem verdikleri değerler iken; hazcılık, uyarılım, güç boyutları ise en az önem verdikleri temel değerlerdir. Schwartz Değerler Ölçeğine ilişkin sonuçlar, bağımsız değişkenler açısından değerlendirildiğinde ise kadın öğretmenlerin yardımseverlik, evrensellik ve hazcılık temel değerlerine erkek öğretmenlere göre daha fazla önem verdiği görülmektedir. Bununla birlikte lisans mezunları ise güvenlik temel değerine lisansüstü mezunlarına göre daha fazla önem vermektedir. Yurtseverlik tutumu ve temel değerler arasındaki ilişki incelendiğinde ise yurtseverlik ile uyarılım temel değeri dışındaki tüm değer boyutları arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte en güçlü ilişkinin yurtseverlik tutumu ile başarı, geleneksellik ve güç temel değerleri arasında olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye’de yurtseverlik eğilimlerinin başarı, güç ve geleneksellikten beslendiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Anahtar kelimeler: Temel Değer, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Tarih Öğretimi,
Yurtseverlik

ABSTRACT
THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTITUDE OF PARIOTISM AND BASIC
VALUES ORIENTATIONS OF SOCIALLY SCIENCES AND HISTORY
TEACHERS

ALİ AKDENİZ

Master of Science, Department of Social Sciences Education

Thesis Advisor: Dr. Lecturer. Üyesi Fatih Yazıcı

September 2018, ix+ page 88

Values are an inevitable part of being a society. The attitudes and behaviors of the individual are shaped according to their values. However, raising patriotic individuals with basic values is a historically continuing goal of our education system. In this process, value education has an important place. values education in Turkey, is not an independent program, it is discussed as part of courses such as social studies and history. This research was conducted in order to determine the relationship between patriotic attitudes and basic values of social studies and history teachers, taking into account the role of teacher in values education. The problem of the research was determined as "the relationship between patriotic attitudes of social science and history teachers and basic value orientations?" The sub-problems of this problem are:

Teachers of social studies and history;

1. What are attitudes towards patriotism and core values?
2. Is there a difference between patriotic attitudes and value orientations according to gender?
3. Is there a difference between patriotic attitudes and value orientations according to the branch variable?
4. Is there a difference between patriotic attitudes and value orientations according to the graduate faculty variable?
5. Is there a difference between patriotic attitudes and value orientations according to the educational status variable?
6. Is there a difference between patriotic attitudes and value orientations according to occupational seniority variable?
7. What is the relationship between patriotism and attitudes towards core values?

The research was carried out by the relational screening method in the screening model. The universe of the research consists of 480 teachers, 306 social studies teachers working in schools affiliated to the Ministry of National Education in Tokat and 174 history teachers at the secondary level. The sample of the research is; consists of 237 teachers, of which 137 are social knowledge and 100 history teachers, which are easily determined by sampling method. The "Patriotism Scale" developed by Yazıcı (2013) and the "Schwartz Value Scale" adapted to Turkish by Kuşdil and Kağıtçıbaşı (2000) were used to determine the level of relationship between patriotic attitudes and core values. SPSS 22.00 was used in the analysis of the data. The demographic characteristics of the teachers constituting the research group were determined and arithmetic mean and standard deviation values were found in the analysis of the data obtained with the data collection tools. In the relational analysis, unrelated group *t*-test, one way variance analysis (ANOVA) and correlation analysis were performed.

As a result of the research, scores on the patriotism scale were high and similar to the related literature. Patriotic attitudes of participating teachers do not differ significantly according to variables (gender, branch, occupational seniority, graduated faculty, education status). It can be said that the variables given in sub-problems on patriotic attitudes of participating teachers do not have any influence. The mean score of the Schwartz Values Scale was calculated as $\bar{X}= 6,10$ in 7 point Likert type. As a result of the research, scores on the Schwartz Value Scale were high and found to be similar to the related literature. Universality, helpfulness and security dimensions of participating teachers are the most important; hedonism, arousal, power dimensions are dimensions that they least care about. Participating female teachers give more importance to the basic values of benevolence, universality and hedonism than male teachers. When it comes to the literature, female teachers are the main values of benevolence, universality and hedonism; male teachers are more concerned with universalism and hedonism than their female counterparts. All these different and occasionally conflicting outcomes in the relevant literature make it difficult to make a generalization of the relationship between gender and value orientation. According to the educational status variable, when the basic value orientations of social studies and history teachers are examined, it is seen that undergraduate graduates attach more importance to safety dimension than graduate graduates. Other variables (occupational seniority, branch, graduated faculty) do not differ significantly in the base value dimension. Teachers' attitudes and perceptions were similar and positive. Positively positive relationship was found

between patriotism attitude and all values other than the mainstream. Nevertheless, it seems that the strongest relation is the patriotism attitude, success, tradition and power. In this case, the success of patriotism trend in Turkey is important because it shows that supplied the power and tradition.

Key Words: Basic Values, Teaching Social Studies, Teaching History, Patriotism.

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
JURİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İTHAF.....	v
TABLO LİSTESİ.....	3
ŞEKİL LİSTESİ.....	5
BÖLÜM I.....	6
GİRİŞ.....	6
1.1. Problem.....	9
1.2. Amaç.....	10
1.3. Önem.....	10
BÖLÜM II.....	12
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	12
2. Değerler ve Özellikleri.....	12
2.1. Değer Kavramı.....	12
2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması ve Schwartz Değer Yaklaşımı.....	15
2.1.3.1. Schwartz Değerler Yaklaşımı.....	17
2.2. Değerler Eğitimi.....	21
2.2.1. Değerler Eğitimi Yaklaşımları.....	24
2.2.2. Değerler Eğitiminde Okulun ve Öğretmenin Rolü.....	30
2.3.1. Türk Eğitim Sisteminde Değerler Eğitimi.....	35
2.3.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi.....	38
2.3.1.2. Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 8. Sınıf Öğretim Programında Değerler Eğitimi.....	42
2.3.1.3. Ortaöğretim Tarih Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi.....	44
2.4. Yurtseverlik ve Eğitimi.....	46
2.4.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yurtseverlik Değeri.....	48
2.4.2. Tarih Öğretim Programlarında Yurtseverlik Değeri.....	49
İlgili Çalışmalar.....	50
BÖLÜM III.....	58
YÖNTEM.....	58
3.1. Araştırmanın Modeli.....	58
3.2. Araştırmanın Evreni.....	58
3.3. Araştırmanın Örneklemi.....	58
3.4. Veri Toplama Araçları.....	59
3.5. Verilerin Toplanması.....	62
3.6. Verilerin Analizi.....	62
BÖLÜM IV.....	63
BULGULAR.....	63

4. 1. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri	63
4.2. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri.....	64
4.3. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Branş Değişkenine Göre Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri.....	65
4.4. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Mezun Olunan Fakülte Değişkenine Göre Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri.....	67
4.5. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri.....	68
4.6. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri.....	70
4.7. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki	72
BÖLÜM V	73
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	73
5.1. Sonuçlar	73
5.2. Öneriler.....	76
KAYNAKÇA.....	78
EKLER.....	84
EK1:Araştırma İzin Belgesi	84
Ek 2:Öğretmenlere Uygulanan Anket Formu	85
Ek 3:Özgeçmiş	88

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.2: 2005 Sosyal Bilgiler Programında Kazandırılacak Değerlerin Öğrenme Alanlarına Dağılımı	41
Tablo 2.3: 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 2005 Öğretim Programında Kazandırılacak Değerlerin Öğrenme Alanı/Ünitelere Dağılımı .	43
Tablo 2.4:Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti ve Atatürkçülük Dersinde Aktarılan Değerler ve Öğrenme Alanı/Ünite Şeması	44
Tablo 2.5. Ortaöğretim Öğretim Tarih Dersleri 2017 Öğretim Programlarında Değerler İlişkin Tutum ve Davranışlar Tablosu	45
Tablo:3.1 Katılımcıların Demografik Özellik Tablosu.....	58
Tablo 3.2: Schwartz Değerler Yaklaşımı ve Ölçeğinin Boyutları	60
Tablo 4.1:Öğretmenlerin Yurtseverlik Tutumlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	63
Tablo 4.2:Öğretmenlerin Temel Değerlere İlişkin Tutumlarının Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	63
Tablo 4.3:Öğretmenlerin Yurtseverlik Tutumlarının Cinsiyet Değişkeni Durumu İçin Yapılan Bağımsız Grup <i>t</i> -Testi Sonuçları.....	64
Tablo 4.4:Öğretmenlerin Schwartz Değerler Ölçeği Değer Tutumlarının Cinsiyet Değişkeni Durumu İçin Yapılan Bağımsız Grup <i>t</i> -Testi Sonuçları	64
Tablo 4.5:Öğretmenlerin Yurtseverlik Tutumlarının Branş Değişkeni Durumu İçin Yapılan Bağımsız Grup <i>t</i> -Testi Sonuçları.....	65
Tablo 4.6:Öğretmenlerin Schwartz Değerler Ölçeği Değerlere İlişkin Tutumlarının Branş Değişkeni Durumu İçin Yapılan Bağımsız Grup <i>t</i> -Testi Sonuçları.....	66
Tablo 4.7:Öğretmenlerin Yurtseverlik Tutumlarının Mezun Oldukları Fakülte Değişkeni Durumu İçin Yapılan Bağımsız Grup <i>t</i> -Testi Sonuçları	67
Tablo 4.8:Öğretmenlerin Schwartz Değerler Ölçeği Değer Tutumlarının Fakülte Değişkeni Durumu İçin Yapılan Bağımsız Grup <i>t</i> -Testi Sonuçları	67
Tablo 4.9:Öğretmenlerin Yurtseverlik Tutumlarının Öğrenim Durumu Değişkeni İçin Yapılan Bağımsız Grup <i>t</i> -Testi Sonuçları.....	69
Tablo 4.10:Öğretmenlerin Schwartz Değerler Ölçeği Değer Tutumlarının Öğrenim Durumu Değişkeni İçin Yapılan Bağımsız Grup <i>t</i> - Testi Sonuçları.....	69

Tablo 4.11:Öğretmenlerin Yurtseverlik Ölçeğinden Aldıkları Puanların Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	70
Tablo 4.12:Öğretmenlerin Schwartz Değerler Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	71
Tablo 4.13. Öğretmenlerin “Yurtseverlik Ölçeği” ve “Schwartz Değerler Ölçeği”ndeki Değerler Arasındaki Korelasyon Sonuçları.....	72

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Değer alt boyutları arasındaki ilişkiyi gösteren yapısal model..... 20

SOSYAL BİLGİLER VE TARİH ÖĞRETMENLERİNİN YURTSEVERLİK TUTUMLARI İLE TEMEL DEĞER YÖNELİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

BÖLÜM I

GİRİŞ

Günümüzün demokratik toplumları için yardımlaşma ve dayanışmayı önemseyen, insan haklarına saygılı, hak ve özgürlükleri önemseyen, evrensel değerleri benimseyen bireyler yetiştirmek önemlidir. Okullar ise, bu değerleri öğretmenler aracılığıyla kazandırmaya çalışan kurumlardır. Okullarda değerlerin aktarımında rol model ve rehber olan öğretmenlerin değer yönelimleri, eğitimin çıktıları açısından önemlidir. Öğretmenlerin sahip oldukları değerleri aktaracağı gerçeği öğretmenlerin değer algılarının ne kadar belirleyici olduğunu ortaya koymaktır.

Toplum içinde yaşamanın bir gereği olarak her birey değerlere sahip olur. Toplumsal, kültürel ve sosyal yönden devamlılık sağlamanın yolu kültürünü, değerlerini muhafaza etmekten geçer. Bunu gerçekleştirecek en önemli aktörler, aileden sonra öğretmenlerdir. Bu sebeple değerleri gelecek nesilleri aktaran öğretmenlerin sahip oldukları değerler ve temel değerlere yaklaşımlarının yönü önemlidir. Bununla birlikte değer aktarımında öğretmenlerin karakteri, öğretmenlik yeterlilikleri, alan yeterliliği, temel değerler yaklaşımı ve değerler eğitimi noktasında yeterlilikleri belirleyici etkiye sahiptir. Öğrenci öğretmenini rol model olarak değerleri içselleştirir. Bu içselleştirme öğretmenin değerler eğitiminde etkinliğinin bir sonucudur. Sonuç olarak toplumları şekillendiren öğretmenlerin değer yönelimlerinin ne kadar önemli olduğu bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Yurtseverlik değeri ise sosyal bilgiler ve tarih alanları müfredatlarında önemli bir yer tutar. Ülkesini seven, milli birlik ve beraberliği önemseyen, üretken, topluma katılım gösteren aktif bireyler yetiştirme hedefi bu değerle ilişkilidir. Bu değer ise barış, saygı, yardımseverlik, bağımsızlık, fedakârlık, adil olma, çalışkanlık, dürüstlük, sorumluluk gibi evrensel geçerliliği olan temel değerlerle ilişki düzeyi demokratik toplumlarda önemlidir.

1. Problem Durumu

Değerler toplum içerisinde doğan, gelişen ve değişen, davranışlarımıza, algılarımıza ve düşünce yapımıza referans olan genel kabul görmüş temel kalıplardır. Bireyler ve toplumlar değerleri sayesinde kültürel, sosyal ve siyasi varlıklarını sürdürür.

Türkiye’de eğitim öğretim faaliyetlerini düzenleyen 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’na göre Türk Millî Eğitimi’nin hedefi şu şekilde ifade edilebilir: “Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına saygılı, demokratik, hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranışa dönüştürebilen yurttaşlar haline getirmeyi” amaçlamaktadır (MEB,2012). MEB; öğrencileri “bedensel, zihinsel, ruhsal ve duygusal ve ahlâkî olarak dengeli ve sağlıklı bir kişilik ve karakterli, hür ve bilimsel düşünen, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse önem veren, topluma karşı sorumluluk duyan, yapıcı, yaratıcı, çalışkan ve verimli kişiler” (MEB, 2012) olarak yetiştirmeyi hedeflemekte olduğu anlaşılmaktadır.

Tüm toplumlar miras aldığı değerleri, zamanın şartlarına uyarlayarak yeni nesillere aktarır. Değer aktarımı her toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da kaçınılmaz olarak çok önemlidir. Bu aktarım süreci, öncelikle ailede başlar. Daha sonra ise bireyin gelişimiyle paralel olarak öğrenme-öğretme süreçlerinde, açık veya örtük bir biçimde aktarılmaya devam eder. Türkiye’nin eğitim sistemi göz önünde bulundurulduğunda, değerlerin ayrı bir ders olarak değil, ilk ve ortaokullarda “Hayat Bilgisi”, “Türkçe”, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi”, “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi”, “Sosyal Bilgiler” ve “İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük” dersler ile verilmektedir. Yurtseverlik değerleri ise “Tarih”, “Ortaöğretim İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük”, “Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi”, “Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi” gibi dersler aracılığıyla aktarılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Eğitimin temel işlevlerinden birisi değerleri bireylere kazandırmaktır (Yapıcı ve Zengin, 2003). Verilen eğitim sayesinde bireylerin değerlerinde değişimler olmaktadır. Bu sürecin en önemli etkeni ise öğretmenlerdir. Öğretmenler tüm toplumlarda değerlerin temel taşıyıcısı, aktarıcısı rolünü üstlenir. Öğretmenler, edindikleri değer kalıplarını öğrencilere aktarmaları sebebiyle, öğrencilerin değer yargıları üzerinde belirleyici olabilmektedir. Buradan hareketle insanların inandıkları değerleri daha kolay içselleştirip aktardığı gerçeğinden hareket ederek öğretmenlerin sahip oldukları değerlerin çok önemli olduğu sonucuna varılabilir. Çünkü geleceğin teminatı öğrencilerin değer kazandırma sürecinde öğretmenlere önemli görevler düşmektedir.

Öğretmenler ders içi ve ders dışı etkinliklerle temel insani değerleri aktarır. Bu süreçte en etkin görevi ise sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerle ilgili kazanımları sağlamaya çalışan sosyal bilgiler öğretmenleri üstlenmiştir. Değerlerin en

kapsamlı ve en geniş anlamıyla verilmeye çalışıldığı ders olması sebebiyle sosyal bilgiler dersinin, yukarıda söz edilen dersler arasında ayrı bir yeri vardır. Sosyal bilgiler dersinin ortaöğretim düzeyinde bir açıdan devamı niteliğinde olan tarih dersleri ise bütünsellik açısından anlamlıdır. Bununla birlikte geçmişten beslenerek gelecek inşa eden bir toplum olarak birlik ve bütünlüğün, toplumsal aidiyetin önemini kavramış bir nesil yetiştirmek ve milli duyguları içselleştirmek için değerler eğitiminde sosyal bilgiler dersi kadar tarih dersleri de önemlidir.

Toplumun küçük bir modelini oluşturması sebebiyle okullar modern demokrasilerin kurulmaya başlandığı, ulus-devletler yapısının ön planı çıktığı 19. yüzyıldan itibaren devletlerin ilgi odağı olmuş, toplumu bir arada tutan değerlerin aktarıldığı alanlar olarak düşünülmüşlerdir (Yazıcı: 2013). Bu yaygın durumun bir parçası olarak Türkiye’de de eğitim, toplumu bir arada tutan değerlerin aktarılmasında bir araç olarak değerlendirilmiştir. Sosyal bilgiler ve tarih öğretim programlarıyla aktarılması amaçlanan değerlerin başında yurtseverliğin gelmesi, bu durumun bir örneği olarak değerlendirilebilir.

Yurtseverlik toplumu bir arada tutan değerlerin başında gelmektedir. Bu değer, “ulusal birlik ve beraberlik”, “yurtseverlik”, “bayrağa saygı”, “kültüre sahip çıkma”, “İstiklal Marşının ruhunu anlama”, “farklılıkların toplumu zenginleştirilmesi”, “ortak amaç için birlikte hareket etme bilincinin yerleştirilmesi” gibi kazanımlarla sosyal bilgiler öğretim programında 4. sınıftan başlayarak 7. sınıfa kadar verilmektedir. Ayrıca İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük (MEB, 2009c), dersinin temel amaçları olarak aktarılmaktadır. Ortaöğretim düzeyinde ise Tarih, İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük başta olmak üzere tüm öğretim programları ile aktarılmaktadır.

Değerler eğitiminin, tarih öğretim programında öğrencilerde; ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmalarını sağlamak, ulusal kimliğin oluşumunu, bu kimliği oluşturan unsurları ve ulusal kimliğin korunması gerekliliğini, toplumsal birlik ve beraberliğin önemini kavratmak gibi yurtseverlik tutumlarına yönelik amaçları bulunmaktadır. Temel değerlere yönelik “Barış, hoşgörü, karşılıklı anlayış, demokrasi ve insan hakları gibi temel değerlerin önemini kavratarak bunların korunması ve geliştirilmesi konusunda duyarlı olmalarını sağlamak” şeklindeki amaçlar, programda yer bulmuştur (MEB, 2011b). 2017 sosyal bilgiler öğretim programlarında öğrencilerin; millî ve manevi değerleri merkeze alarak, öğrencilerinde toplumsal örf ve âdetler çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden milli kimliklerinin gelişmesini,

erdemli insan olmanın önemini kavramasını, demokratik, lâik, milli ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları amaçlanmaktadır (MEB, 2017a).

Yurtseverliğin, sosyal bilgiler ve tarih öğretim programlarında yer verilen değerlerden biri olması ve bununla ilgili kazanımlara yer verilmesi, bu değerın öğrencilere aktarılabilirdiği anlamını taşımamaktadır. Özellikle sosyal bilgiler gibi geniş içerikli derslerde yurtseverlik değerinin aktarılmasında sınırlı kazanımların olması, bu değerın etkili bir şekilde öğretilmesini güçleştirmektedir.

Öğretmen toplumun en önemli ve etkili bireylerindendir. Toplumunu şekillendirmede eğitim sistemine verilen sorumluluğu eğitim-öğretim ortamlarında uygulayan bireyler uygulama işlevini yerine getirir. Bu aşamada sorumluluk alan, eğitim faaliyetleriyle değerlerin aktarılmasında en önemli görevi üstenen hiç şüphesiz öğretmenlerdir. Her konuda söz söyleyebilen ve bireyleri yönlendirebilen kişiler olarak öğretmenlerin özellikleri, bakış açıları ve değer yargıları önemlidir. Bu nedenle öğretim müfredatlarının büyük bir kısmında yurtseverlik değerinin aktarılmasına yer veren sosyal bilgiler ve tarih öğretim programlarını kazandırmakta görevli olan öğretmenlerin değer yönelimleri araştırmaya değer bir durumdur.

1.1. Problem

Araştırmanın problem cümlesi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik tutumları ile temel değer yönelimleri arasındaki ilişki nedir?” şeklinde belirlenmiştir. Bu problem cümlesinin alt problemleri ise şunlardır:

Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin;

1. Yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları nedir?
2. Yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları cinsiyet değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları branş değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları mezun olunan fakülte değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları öğrenim değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
6. Yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları mesleki kıdem değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

7. Yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları arasında nasıl bir ilişki vardır?

1.2. Amaç

Bu araştırmada yurtseverlik değeri ve temel değerler arasındaki ilişkiyi tespit etmek amaçlanmıştır. Değerler eğitiminde önemli yeri ve rolü olan sosyal bilgiler ile tarih branşlarında görev yapan öğretmenlerin yurtseverlik değeri ile temel değer yönelimleri tespit edilmek istenmiştir. Bu branşlardaki öğretmenlerin değer yönelimlerinin ne yönde olduğu, temel insani değerlerle yurtseverlik değeri arasında ne yönde bir ilişkili olduğu tespit edilmek istenmektedir.

Bu amaçla sosyal bilgiler ile tarih branş öğretmenlerinin temel değer yönelimleri ile onların cinsiyeti, öğrenim durumu, mesleki kıdemi, mezun oldukları bölümü ve mezun olduğu fakülte değişkenleri arasındaki ilişkilerin anlamlılık dereceleri belirlenmek istenmektedir.

1.3. Önem

Değerler bireyi topluma hazırlayan standartlardır. Kişilerin sahip oldukları değerleri aktardıkları gerçeğinden hareketle öğretmenlerin değer algıları ile özelde öğrencileri genelde toplumu etkileyen kişiler oldukları varsayılmaktadır. Bu açıdan öğretmenler, öğrencilerin değer algılarına yön vererek milli eğitimin temel amaçlarından birisi olan yurtsever bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Fakat bundan daha önce temel değerlere sahip bireyler yetiştirmek yer almaktadır. Bu iki konu eğitim programlarında önemli bir yer edinmiştir. Bu değerleri aktarmakta görevli eğitimcilerin değerlere yaklaşım tarzları önem arz etmektedir.

Eğitimin temel amaçlarından birisi vatanını seven, yurdunu yücelten karakterde bireyler yetiştirmektir (MEB, 1973). Bu hedefi gerçekleştirmek için öğretmenlerin ilgili değerleri kabullenmeleri, içselleştirmeleri gereklidir. Öğrencilere rehberlik eden öğretmenlerin yurtseverlik değeri ile temel değerler arasındaki ilişkiyi belirlemek, eğitim programlarını düzenleme adına önemli veri kaynağı olacaktır.

Öğretmenlerin değer yönelimlerinin tespitine dayanan bu çalışma hem sosyal bilgiler öğretiminin hem tarih öğretiminin etkili olması bakımından önemlidir. Genel anlamıyla eğitim sistemimizin amaç ve hedeflerinin gerçekleşmesi bakımından da önem taşımaktadır. Ortaöğretim Tarih Öğretim Programı'nın temel amaçlarından olan demokratik, çağdaş ve ulusal değerleri sürdürmeye istekli, milli birlik ve beraberliğin

önemini bilen, barış, karşılıklı anlayış, hoşgörü, demokrasi ve insan hakları gibi toplumsal değerlerin önemini kavramış, temel değerlerin korunma ve geliştirilmesinde duyarlı olmalarını sağlamak gibi hedefler sosyal bilgiler öğretim hedefleriyle uyumludur. Bu açıdan Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtsever tutumlar ile temel değerler arasındaki ilişkinin tespiti özelde Sosyal bilgiler, tarih öğretimi, genelde eğitim sistemimizin amaç ve hedeflerinin gerçekleşmesi bakımından önem taşımaktadır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2. Değerler ve Özellikleri

2.1. Değer Kavramı

Değer, bireyin kendini algılama ve çevresini anlamlandırma, tercihlerini ve tutumlarını belirlemede davranışlara yön veren referans çerçeveleri ya da kültürel standartlardır (Akkaya, 2014; Ertekin, Yazıcı, Dilmaç, 2009:29). Bir başka tanıma göre ise değer, bireyin herhangi bir varlık, durum ya da olaya bakış açısını ve verdiği önemi yansıtan, kabullenme esasına dayalı, davranışlara yön verme gücüne sahip; psikolojik, sosyal, ahlaki ve estetik boyutları olan inanç ve kanaatler bütünü olarak ifade edilebilir (Aydın ve Yeşil, 2007:70)

İlk defa Znaniecki tarafından tanımlanan değer kavramı “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarına gelen “valera” kökünden türetilmiştir (Bilgin, 1995:83). Değer kavramı üzerine bilimsel ve felsefi yönden yapılan birçok araştırma ve tartışma, değerlerin içeriğinin ne kadar geniş bir alana yönelik olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmacılar değerlerin tanımını çeşitli kavramlarla ilişkilendirerek açıklamaya çalışmıştır. Değer kavramı pek çok tanımı olmakla birlikte bir şeyin arzu edilebilir ya da edilemez olduğu hakkındaki inanç (Güngör, 1993), bireyin düşünce, tutum ve davranışlarını belirleyen standartlar olarak kültürel öge (Çağlar, 2005), bir nesne, işlem, fikir ve eylemlerin örgüt içerisinde taşıdığı önemi belirleyen nitelik ve nicelik olarak tanımlanabilir (Başaran,1992).

Değer, insanın yapması ve yapmaması gerekenleri belirleyen içselleştirilmiş kümülatif inançlardır. Rokeach’a (1973) göre değer, belirli bir davranış ve varoluş amacının kişisel ve toplumsal olarak karşıtlarına tercih edilmesine sağlayan, karşılaşılan olay ve olguları değerlendirirken ve yargımlarken kullandığı temel ilke ve kalıcı inanç olarak tanımlanmaktadır (akt. Aydın ve Akyol Gürler, 2012; Yel ve Aladağ, 2014: 118).

Değerler bireyin kendi yaşantısını etkilediği ve şekillendirdiği gibi yaşadığı toplumu da yakından ilgilendirmektedir. Bu yönüyle değer kavramı topluma ait olan ve bireylere kazandırılması istenen genel ölçütleri de içermektedir (Akkaya, 2014:313). Hayata denge ve anlam katarak toplum içinde yaşamamıza imkân tanırırlar. Değerler kalıtsal değil, gözlem ve etkileşim sonucunda yaşayarak öğrenilir. Toplumun tarihsel birikimi ile şekillenen değerler, toplumun çoğunluğu tarafından kabul gören, toplumsal varlık ve sürekliliği sağlayan, toplumca onaylanan, istenen, korunan kabulleniş ve inanışlardır. Bununla birlikte insanlar arası ilişkileri düzenlemede, toplumun kültürel

yapısını şekillendirmede, sosyalleşme sürecinin dolayısıyla da örgün ya da yaygın eğitim süreçlerinin nasıl yürütülmesi gerektiğini belirlemede değerler başat etkenlerdir (Arslan ve Tunç, 2013:8). Bu durum, değerlere yüklenen anlamlarda kültürel farklılıklar olabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla kültürel değerleri ait olduğu kültürel yapıdan bağımsız bir şekilde düşünemeyiz. Bir toplumun değerlerinin ve değerlere yüklediği anlamların bilinmesi, söz konusu toplumun sosyal yapısının çözümlememize yardımcı olur. Çünkü sosyal yapının çözümlenmesi ancak değerler aracılığıyla bilinebilen toplumdaki kurum, süreç ve rollerin bilinmesiyle mümkün olur (Özense, 2003:222).

Kozlu'ya (1992) göre toplumların oluşması, birbirlerini etkilemesi; sahip olduğu değerlerin, toplumun üyeleri tarafından benimsenme düzeyiyle ilgilidir. Sahip olduğu özellikler nedeniyle bireyi ve toplumu maddi unsurların ötesine taşıma gücüne sahip olan değerler, aynı zamanda bireyleri bilinçli olarak bir arada tutma, birlikte yaşatma ve varlığını devam ettirme gücünü de barındırır. Bir taraftan toplumlar arasındaki farklılıkları ortaya koyarken diğer taraftan tüm insanların paylaştığı ortak özelliklerin kaynağını oluşturması yönüyle de değerler birleştirici ve bütünleştirici bir etkiye de sahiptir. Bu yönüyle toplumsal/ulusal değerler toplumları birbirinden ayırıştırırken; evrensel değerler tüm insanlığı birleştiricidir (Aydın ve Yeşil, 2007:67; Aydın ve Akyol Gürler, 2012:6).

Değer kavramının toplumsal boyutu, bireysel yönünü de doğrudan etkiler niteliktedir. Çünkü değerler her ne kadar dayanışmayı kuvvetlendiren, toplumsal baskı amaçlı kullanılabilen, toplumda düşünme ve davranış tarzlarını belirleyen ve insanın eğilimlerinden bağımsız olarak var olan genel kabuller olsalar da bireylerin tercihleriyle şekillenerek onların hayatlarına yön verirler (Gül, 2013).

Değerleri bireysel amaçları olarak gören Rokeach, (1973) değerleri, kişinin yaşamsal hedeflerine veya yaşamına rehberlik eden, bireysel veya sosyal anlamda tercih edilmesi beklenen belli bir davranış biçimi ya da yaşam amacına olan inançların kalıcı bir organizasyonu olarak kabul etmektedir. Benimsenen değerler diğer değerlerden, kendisine ters düşen davranış ve inançlardan üstün tutulur. Çünkü varoluşumuzu anlamlandıran değerler, bir yandan belirli bir davranış biçimini gerektirirken diğer yandan birden fazla unsurun önem sırasını belirlemeye de hizmet etmektedir (Rokeach,1973; akt. Emre ve Yapıcı, 2015: 333). Bu anlamda değerler, “olası seçenekler hakkında bireye ayırt edici fikirler sunar” (Yapıcı ve Zengin, 2003). Kısaca belirtmek gerekirse değerler inançsal, bilişsel, duygusaldır ve davranışa dönük bir yönü vardır.

Değerler birbiriyle bağlantılıdır. Bu ilişkiler düzeni sayesinde bireyin düşünce yapısı oluşur. Bireylerde değerlerin getirdiği hareket tarzlarının oluşması sağlanır. Özensel'in (2003) de belirttiği gibi değerler, kişilerin düşünce yapılarını şekillendiren başlıca unsurlardır. Sahip olduğu değerler arasında üst düzey bir uyumun oluşması, kişinin çevreye ve topluma uyumunun ön şartlarından biridir. Bu sayede toplumsal uyum süreci sorunsuz gerçekleşir.

Konuya psikolojik açıdan yaklaşan Allport'a (1968) göre değerler, kişinin benliğiyle ilgili algıladığı anlamlardır. Değer vermek, tercih etmek, bağlanmak ve muhafaza etmekle ilgilidir. Bu durum ise bireyin davranışlarını belirleyen ve onları yönlendirme gücüne sahip olma anlamına gelmektedir. Burada benlikle ilişkilendirilerek değerlere bağlanmak ve muhafaza etmeye çalışmak tanımlamalarından, değerlerin bilişsel ve duygusal yönünün olduğunu söylenebilir. Çünkü birey değerleri, istedik davranış kalıpları olarak düşünerek uygun, istenen tutumlar geliştirebilir. Duygu boyutunun etkili olmasıyla kuvvetlenen bu tutumlar, gündelik işleri ve sosyal ilişkileri şekillendirebilir (akt. Emre ve Yapıcı, 2015:333).

Değerler insanlarda var olan tüm tutum, algılama ve davranış şekillerini etkilemekte, sahip olunan tutum ve davranışları belirlenmesinde ve yönlendirmesinde önemli bir fonksiyona sahiptir (Dilmaç ve Ulusoy, 2015). Rokeach'ın görüşlerini benimseyen ve geliştirmeye çalışan Schwartz (1999) ise değerleri, davranışın seçilmesi, açıklanmasına, olay ve insanlar tutumlarının değerlendirilmesinde yardımcı olan toplumsal bir faktör olarak nitelendirmektedir (akt. Kahyaoğlu ve Kırıktaş, 2015:92; Kurt, 2015:20). Bu yönüyle değerler, bireyin istek ve ihtiyaçlarını meşrulaştırmasına yardımcı olur. Değerler bireyin toplumda kabul görmesine yardımcı bir işleve sahiptir. İstenen her şey ile değerler arasında bir bağ kurularak, değerler meşrulaştırma aracı olarak kullanılabilir (Schwartz, 1999).

Değerlerin içeriğindeki farklı tipolojileri ele alan Schwartz, değerleri bilinçli amaçların içinde, insanın varoluşuyla ilgili üç evrensel gerçeklik şeklinde ele alır. Bunların, biyolojik organizma olarak bireylerin ihtiyaçları, sosyal eşgüdüm gereklilikleri ve grupların hayatta kalma ve faal olma talepleri olduğu varsayılmaktadır (Schwartz, 1992;1996:122).

Değer; arzu edilenlere öncelik vermemizi sağlar. Birey ve gruplara önceliklerini düzenlemede yol gösterir. Duruma göre değişiklik göstererek, hayatı idame ettirmeye yardımcı olur. Bir değeri bilmek, kabul etmek ve inanmak, yapmaya istekli olmak farklı

şeylerdir. Bu üç durum birbirinde tam ayrışamaz. Dolayısıyla değerler kişi ve durum ve zaman göre değişiklik gösterebilir.

Değer; arzulayan, geresinim duyan, bir gaye ortaya koyan bireyin nesnelere ilişkisini belirleyen unsurlardan biridir. İnsanların gereksinim ve isteklerinin çeşitli olması, değer yaklaşımlarını sayısız değer türüyle karşılaştırır. Ayrıca M. Scheler ve N. Hartmann'a göre değerlere önem verme seviyeleri kişiden kişiye değişebilmektedir (akt. Akarsu, 1998:49).

Kısaca özetlemek gerekirse değerler; duygu yüklü, bilinmekten öte benimsenmeye dayanan, bireylerin tercihini belirleme ve olayların anlamlandırılması noktasında birer ölçüt ve yol gösterme işlevi olan temel inançlardır. Bununla birlikte arzu, istek ve ihtiyaçları meşrulaştırmak için araç olarak da kullanılan ve toplumsal olarak onaylanan insana özgü niteliklerdendir. Yani değerler, bu anlamıyla insanların önem verdiği, bağlandığı, düşüncelerini meşrulaştırdığı, tercih, tutum ve eylemlerini belirlemede rehberlik yapan referanslar olarak kabul edilir (Elbir ve Bağcı, 2013; Yeşilyurt ve Kurt, 2015; Emre ve Yapıcı, 2015:334). Temel kavramlardan hareketle değerler insan, toplum, kurum ve ideolojinin düşünce, hüküm, tutum, davranış ve etkinliklerinde tercih edilen, kabul gören, benimsenen, arzulanan, inanç, yargı, hedef, ölçüt, kılavuz, kural, duyuş ve düşünüşlerdir (Köylü, 2016:21).

Kişilerin davranışlarının yargılanmasında sosyal uyum, kontrol ve baskı aracıdır. Ahlaki olgunluğa ulaştıran, benimseme ve adanma üzerine temellenen, kalıtsal olmayıp sonradan kazanılan insan ürünleridir. Değer aklın seçtiği, vicdanın biçimlendirdiği, insanın istediği, toplumun beklentisiyle örtüşen yönetici ve yönlendirici unsurlardır. Geçmiş, bugün ve yarına dair her türlü planlamanın amaç ve misyonun, ideallerin, stratejilerin belirlenmesinde anahtar rol üstlenmektedir (Aydın ve Yeşil, 2007:69-70: Yalar, 2010:16-18: Coşkun, 2014:113).

2.1.3. Değerlerin Sınıflandırılması ve Schwartz Değer Yaklaşımı

Nasıl ki değer tanımı konusunda ilgili literatürde bir uzlaşma yoksa (ve olması da gerekmiyorsa), aynı durum değerlerin sınıflandırılmasında da söz konusudur. Farklı bakış açılarından hareketle değerleri genel/ özel, evrensel/yerel, kutsal/dünyevi, birincil/ikincil, araçsal/ amaçsal gibi birçok tür ve tiplere ayırmak mümkündür.

Evin ve Kafadar'ın (2004) çalışmalarında değerler, ulusal ve evrensel olarak iki farklı kategoride ele alınmıştır. Ulusal değerler 9 tanedir. Bu kategorilerinde; vatan, millet, devlet, cumhuriyet, ordu, ulusal simgeler, kahramanlık, dil, gelenek ve görenek

değerler bulunmaktadır. Evrensel değerler 9 tanedir. Bu kategoride ise insan hak ve özgürlükleri, uygarlık, barış, eşitlik, demokrasi, bilim ve bilimsel düşünme, sanat, çevre duyarlılığı, sevgi değerleri yer almaktadır (Dilmaç ve Ulusoy, 2015:28; Yalar, 2010:25). Winter, Newton ve Kirkpatrick'e (1998) göre değerler, "toplumsal değerler" ve "bireysel değerler", küçük gruplarda ise "aile değerleri" olarak kategori edilmiştir (akt. Akbaba Altun, 2003:8). Kluckhohn ve Strodtbeck (1961) amaç ve araç değerleri, "bireylerin veya grupların çeşitli durumlara ulaşmak için kullandıkları araçlar" ve "birey ve toplumların kendileri için oluşturdukları amaçlar" olarak sınıflamışlardır (akt. Sarıcı Bulut, 2012:217- 218).

Değer araştırmaları açısından erken sayılabilecek bir dönemde Spranger (1928; 2001; akt. Emre ve Yapıcı, 2015:334) insanları altı temel kişilik tipine ayırmış, buradan hareketle altı temel değer tipi belirlemiştir. Bunlar teorik-bilimsel, ekonomik-faydacı, estetik-sanatsal, toplumsal, politik-siyasal ve dinî-mistik değerlerdir.

Allport, Vernon ve Lindzey (1960) altı boyutu olan ve bireysel farklılıklar gösteren bir değerler sistemi geliştirmişlerdir. Bireyin farklı düzeylerde önem verdiği bu değerler, onların yaşam tarzlarını belirler ve yön verir, yaşam amaçlarını belirler. Bu değerler; estetik, teorik, ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değerlerdir (akt. Avcıoğlu, 2011:4).

Graves (1970), insanın değerlerine ve yaşam şekillerine varoluşsal olarak yaklaşır ve hiyerarşik bir düzenlemeye indirgemektedir. Graves, oluşturduğu hiyerarşik sistemde her başarı durumunu, bir denge durumu ile açıklamakta ve sağlanan denge durumundan sonra bir sonraki basamağa geçeceğini savunmaktadır (akt. Aktan ve Turan, 2008:228). Graves (1965, 1970)' in, oluşturduğu varoluş düzeyleri tepkisel var olma, geleneksel var olma, benmerkezci olma, özverili var olma, materyalist var olma, toplumsal var olma, varoluş (kendini gerçekleştirme) şeklinde sıralanmıştır (akt. Öztürk Samur, 2011:26-27).

Hofstede (1980:2001) kültürler arası farklılaşmayı belirlenmeyi amaçlamıştır. Hofstede zihinsel programlamayı evrensel, kolektif, bireysel olmak üzere üç düzeye ayırmıştır (akt. Morsümbül, 2014:42). Herkes kabul edilene evrensel açıdan, kültür çevrelerinde farklılaşmaya kolektif ve bireysel farklılıklara bireysellik açısından yaklaşmıştır (Öztürk Samur, 2011:25-26).

Inglehart'ın (2008) çalışmasında temel değerlerini araştırmak ve kuşakların değere uyumlarındaki farklılıkları belirlemek amaçlanmıştır. Geliştirmiş olduğu anket "dini inaçlar, cinsiyet rolleri, iş motivasyonu, demokrasi, gelir, politik yaşam, refah ve

güvenlik, diğer toplumlara karşı tolerans, ekolojik gereklilikler ve özenli iyi olma ile ilgili değişen değerleri” belirlemektedir.

Rokeach (1973) değerleri amaçsal ve araçsal değerler olarak iki boyutta ele almıştır. Amaçsal değerler genel inançlardan oluşmaktadır. Araçsal değerler amaç değerler olarak bahsedilen değerlere ulaşmak için gerekli olan davranış biçimleridir (akt. Avcıoğlu, 2011:4; Emre ve Yapıcı, 2015: 334). Amaçsal değerler; “özgürlük”, “zevk”, “başarı”, “kendine saygı”, “eşitlik”, “uyum”, “sosyal onay” “mutluluk”, “güvenlik” ve “aile güvenliği” gibi yaşamın amacına dair genel inançlardan oluşmaktadır. Araçsal değerler ise “itaat”, “çalışkanlık”, “yardımseverlik”, “dürüstlük”, “cesur olma”, “kibarlık”, “yaratıcılık”, “sorumluluk” ve “açık görüşlülük” ve “bağışlayıcılık” gibi amaç değer olarak bahsedilen değerlere ulaşmak için gerekli olan davranış biçimleridir (Debats,1996:7).

2.1.3.1. Schwartz Değerler Yaklaşımı

Hızla değişen dünyaya ayak uydurmak, sosyo-ekonomik gelişmeler sonucunda ortaya çıkan yeni toplum düzeninin sağlıklı işleyebilmesi için bireylerin değerlerinin değişen ortama uyumlu olmalıdır. Bu uygunluk sorunu toplumsal siyasaların başarısı için değerlerin ayrıntılı incelenmesini zorunlu kılmaktadır. Ayrıca değerlerin anlamları hakkında kapsamlı araştırmanın yapılmaması, yapılan değer listelerinin kültürel yanlılığı, değerler arasında örgütleyici bilgi üretecek ölçüm araçlarının tasarlanmamış olması ve ölçüm araçlarının bazı önemli eksikliklerinin olması gibi nedenlerle kapsamlı bir ölçek geliştirme gerektiğinden hareket edilmiştir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Rokeach’ın (1973) değer listesi üzerine temellendirilen Schwartz ve Bilsky (1987) değer listesi Schwartz (1992) değer yaklaşımının temelini oluşturmuştur. Kuram değer tiplerinin dinamik ilişkisi üzerine biçimlendirilmiştir. Değerler güdüsel amaçlara göre uyumlu ya da çelişki içinde olabilecek nitelikte oluşturulmuştur. Birbiriyle uyumlu olanlar dış etkenlerle benzer ilişki kurarken; dış etkenlerle çelişkili olanları ise birbirine zıt tepkiler oluşturduğu varsayıma dayanmaktadır. Dış etkenle en yüksek ilişkiyi barındıran değer tipinden en az ilişkinin görüldüğü değerler tipine doğru her iki yönde ilişki miktarının azalacağı varsayılmaktadır. Hedef kitle seçiminde toplumsallaşma sürecinde temel kültürel değerlerin aktarıcısı olan öğretmenler seçilmiştir. Geliştirilen ölçek “bireysel ve kültürel” (Schwartz,1992) düzeyde incelenmiştir. Bireysel düzey kişilerin kendi yaşamlarının yönlendirmedeki önemine, kültürel düzey ise toplumun genelinin paylaştığı normlar üzerine soyut bilgi üretmek amaçlanmıştır. Bireysel düzey

kişilerin özelliklerinin farklı olduğu üzerine kuruludur. Bireysel düzeydeki değerleri birbirinden ayıran en önemli özellik güdüsel amaç tipidir. Dolayısıyla tüm kültürlerde en çok rastlanması gereken değer evrensel gereklilik (güdü, fizyolojik ihtiyaç ve toplumla uyumlu etkileşim gibi) bilinçli amaçları destekleyen değerler olmalıdır. Psikolojik, felsefi ve dinsel alanlarda yararlanılarak kuram oluşturulmuştur. Schwartz'ın yaklaşımı bir kurama dayalı olması değer listesinin geliştirmesine olanak sağlamaktadır. Yani kültüre özgü değerlerin eklenerek ya da uygun olmayanların çıkarılarak kültüre özgü değer listesi hazırlanabilir. Bireyin hem kişilik özellikleri hem de kültüre bağlılığını vurgulayan yaklaşım kültürden kültüre değişebilecek sentezlerin oluşabileceği görüşünü benimsemektedir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Yukarıdaki yapıya ek olarak değerler iki boyut ve 10 alt boyut üzerine kuruludur. Ölçeğin boyutları ve birbiriyle ilişkisi şu şekildedir. Temel boyutları; Değişime/Yeniliğe Açıklık- Muhafazakârlık ve Kendini Aşma (özaşkınlık)- Kendini Geliştirme (özgenişletim) şeklinde birbirine karşıtlıkları içerir boyutlardır. Alt boyutları ise özyönetim (özyönelim) (6 madde), uyarılım (3 madde), evrensellik (9 madde), güç (5 madde), başarı (5 madde), geleneksellik (6 madde), hazcılık (3 madde), uyum (4 madde), yardımseverlik (9 madde), güvenlik (7 madde) maddelerinden oluşmaktadır. Uygulamada katılımcılar ölçekte yer alan değerleri kendi yaşamlarını yönlendiren bir ilke olmaları açısından taşıdıkları öneme göre en az önemli (1) ile en üst düzeyde önemli (7) arasında puanlamaları ve her değer için bir tek işaretleme yapmaları istenmiştir (Kahyaoğlu ve Kırıktaş; 2011:93; Emre ve Yapıcı, 2015:336; Deniz, Deniz, Dilmaç, 2009:13; Bilican, 2012:130-131; Sarıcı Bulut, 2012:218-219).

Schwartz'a (1992; 2006) göre dairesel olarak gösterilen değerler, çift kutuplu iki boyut arasında organize olmaktadır. Schwartz'ın değer listesinin ilk boyutu karşıtlıkları "Değişime/Yeniliğe Açıklık" ve "Muhafazakârlık" değer kategorileridir. Bu boyut özgür düşünme, bağımsız hareket etme, duyguları rahatça ifade edebilme ve Değişime/Yeniliğe açıklığı (özyönelim, hazcılık ve uyarılım) vurgulayan değer tipleri ile bireylerin yakın oldukları kişilerle, kurumlarla ve geleneklerle olan ilişkilerindeki süreklilik ve belirliliğin sürmesine olanak sağlayan düzeni, geleneğin korunması, değişime direnç göstermeyi, kendini sınırlandırmayı (güvenlik, uyma ve geleneksellik) vurgulayan Muhafazakâr yaklaşım yönünü vurgulayan değer tipleri arasındaki karşıtlığı gösterir. İkinci boyut, "Kendini Aşma" ve "Kendini Geliştirme" değerleri arasındaki karşıtlıkları içerir. Bu boyut ise bireyin, yakın ya da uzak tüm insanların ve doğanın yararı için, bencil amaçlarından vazgeçmesine yönelik başkalarını da düşünebilmeyi ve

onların iyiliğini vurgulayan (evrensellik ve yardımseverlik) değerleri ile diğerleri üzerine hakimiyet kurma, başarılı olma ve kişinin kendini düşünmesini (güç ve başarı) vurgulayan değer tipleri arasındaki karşıtlığı ortaya koyar. Hazcılık ise hem “Yeniliğe Açıklık” hem de “Kendini Geliştirme” ile ortak özellikler taşır (Karalar ve Kiracı, 2010:83; Akar, Baykara Acar, Acar, 2016:102; Emre ve Yapıcı, 2015:337).

Bağımsız düşünce ve davranışla özdeşleşen “özyönelim”, özgürlük, kontrol etme, hâkimiyet sağlama ve özerklik gibi ihtiyaçlarla yakından ilişkilidir. “Uyarılım”; heyecan, yenilik ve hayata meydan okuma gibi kavramları içermektedir. Kişinin zevk ve doyum sağlamasını vurgulayan “hazcılık” biyolojik ihtiyaçları ve memnuniyet duygusunu kapsamaktadır. Sosyal ölçütlere göre kişisel yeterlilik gösterme anlamına gelen “başarı”, bireylerin yaşamların etkili bir şekilde devam ettirmesi, sosyal etkileşimde bulunabilmeyi, yetkin olmak için gerekli performansa işaret eder. Denetim sağlama, statü ve itibar elde etmeyi vurgulayan “Güç” insanlar ve kaynakları kontrol etme, hâkimiyet kurma gibi eğilimlerin dönüşmüş şeklidir. Güç ve başarı değerleri sosyal saygınlıkla ilişkilidir. Birey ve toplumun selameti, uyumu ve güven içinde olması değerini ifade eden “güvenlik” bireysel ve toplumsal ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Sağlıklı olmak, temiz olmak vb. hususlar bireysel ihtiyaçlara; ulusal güvenlik, toplumsal düzen gibi öğeler ise toplumsal ihtiyaçlara yönelik değerlerdir. “Uyma-İtaat” değeri, toplumsal norm ve beklentileri ihlal ederek diğer insanlara zarar verme olasılığı bulunan dürtü, eğilim ve eylemlerin sınırlandırılmasıyla ilgilidir. Toplumsal işleyişe muhalif eğilimleri engellemeye çalışarak toplumsal işleyiş ve etkileşimin sağlıklı bir şekilde devam etmesine yardımcı olur (Bilican, 2012:130-131; Kutlu ve Yapıcı, 2015:336; Dilmaç ve Ulusoy, 2015:29; Köylü, 2016:43-44; Yılmaz, 2008:47-48).

“Geleneksellik”, sosyokültürel yapının ve dinin beraberinde düşünce ve yaşam tarzlarının benimsenmesiyle ilişkilidir. Toplumun birliği, bütünlüğü ve sürekliliğini sağlamaya destek olmaktadır. Sıklıkla dini ritüellerin, inançların ve davranışların şeklini alabilir. Toplumsal kurallara itaati gereklilik olarak gören geleneksellik ve uyma değerlerinin güdüsel olarak yakın ilişki içinde olduğu söylenebilir. Birbirinden ayrılan yönü itaat edilecek nesnenin türüdür. Uyma sık etkileşimde bulunan ebeveyn, öğretmen, patron vb. kişilere itaati gerektirirken; geleneksellik ise daha soyut olan dini kurallara, kültürel adet ve fikirlere itaati öngörmektedir. Yani uyma değeri şimdiki zamanda ortaya çıkan, değişen beklentileri, geleneksellik değeri ise geçmişten gelen değişmez beklentilerle ilgilidir. İnsanlarla iyi geçinmeyi amaçlayan kişilerin ilişkilerini korumaya ve geliştirmeye çalışması “iyilikseverlik” değeri grup işleyişinin sağlıklı bir şekilde

barındırmaktadır. Gelenekselliğe ait beklentiler daha soyut ve keskindir. Karşıt değerleri güçlü ve açıkça reddeder. Hazcılık ise yeniliğe açıklık ile özgenişletim arasında ikisinin niteliklerini taşıyan geçiş değeri konumundadır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000)

2.2. Değerler Eğitimi

İlgili literatür incelendiğinde değerler eğitimine ilişkin birçok tanımla karşılaşılabilir gibi zaman zaman bu tanımlar arasında tutarsızlık ve çelişkiler de göze çarpmaktadır. Şüphesiz bu durum, değerler ve değerleri geliştirme veya gerçekleştirme sürecindeki belirsizlikten kaynaklanmaktadır. Değerler eğitimi alan yazınına dayanarak “değerler”, sonsuz fikirlerden davranışsal eylemlere her şey olarak tanımlanmaktadır. “Değerleri geliştirme veya gerçekleştirme süreci” ise, değer yargılarında bulunma, duygu ifadesi veya ilkeler dizisini edinme ve bunlara bağlılık olarak düşünülmektedir (Superka ve diğerleri, 1976).

Değerler eğitimini tanımlamadaki bu güçlüğe karşın, konu ile ilgili geniş kabul gören tanımlar da söz konusudur. Örneğin Slater (2002) değerler eğitimini; manevi, ahlaki, sosyal, kültürel, kişisel, dini, çokkültürlü eğitimleri program çerçevesinde; program ötesinde ise vatandaşlık, çevre, sağlık, okul kültürü ve etiği gibi ilave faaliyetler; geniş toplumsal bağlantılar, ibadet ve toplantı, öğrenen topluluk için okul yaşamı gibi ortak program deneyimlerinin bir sınıflamasını yapabilmek için yeni bir semsiye terim olarak tanımlar (akt. Keskin, 2008:20).

Her aile çocuklarının toplumca istenen, insancıl değerlere sahip olmalarını arzular. Çocuklarının birer örnek vatandaş, toplumca değerli görülen, saygı ve takdiri hak eden bireyler olarak yetiştirmek ister. Gençlerin değerler eğitimi konusunda yönlendirilme ihtiyaçları vardır. Bu sorumluluğu aile ve öğretmenler yerine getirir. Değerlerin temeli ailede ve aile çevresinde edinilir. Değerlerin niteliği ilk aşaması ailede aktarılır. Ailede başlayan değerlerin kazanılması okullarda devam ettirilir.

Akgül’e (2014) göre toplumun önemseydiği değer ve davranışların kazanılması sürecinde okulun önemi ve rolünü yadsınmamakla birlikte değerler eğitimi sürecinde asıl katkıyı eğitimciler sağlamaktadır. Elbette, okulda değerleri geliştirme çabasını öğretmenler desteklenmeli, model olmalıdır. Öğretmenlerin okullarda evrensel çapta kabul gören temel değerleri kazandırma ve bireyde istenen değerler oluşturmalarını sağlama, onları savunma, muhafaza etme ve geliştirme konusunda sorumlulukları vardır. Geleceğin öğretmenlerinin iki şeye ihtiyacı olacaktır: Bunlardan ilki, öncelikle kendi değerlerini oluşturarak örnek olmak; ikincisi de değerler eğitimini öğretebilmek

için gerekli pedagojik eğitimi almaktır (Demirhan İşcan, 2007). Ayrıca “değerler eğitimi için eğitimciler tarafından alternatif yöntem, teknik ve uygulamalar geliştirilmelidir” (Akgül, 2014:6).

Değerler, göreceli olmakla birlikte değerler eğitiminin yol gösterici ve yaptırımcı bir yanının olduğu unutulmamalıdır (Demirhan İşcan, 2007). Değerler eğitimi; sevgi, saygı, sorumluluk, eşitlik, adalet, barış gibi evrensel değerleri vurgulamaktadır. Değerler eğitimi öğrencilere bu değerleri anlama, önemseme ve hayatlarına aktarmalarına yardımcı olur. Bu sebeple, okullarda evrensel değerler mutlaka öğretilmelidir.

Her toplumun sahip olduğu en önemli doğal kaynağı insan ve insanın yapıp ettikleridir. Biyolojik bir varlık olarak insanı sosyal bir varlığa dönüştüren toplumdur. Hiç kuşkusuz sosyalleşme sürecinin belirleyicisi eğitimidir. Erden'e (1998) göre değerler eğitimi toplumsal normları, tutumları, değerler planlı ve kontrollü olarak kazandırıldığı, kazanımların izlendiği toplumsal kontrol aracıdır (Öztürk Samur, 201:14). Temel değerleri edinmiş, demokrasi bilincine sahip iyi yurttaşlar yetiştirmek, eğitim sisteminin görevidir. Bu görevi yerine getirebilmek için öğrencilere okulda buldukları sürece değerler eğitimi vermek yükümlülüğü bulunur. İnsani nitelikleri sahiplenen bireylerin artması ancak sürekli bir eğitim verilerek sağlanır. Eğitim sürecinde öğrencilerin yaşayarak kazanabilecekleri bu nitelikler, duygu, düşüncelerini özgürce ifade etme, diğer insanlarla işbirliği yapabilme, yardımsever olma, yardımsever olma, sorumluluk sahibi olma, öğrenme ve araştırmayı seven, kendinin ve toplumun sağlığına özenli, üreten kişiliğe olma, erdemli olma vs olarak sıralanabilir (Başaran, 1987).

Değerler eğitiminin amacı, insanlığın ortak sermayesi olan evrensel değerlere vurgu yaparak iyi karakter örnekleri sergileyen, ahlâkî değerlere sahip, sorumluluk duygusu içinde hareket eden yurttaşlar yetiştirmektir. Bu bakımdan, değerler eğitimi bireylere; saygı, sevgi, sorumluluk, cesaret, erdem, azim, inanç, adalet ve bireysel disiplin gibi çok önemli ahlâkî ve medeni değerleri kazandırmayı hedeflemektedir. Diğer taraftan, değerler eğitiminin uzun vadeli amacı ise topluma ahlâkî, etik ve akademik konularda yardımcı olmak ve dünyamızın daha güvenilir ve yaşanılır hale gelmesine katkı sağlamaktır (Altan, 2011).

Değerler eğitimi, bir zihniyet ve kültür sorunu olarak görülmelidir. Yalnızca yasa ve yönetmeliklerde yer alması, öğretim programlarına konu başlıkları olarak yerleştirilmesi değerler eğitimi açısından yeterli değildir. Bireyin davranışlarına

belirleyen asıl öge, bilenen değer değil; benimsenmiş, içselleştirilen değerlerdir. Değerler eğitimi sürecinde benimseme ve adanmışlık, bilme ya da zorlamaya göre daha belirleyicidir. Bireyler çoğu zaman yasa ve yönetmeliklerde yer aldığı için değil benimsenmiş oldukları için değerlere uygun davranışlar sergiler (Aydın ve Yeşil, 2007).

Değerler eğitimi, değerlerin transferini güçlendirmeye çalışır. Bu transfer eğitim programı ve ahlaki ortam aracılığıyla olur. Eleştirel düşünme, fikir ve analizlerin karşılaştırılması yoluyla değerler ve değerlerin gelişimi hakkında gelişimi hakkında fikir geliştirilmesini amaçlar. Değerler eğitim ile ahlak gelişim arasındaki ilişkiye bakılacak olursak; değer eğitimi ve ahlak gelişiminin her ikisi de öğrencilerin değer gelişimine yoğunlaşırlar, fakat değerler eğitimi değerler hakkında oldukça açık fikirler ifade eder, ahlaki gelişimi daha çok bilişsel sürece yoğunlaşır (Yalar, 2010:28).

Değerleri geliştirme süreci için değerler eğitimi, eğitim programlarında yer alan belli başlı hedeflerdendir. Burada önemli olan yetişkin değerlerini telkin etmek mi, yoksa değerleri öğrencinin kendisinin şekillendirmesine olanak sağlamak daha anlamlı olacağı sorusudur. Geleneksel düşünce sisteminde yetişkinlerin savundukları değerler öğrenciye aktarılır. Geleneksel düşünen eğitimciler değerler eğitiminin genç nesillerin değerlerini şekillendireceğini belirtmişlerdir. Bazı eğitimciler bu durumu zihin kontrolü ve beyin yıkama süreçleri olarak kabul etmişler. Bu eğitimciler değerleri aydınlatma, ahlaki muhakeme ve görüş birliği oluşturmayı vurgulamaktadır. Böylece öğrencilerin seçenekler arasından değerlerini belirleme ve karar vermede referans olarak kullanabilir (Demirhan İşcan, 2007: 30-31).

Anlaşılacağı üzere hangi değerlerin öğretilmesi gerektiği noktasında evrensel bir yanıt yoktur. Öğretilmesi gereken nitelikler toplumdan topluma değişir. Bundan yüzden eğitim hedefleri belirlenirken yer verilecek değerlerin tespitinde yerel toplulukların görüşleri alınmalıdır. Eğitim sürecinde kazanılması istenen nitelikleri belirlerken öğrenci, öğretmen, aile, okul aile birliği ve toplumu yönlendiren kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılmalıdır (Demirhan İşcan, 2007).

Günümüzde değerler her türlü araç ve etkinliklerle planlı ya da plansız, doğrudan ya da dolaylı olarak aktarılmaktadır. Eğitim sürecinin başından itibaren öğrencilere değer kazandırmaya yönelik olarak her türlü faaliyetler ile dürüst, hoşgörülü, birbirini seven, saygılı, aile birliği gibi değerlere önem veren bireylerin oluşturduğu toplum oluşturmak için değerler eğitiminden yararlanır (Deveci, Belet, Ture, 2013:297).

Edwards da değerler eğitiminde diğer hedeflerde şu şekilde sıralamıştır:

- Milli değerleri önemseyen, iyi vatandaş olarak yetişmelerini sağlamaktır.

- Bireye kişisel sorumluluk ve grup sorumluluğunu kazandırarak değerleri davranış haline getirmektir.
- Bireyin doğru ve yanlış; haklıyı ve haksızı, iyi ve kötüyü; hoşu gideni ve gitmeyenini, ahlaki olanı ve olmayanı ayırt etmesine yardımcı olarak ahlaki bir topluluk bilincini oluşturmaktır.
- Akademik bilgi ve rehberlik edecek temel değerlerle donatılmış öğrencileri yetiştirmektir.
- Öğrenciye özsaygı, özgüven, girişken, azimli, kişilerarası ilişkilerinde yapıcı ve toleranslı, açık fikirli olmayı, kendisine ve diğer insanlara değer vermesini, insan haklarına duyarlı, farklı inançlara ve yaşam biçimlerine saygı göstermeyi ve değişikliğe açık olmayı kazandırmaktır.
- Çatışma durumlarında öğrencileri şiddet dışı çözümlere yönlendirmektir.
- Eğitimde kaliteyi ve mükemmelliği sağlamaktır (Ergün, 2013:14-15)

Erdemli bireyler yetiştirmek eğitimin temel amaçlarından biridir. Toplumlar eğitim alanında sahip oldukları nitelikli, dengeli, ruh ve beden sağlığı yerinde bireyler sayesinde değerlerin sürekliliği sağlanır. Eğitimden beklenen gerekli olan bilgi, beceri, tutumları kazandırarak hızla değişen dünyaya uyum sağlayarak, kendisinde ve çevresinde gerekli değişiklikleri yapabilme kabiliyeti kazandırmaktır. “Bu açıdan okulların görevi sadece bilgi ve beceri kazandırmak değil, bireylere karakter eğitimi açısından da temel insani değerleri özümsetmektir” (Öztürk Samur, 2011:33-34). Okullarda verilen değerler eğitimi, dünyanın değişen şartlarına ayak uydurabilen kültürel ve toplumsal değerlerin yanında evrensel değerleri elde etmesi ve yaşanabilecek sorunlara karşı hazırlıklı öngörülmektedir (Gül, 2013:64).

Değerlerin eğitiminin başarıya ulaşılmasında;

- Öğretmenlerin olumlu değerleri sergileyebilmesinin,
- Ahlaki ve etik eylemleri öğretme becerisine sahip olunmasının,
- Değerlerin içselleştirilmesi için öğrencileri cesaretlendirmesinin,
- Öğrencilerin kendi kararlarını uygulamaya geçirebilmelerinin teşvik edilmesinin etkisi bulunmaktadır (Titus, 1994:11).

2.2.1. Değerler Eğitimi Yaklaşımları

Değer eğitimi ile ilgili olarak farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. MEB’in öğretim programlarında yer alan değer öğretim yaklaşımları; (1) değer açıklamak, (2) ahlaki muhakeme, (3) değer analizi ve (4) gözlem yoluyla öğretim yaklaşımı (MEB, 2009b)

şeklinde verilmiştir. Bunun yanında (5) telkin yoluyla öğretim ve karakter eğitimi yöntemleri örtük olarak kullanılan yöntemlerden birisidir

Telkin Yoluyla Değerlerin Öğretimi: Tarih boyunca olan insan davranışlarını ve karakterini şekillendirmede en çok kullanılan yaklaşımdır. Bu yaklaşımın temel çıkış noktası, “kalıcı ve sürekli olarak arzu edilen” (Yazıcı, 2006), “sosyal ve kültürel olarak kabul görmüş standartlar veya davranış kuralları”, önemli bireysel kural ve kabul edilmiş standartların öğrencilere aktarması, aşılmasıdır (Huitt, 2004).

Öğretmenler değerler dizini içerisinde kasıtlı olarak seçilmiş değerleri aktarır. Bu yaklaşımda bir şey sürekli tekrar ve tavsiye edilerek, yetince duyurularak söz konusu tutumun davranışa dönüşümünün sağlanmasıdır. Toplumların kültürünün devamı için gerekli değerler bulunur. Bu değerler ise öğretim programlarında yer alan temel değerlerdir. Bu değerlerin direkt olarak verilmelidir. Telkin yönteminin amacı, “öğrencilere değerlerin direkt verilmesi ve bunları içselleştirilerek, değerleri hem yansıtıp hem de değiştirmesidir” (Aydın ve Akyol Gürler, 2012). Bu yaklaşımda; “adalet, dürüstlük, eşitlik, hak, iyilik gibi” (Ekşi ve Katılmış, 2011) toplum tarafından belirlenen belli başlı değerleri aktarmak üzerine oluşturulmuştur. Telkin yönteminin değer kazandırma sürecinde başarısız olduğu gözlenmiştir. Öğretmen- öğrenci etkileşim süresini kısıtlı olması değerlerin davranışa dönüşmesine imkân vermemektedir (Akbaş, 2004:72).

Değerlerin Açıklanması Yoluyla Değerlerin Öğretimi: Rath (1966) tarafından ileri sürülen bu yaklaşım, öğrencilerin rasyonel düşüncelerini sağlar. Sahip oldukları duyguları gözden geçirerek kendi değerlerinin farkına varmaları yardımcı olur. Böylece öğrenciler kendi değerlerini oluşturarak bunların içselleştirmeleri sağlanır (akt. Fernandes, 1999:5) Bu yaklaşım, etkinlik yaparak (Aydın ve Akyol Gürler, 2012) kendi değerleriyle ilgili mantıklı açıklamalar yapmak için düşünmeyi teşvik edilmektedir (Akgül, 2014). 1960’larda sıkça kullanılan bu yaklaşımda, değerler kavramsal olarak açıklanarak öğrencilere sunulur. Öğretmenler sınıflarda etkinlikler yaparak, öğrencilerin kendileri için neyin önemli olduğunu ve bunu nasıl belirledikleri ve değerleri seçme ve tartışmalarında özgürlük tanınmalıdır. Öğretmen, öğrencilerin seçtikleri değeri destekleyen nedenler sunmalıdır (Aydın ve Akyol Gürler, 2012), Öğrencilerin seçenekleri ve sonuçlarını analiz etmesi sağlanarak seçim yapılır. Öğrencilerin seçtikleri değere uygun davranışlardan hangilerini ödüllendirilmesi gerektiği ve yaptıkları seçimlerin doğruluğunu fark etmesi için fırsatlar verilir. Seçtiği ve pratik yaparak

davranışa dönüştürdüğü değer kalıcı olması sağlanır. Bu işlem sırasında değerler öğretilmeye çalışılmamalıdır. Değer açıklaması, öğrencilerin söylem ile davranışları arasındaki boşluğu doldurmak için onların düşünmelerini sağlayacak önemli değerler yönelik olmalıdır (Lickona, 1991:11; akt. Kaymakçı ve Yiğittir, 2012:51). Bu yaklaşım öğrencilere rehber olarak kendi inanç, tutum ve değerlerini inceleyerek öğrencilerin değerler üzerine düşünmelerini sağlamak ve kişisel değerlerini belirlemeye yardımcı olmaktır (Yazıcı, 2006). Duygu, düşünme, sözlü ve sözsüz iletişim kurma, seçme davranma ve tekrarlama süreçlerini içerir (Akgül, 2014).

Raths, Hornin ve Simon tarafından geliştirilen yöntem yedi aşamada değer belirleme ile öğretmen etkisi altında kalmadan değer kazandırma hedeflenmektedir. Bunlar:(1) Özgürce seçme, (2) alternatifler arasından seçim, (3) muhtemel sonuçlarını düşündükten sonra seçmek, (4) en önemli ve değerli olduğu tespit edilen değerlerin ödüllendirilmesi, (5) seçilen değerlerin açıklanması, (6) seçilen değerlerle uyumlu davranış sergilemek, (7) davranışın tekrar edilmesi (Naylor ve Diem, 1987:356: Leming,1999:4-5; akt. Yazıcı,2006:511).

Değerler Analizi Yoluyla Değerlerin Öğretimi: Bu yaklaşım değerlerle ilgili bilimsel araştırma süreçlerine ve mantıksal düşünmeyi önplana alarak öğrencilere öğrenmelerinde rehber olan, değerlerle ilgili sorunları mantıksal ve akılcı ve bilimsel yaklaşımla en akılcı yargıya ulaşılır. Sosyal konularla ilgili değerlerle, çevresindeki problemlerin çözümü üzerine, somut şeyler üzerinde çalışılır. Yaklaşımın temeli, olayları ve sonuçlarını değerlendirilirken kararları kendilerinin vermelerini sağlamaktır. Ziebert'a (2007) göre "etkileşim" en önemli faktördür (akt.Kaymakçı ve Yiğittir, 2012:52). Değerler sorgulanır, değerlere ilişkin görüş geliştirir. Tartışma, yorum ve muhakeme yaparak üst düzey zihinsel süreçler işe koşulur. Empati kurma, (Kaymakçı ve Yiğittir, 2012), kendini ifade etme ve iletişim becerileri gelişir. İnsancıl ve ahlaki düşünme ve karar verme becerisi kazandırarak bilimsel düşünme yöntemini sosyal problemlere uygulamayı öğretir. Bu yöntemle "bireyler, gerçek ya da gerçek olabilecek bir durumda, duygusallıktan uzak bir şekilde akılcı kararlar vererek sorunları çözmeye çalışır" (Aydın ve Akyol Gürler, 2012).

Jerrold Coombs ve Milton Meux tarafından bu yaklaşım için üç temel amaç belirtilmiştir: Değerler hakkında rasyonel kararları almalarında öğrencilere yardım etmek, gerçekçi değer kararlarına ulaşmak için yeteneklerini geliştirmek, değer ihtilaflarının nasıl çözüleceği hakkında öğrencilere yardım etmek (Naylor ve Diem,1991:363; akt. Yazıcı, 2006:512) şeklinde sıralanmıştır.

“Bu yaklaşımın değer açıklamadan farkı, bireylerin değer yargılarını savunmalarıdır. Ahlaki gelişim yaklaşımından farkı ise, ahlaki ikilemlerden çok, sosyal konuları içermesidir” (Aladağ, 2009). Bu yaklaşım, ilköğretim düzeyine uygun olmadığı ve özel hayatın gizliliğini ihlal etmesi açısından eleştiri almaktadır (Whitney, 1986; akt. Kaymakçı ve Yiğittir, 2012:51).

Ahlâkî Muhakeme Yoluyla Değerlerin Öğretimi: Ahlâkî Muhakeme yaklaşımı Piaget ve Kohlberg’in bilişsel muhakeme, bilişsel düşünme, değer ikilemleri ve karar verme süreçleri ile ilgili çalışmalarına dayanır (Fernandes, 1999:4-5). Öğretmenin rolü ahlaki ikilemlerin bulunduğu örnekler vermektir. Her öğrenciyi ahlâkî ikilemlerle karşılaştırır ve diğer öğrencilerin verilen örnek olayla ilgili söylediklerini duyma imkânı yaratır. Bu sayede öğrencilerin kendi sorunlarını çözmelerine yardımcı olur. Bu yaklaşımda istenilen amaç, “eylemlerini yönlendirmek için etik ilkeler geliştirmelerine yardımcı olmak” (Sulh ve Traiger, 1992:1) şeklinde ifade edilmiştir. Burada öğrencinin verdiği karardan çok o kararı vermesini sağlayan nedenler önemlidir.

Kaymakçı ve Yiğittir’e (2012:52) göre ahlaki muhakeme yaklaşımında öğrencilerin ahlak konulu en üst basamağa ulaşması hedeflenmektedir. Bunlar anlayışlı olmak, adalet, eşitlik ve insani duyarlılık gibi temel değerlerdir. Tartışma yöntemiyle ahlâkî yargıları, eleştirel-rasyonel düşünme yeteneği gelişir. Bireylerde dinleme, değerlendirme yaparak gerektiğinde kendi ön düşüncelerini erteleyebilir, yenileyebilir ve değiştirebilir (Çiftçi, 2003:44) Ahlaki muhakeme yönteminin etkin kullanılması topluma fayda sağlayacak bireyler yetişmesine katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak denilebilir ki ahlaki muhakeme yaklaşımı, daha çok eleştirel yaklaşma ve muhakemeye dayanır. Değerleri anlayarak içselleştirilmesi ya da reddedilmesi mümkündür. Yani daha çok bilişseldir, düşünmeye dayanır. Değerleri anlayarak hayata geçirmesini sağlar.

Gözlem Yoluyla Değerlerin Öğretimi: Öğrenci aktif kılarak ilk elden kendi duyu organlarıyla öğrenmesini sağlamak amaçlanmaktadır. Gözlem yoluyla öğrenme, birçok sosyal davranışın ve değerlerin kazanılmasında kaynak teşkil etmektedir. Birey, etrafındaki durum ve hareket tarzlarını gözlemleyerek sosyal davranış ve değerleri model alarak öğrenmektedir. Senemoğlu’na (1997) göre bu model anne-baba, öğretmen olabileceği gibi televizyon, sinema, spor ve müzik gibi diğer alanlardan biri de olabilmektedir. Bu yaklaşım öğrencilere çevresinde bulunan kişilerin olumlu değerlerinin farkına varmalarını ve bunu içselleştirmelerini amaçlamaktadır (Kaymakçı ve Yiğittir, 2012:52-53). Yöntem değerlerin davranış haline gelmesine çalışmaktadır. Yani “Eğer bir değer, kişinin davranışlarında gözlenmiyorsa söz konusu değerlerin bir

kıymeti ve önemi olmadığına inanılmaktadır” (Huitt, 2004:10) sözü önemli bir durum tespitidir. Davranışa dönüşen değer kazanıldığını, kabullenildiğini sonucuna varılır. İçselleşen değerler sayesinde birey sosyal çevreye uyum sağlar. Böylece birey yaşadıkları ortamlardaki problemleri ve olası çözümleri belirleyebilir.

Ahlâkî ve etik yargıları duyuşsal davranıştır. Duyuşsal davranışların öğretiminde aktif katılım gereklidir. Bilgi temelli öğrenme, telkine ve söze dayalı duyuşsal öğrenmeler etkisi sınırlıdır. Birey süreç içerisinde bütün duyu organlarıyla bulunmalı, değerler üzerine düşünmeli ve fikirler sunmalı, tartışmalıdır (MEB, 2009b).

Karakter Eğitimi: Günümüz eğitim sistemleri ile bireylerde manevi boşluklar oluşturabilmektedir. Bu boşluk zayıf ve değişken ahlak anlayışına, madde bağımlılığına, hırsızlığa, bağnazlığa, kötü dil kullanmaya ve şiddete meyil gösteren nesiller yetişmesine yol açmaktadır. Ayrıca taciz, erken cinsel deneyim, bireyciliğin artması, yurttaşlığın öneminin azalması kendine zarar verme eylemlerinin yaygınlaşması değerlerin yozlaştığının göstergeleridir. Bu noktada aile-okul-çevre işbirliği içerisinde öğrencilere olgun bir karaktere sahip olması için gerekli algı, tutum, davranış ve ahlaki kararlar sergilemesi için gerekli olan eğitim faaliyetlerine yer verilmelidir. Çünkü kuvvetli bir karakteri, ruh ve bedenen dengeli, psikolojik açıdan sağlıklı olan bireyler bu tür eğilimler göstermeyecektir. Bunun gerçekleşebilmesi ile okula, karakter eğitimi noktasında büyük sorumluluklar düşmektedir.

Tüm demokratik ülkelerde okulların amacı çocuklara ahlaki açıdan sorumlu, özgüveni gelişmiş, iyi insan iyi yurttaş olmalarını, bilinçli ve duyarlı kararlar vermelerin amaçları (Yazıcı ve Yazıcı, 2011:115). Okullar öğrenim çağına gelmiş her bireyi destekleyerek onların içselleştirilmiş kararlar almalarına yardımcı olacak değerler kazandırmak, okulun temel sorumluluklarından birisidir. Bunu gerçekleştirmek için okulun her yerinde karakter eğitimi ana mesele olarak görülmelidir. Sorumluluk, çalışkanlık, dürüstlük, iyilikseverlik gibi davranışların modellendiği ve sürekli olarak uygulandığı bir erdem topluluğu hüviyetinde olması gereklidir (Ekşi ve Katılmış, 2011).

Karakter davranışların, huyların, motivasyonların, becerilerin oluşturduğu kombinasyon olarak kabul edilir. Kişinin iyiyi isteme, iyiyi düşünme, iyiyi yapma üzerine kurulu zihnen, kalben, davranışlarıyla iyi alışkanlık kazandırma üzerine kuruludur (Avcı, 2011). Karakter kim olduğumuz, kime dönüştüğümüzle ilişkilidir. Ne tür insan olacağımız ile ilgilidir. Karakter bireyin doğuştan getirmiş olduğu mizaç özellikleri temelinde ve eğitim ile şekillendirme üzerine kurulu bireyin tüm yönlerini içine alan terimdir. Örtük ve açık program vasıtasıyla cömert olmayı, sorumluluk sahibi

olmayı, adil olmayı, yardımsever olmayı, şefkatli olma, doğruluk gibi olumlu özelliklerin arttırmayı hedeflemektedir. Olumsuz davranışların azaltılması gerektiğini vurgulamaktadır. Örnek insan olma yolunda insanı motive ederek sürekli, tutarlı, sevgi temelli doğru davranışları sergilemeyi amaçlamaktadır.

Ahlak, karakter ve değerler eğitimi kavramsal olarak birbirine yakın ilişkilidir. Kuram ve uygulamada örtüşürken yöntem, içerik ve amaçlar bakımından farklılık göstermektedir (Yazıcı ve Yazıcı, 2011:113). Değerler eğitimi eylem ve davranışların kişilikten soyutlanarak daha genel kabul ederken karakter eğitiminin temel noktası kişisel özelliklerle, mizaçla ilgilidir. Ahlaki eğitim ise karakter eğitimiyle iç içe girmiş fakat dini ve toplumsal niteliktedir.

Karakter eğitimi erdem aşılama yönüyle bilinçli çabadır (Noddings, 2006:183). Özgür iradeyi geliştiren, özerk, insanın gelişmesini sağlayan eğitim, öğretilecek bir şey değil içerisinden geçilecek bir süreçtir (Büyükdüvenci, 2001:33). Bu açıdan karakter eğitimi akıl yürütme, mantıklı olma, empati kurma, özsaygı geliştirme ve işbirliği üzerine kuruludur. Kischenbaum (1995) karakter eğitimi saygı, sorumluluk, şefkat, disiplin, azimli ve tutumlu olmak, sadakat, cesaret, iş ahlakı edindirme şeklinde sıralamıştır (akt. Tay, 2008:343).

Öğretmenler doğru ve yanlış davranışı belirtmeli, empati kurmalı, olumlu sınıf iklimini sağlamalı, ahlaki deneyim kazanmalarına destek olmalı, kamu yararını gözetilen işlere katılım sağlamanın önemini vurgulamalıdır. Karakter eğitimi ile okul yaşamının tamamını kapsayan okul içi ve dışında gerekli becerilerin kazanılmasını sağlayacak etkinlikler düzenlenmelidir (Tay, 2008:345). Karakter eğitiminin başarılı olması için okulun karakteri, okulun personelinin programı uygulama yetkinliğine, öğrencilerin temel değerleri nasıl anladığı, bağlandığı ve davranışlarında sergilemesine bağlıdır (Ekşi ve Katılmış, 2011:41-43; Uzunkol, 2014:149-150).

Ekşi (2003) tarafından Türkçeye uyarlanan Lickona (1996) karakter eğitiminin nitelikleri şöyle sıralamıştır.

- Değerleri teşvik eden, iyi karakterlerin temelini oluşturan özen, dürüstlük, adalet, sorumluluk, saygı gibi objektif olarak kabul edilen temel ahlaki nitelikler yer alır.
- Duygu, düşünce ve davranışları içeren kombinasyondan oluşur.
- Okulun tüm basamaklarında teşvik edilen, maksatlı ve kapsamlı yaklaşımla verilmelidir. Okulun tüm personeli sorumlu davranan temel değerlere sahip ve ahlak topluluğu olmalıdır.

- İnsancıl, şefkatli ve iyi karakterin vücut bulduğu, temel değerlerin yaşandığı ortamlar olmalıdır. Gerçek ortamda, etkileşim ve tartışmalarla pratik olarak tecrübe edilmelidir.
- Öğrenci merkezli olarak akademik eğitimle birlikte ele alınmalıdır.
- Öğrencilerde motivasyonu geliştirme çabası içerisinde olmalıdır.
- Liderlik, işbirliği ve öğrencinin inisiyatifi gerektirir.
- Okul- aile- çevre işbirliği sağlanmalıdır (Ekşi, 2003:80; Ekşi ve Katılmış, 2010:41-43)

Karakter eğitimi duyuşsal ve davranışa dönük bir eylemlerin kalıcı olmasına dayanan iyi kişilik nitelikler üzerine kurulu güven duygusu topluma yayılmasını sağlayacak eğitim olması sebebiyle değerler eğitimi süreçlerinden büyük bir önemi vardır.

2.2.2. Değerler Eğitiminde Okulun ve Öğretmenin Rolü

Değerler tutum, his, düşünce ve davranışla ilgilidir. Değerlerin öğretilmesi, uygulama, sürekli tekrar ve destek gerektiren uzun dönemli bir süreci kapsar. Bu süreç içerisinde değerler, bireyce içselleştirilir. İçselleştirme ise; özerk olma, içsel olarak düzenlenmiş, gözetim gerektirmeden kurullarla uyum içinde davranış gösterme şeklinde açıklanabilir.

Değerlerin öğrenimi ilk olarak ailelerde başlar. Bu süreçte etkileşim içinde oldukları kişi ve materyaller ile öğrenme sürer. Kitle iletişim ve basın-yayın kuruluşları, kişinin yakınları ve yakınlarındaki insanlar, arkadaşları, öğretmenleri, okul ortamında edindiği tecrübeler, sosyal çevresi, yerel, ulusal hatta küresel topluluklar, olaylar, olgular değerlerin oluşmasında etkileri olur.

Öğrenmeye en açık olunan ilk çocukluk dönemlerinde aile ortamında edinilen değerler okul hayatında da birbirine bağlantılı şekilde verilmeye devam eder. Fakat her aile kendi değerlerine göre eğitim verdikleri için öğrenciler okula başladıklarında okul öncesi yaşantılarında edindikleri değerlerle uyumsuzluklar olabilir. Burada okulun iki rolü vardır. Toplumda yer alan değerler dizisini ileride ortaya çıkarmayı teklif ederek, çocukların geliştirmeye başladığı değerleri şekillendirmek ve bunlara yenilerini eklemek; çocukların bu değerleri yansıtmalarına, kendi geliştirdikleri değerleri anlamaları ve uygulamalarına yardım etmektir (Halstead ve Taylor, 2000).

Bütün toplumlar varlıklarının devamı için eğitim öğretim yoluyla değerleri nesillere kazandırmaya çalışır. Bu çaba toplumsallaşma sürecinin bir parçası şeklinde

gerçekleşir. Her türlü iş ve eylemlerini değerlere göre yapması için bireyi güdüler. Çünkü toplumdaki her türlü davranış değer kalıplarına göre algılanıp şekillendirilmektedir. Öğrenciden beklenen ise toplumsal değerleri benimseyip her türlü olay, durum, davranış tarzlarını belirlerken ölçüt olarak kabul etmesi ve kullanmasıdır. Bu noktada değerler eğitiminin tarihsel bir işlevi vardır. Değer eğitimi, toplumsal sorunları çözümü ve toplumsal uyumsuzlukların azalmasında etkin bir rol oynayacaktır. Ayrıca hızla değişen dünya sorunlarının çözümüne de katkı sağlayacaktır.

İnsanın her davranışı bir tür sosyal onay kabul edilen değerler tarafından yönlendirilmektedir. Demirhan İşcan'a (2007) göre değerler, davranışı yönlendiren tutumlar için genel bir çerçeveyi çizer ve bu çerçevede bireyin diğerlerine davranışlarını yönlendirir. Okul temel değerler üzerine inşa edilmiş bir yaşama ve öğrenme alanıdır. Okul kültürünü herkes tarafından kabul edilip paylaşılan değerler şekillendirir. İstenen yönde vatandaş yetiştirme amacını gerçekleştirmede değerler eğitimi önemli bir işleve sahiptir. Okullar bu işlevi öğretmenler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Sürecin temel aktörü olan öğretmenler bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde değerleri öğrencilere aktarır.

Eğitim programlarında yer alan değerler hem açık ve hem de örtük olarak kazandırılmaya çalışılan önemli unsurlardandır. Değerler eğitimi okullarda belli bir plan çerçevesinde öğrenme etkinlikleriyle gerçekleştirilirken okul kültürü içerisinde örtük olarak aktarır. Bu sayede öğrenciler neyin iyi ve istenen, neyin kötü ve kabul edilmeyen tutum olduğunu kavrayabilir.

Toplumun her kesimi gelecek nesilleri en iyi şekilde yetiştirmek ister. Çocuğun erdemli birey olarak toplumsal yaşamda yer almasını akademik olarak başarılı olması kadar önemser. "Sözü edilen bu niteliklerin genç kuşaklara aktarılacak erdemli birer yurttaş olmaları büyük ölçüde kendileri için düzenlenecek değerler eğitimi ile mümkündür" (Yalar, 2010:27). Bu eğitimle her toplumda ve her çağda insanlar için aranan nitelikleri aktararak gelecek nesillerin istenen yönde yetişmesine katkı sağlar.

Değerler eğitimi tüm toplumu ilgilendiren farklı boyutları olan bir yapıyı teşkil etmektedir. Bu boyutları birlikte düşünerek duyarlı ve bilinçli bir eğitim süreci gerçekleştirilmelidir. Öğretmen, öğretim programlarını uygularken aynı zamanda öğrencilere değer kazanım sürecinde öncülük yapmalıdır (Çelikkaya, Filoğlu ve Öktem, 2013).

Eğitim ve öğretim programlarında, öğrenme ortamının düzenlenmesinde, etkinliklerde, öğretim yönteminde, içerik seçiminde ve disiplin uygulamalarında değer kavramı yer almaktadır. Öğretmenlerin değer algıları hayat görüşleri, değer öğretimdeki

deneyimleri ve mesleğe yönelik tutumları ile bağlantılıdır. Yani değerler eğitimindeki önemli rolleri nedeniyle öğretmenlerin değer algısı ve tutum ve davranışları öğrencide önemli etkiler bırakır. Kısacası öğretmenlerin değerlere yaklaşımları öğrencilerin değerlere bakış açılarına doğrudan etkiler.

Okullarda verilen değerler eğitiminin amaçlarından biri, öğrencileri sağlıklı, tutarlı, dengeli kişilik sahibi bireyler haline getirmektir. Diğer bir amacı ise öğrencileri hayata hazırlamak, iyi insan, iyi vatandaş olmalarını sağlamaktır (Selek, 2014:38). Burada verilecek eğitim önem arz etmektedir. Eğitim faaliyetlerini öğretmenler üstlenmişlerdir. Öğretmenlerin duyuşsal, bilişsel ve davranışsal olarak değerleri nasıl algıladığı ve uyguladığı hayati önem arz etmektedir. Öğretmenlerin alguları ve uygulamaları öğrencileri ilk elden etkileyen unsurların başında gelmektedir.

Okullarımız sadece akademik başarıyı değil çağdaş hayatın ve insanlığın önem verdiği evrensel değerlere önem vererek, öğrencilerin edindiği değerleri tutum ve davranışlarında yansıtması konusunda çok önemli işleve sahiptir. Değerler eğitimi hak, adalet, doğruluk, sevgi, saygı, yardımseverlik, barış, hoşgörü gibi birey ve toplumun yaşamını anlamlı kılmaya yarayan değerleri davranışa dönüştürerek, karakter haline getirilmesi açısından önemlidir. Değerler eğitiminde amaç bireyin sahip olduğu en iyi özellikleri ortaya çıkararak, onlara kendilerini gerçekleştirme yolunda, iyi değerlerle donatmaktır (Aydın ve Akyol Gürler, 2012).

Değerin öğrenilmesinde, davranışa dönüştürülmesinde en iyi yöntem uygulamaktır. Örneğin sorumluluk, hak bilinci, karar alma, demokrasi, hoşgörü gibi değerlerin öğretimi esnasında örnek uygulamaların yapılması öğrencilerde tutum ve davranışa dönüştürmelerini kolaylaştırır. Çünkü somut yaşantıların gözlemlendiği ortamlarda yaparak, yaşayarak, etkin ve katılımcı kimlikle öğrenebilir. Ayrıca bireyin özellikleri, öğrenme tarzı, hazırbulunuşluk seviyeleri, ilgi, ihtiyaç, beklentileri dikkate alınarak yöntem çeşitliliği olan, çok boyutlu öğrenme, bilişsel, duyuşsal ve devinimsel öğrenme süreçleri temel yöntemler olarak kullanılmalıdır (Aydın ve Yeşil, 2007).

Öğretmenler eğitim sürecinde değerleri ifade ederek, eğitim programını kendi değerlerine göre yorumlayarak öğrencilerin değer algılarını geliştirmek isterler. Derslerde konuların işlenmesi sırasında seçilen örnek ve kendi tutumlarıyla öğrencilerini özendirirler. Değerleri aktararak, göstererek, model olarak öğrencileri etkilemeye çalışırlar. Çağdaş eğitim sistemlerinde yapılandırmacı yaklaşım benimsendiği için öğrenciler değerleri yapılandırır, geliştirir ve değerlerini içselleştirir. Öğretmenler ise istenen değerleri destekleyerek, teşvik ederek öğrencileri etkilemeye

çalışır. Kirschenbaum (2000), öğrencilere kendileri için olumlu değerlerin etkilerini değerlendirme fırsatı verildiğinde değerler eğitiminin başarılı olma olasılığı artacağını belirtmiştir (akt. Demirhan İşcan, 2007).

Dewey (1990)' e göre, öğretmenin asıl görevinin ne olduğu sorulduğunda, birçok insan “bilgi iletmek”, “çocukların zihinsel becerilerini geliştirmek”, “gençleri çalışma hayatına hazırlamak” gibi cevaplar vereceklerdir. Ancak öğretmenler, çocuklara sadece bilgili olmayı değil iyi olmayı da kazandırmalıdır (akt. Demirhan İşcan, 2007:12).

Öğretmenlerin, öğrencilerde değerlerin gelişimi ile ilgilenirken aynı zamanda bilişsel ve eleştirel düşünme stratejileri üzerine de yoğunlaşmaktadır. Öğretmenlerin değer öğretim stratejilerini dörde ayırılır. Bunlar: (1) Kendi değerlerini belirtmeyen, (2) önemseydiği değerleri açıklayan, (3) değer arasındaki farkları vurgulayan, (4) önemseydiği değerleri belirterek değer arasındaki farkları vurgulayan öğretmen” şeklindedir (Veuglers:2000:42).

Tyree, Vence (1997) ve Thomas Lickona'a (1996) göre, öğretmenler değer eğitiminde şu özellikleri taşımalarıdır:

- Model olmalı,
- Okulda pozitif bir kültür oluşturmalı, sınıfta sosyal doku oluşturmalı,
- Öğrencilere ahlaki gelişimlerine katkı sağlamaya dönük sorumluluk verilmeli,
- Cesaretlendirerek ya da cezalandırarak değerleri aktarmalı,
- Demokratik sınıf ortamı oluşturmalı, öğrencilere karar verme olanağı tanımalı,
- Uyuşmazlıklara çözüm üretmeli,
- İşbirlikçi öğrenme uygulamak, ortak iş yapmaya yönlendirmeli,
- Tartışma ve paylaşım ortamları, paylaşım fırsatı vermeli,
- Eğitim programı aracılığıyla değerleri öğretmeli,
- Velilerle iyi iletişim kurmalı,
- Davranışsal yansıtımı teşvik etmeli (akt. Yalar, 2010:36- 37).

Değerler öğretimi aşamasında, aşağıda verilen tavsiyelerin dikkate alınması öğretmenlerden kaynaklanabilecek olumsuz sonuçları en aza indirilmesini sağlayabilir:

- Öğrencinin bilgisi, davranışı ve hisleri üzerine odaklanarak eğitim faaliyetlerini sürdürmek,
- Şeref, onur, erdem, doğruluk gibi değerlerle ilgili örnekler kullanılarak içerik seçimi ve değerlerin yansıtılması için cesaretlendirmek,
- Alıntılar, sözler kullanmak,
- Öğrencilerin heterojen gruplarda işbirliği yapmalarını sağlamak,

- Öğrencilere toplumsal hizmet ve faaliyetlere katılım göstermelerini sağlamak,
- Erdemli davranışlarını takdir etmek
- Öğrenciler için etkin ve açık iletişim, tutarlılık ve yüksek beklenti sağlamak,
- Etik ve ahlaka uygun olmayan ve saygısız davranışları düzeltmek,
- Olumlu örneklerle rol model olmak,
- Özen, dikkat ve konsantrasyon gerektiren işlerde desteklemek,
- Öğretmek, telkin etmemek (Titus, 1994:15).

Öğretmenler değerler eğitiminin özünü oluşturmaktadır. Bu sebeple kendi rollerinin bir bölümü olarak göstermek istemeseler bile, öğrencileri etkilemektedir (Halstead ve Taylor, 2000). Yani öğretmenler kesinlikle öğrencileri etkileme gücüne sahiptir. Çünkü öğretmenler, değerlerin öğretimde doğal olarak yer alırlar. Diğer yandan öğrencilerin, öğretmenlerinin örneğini izlemesi veya ona saygı duyması hakkında karmaşık kanıtlar vardır. *School Curriculum and Assessment Authority*'nin yaptığı araştırma yetişkinler öğretmenleri öğrencilere örnek kişiler olarak gördükleri, öğrenciler ise okul kültürü içerisinde tesadüfi etkileşimlerle, dolaylı olarak öğretmenlerden etkilendiklerini belirtmiştir (Demirhan İşcan, 2007:59). Öğrenciler genellikle öğretmenlerinde etkilenmektedir. Bu durum hayran oldukları öğretmenin niteliklerinden kaynaklanmaktadır.

Öğretmenlerin seçtiği konular, yöntemler, sınıf yönetimi, öğrencilerle iletişim şekli onların değerlerini ya da değer tercihlerini yansıtır. Böylece öğretmenin kullandığı yöntem ve teknikler, hedeflenen değerlerin öğrencilerce özümsemesini kolaylaştırabilir.

Öğretmenlerin hem kişisel hem mesleki gelişim ürünlerinden birisi sahip oldukları değerlerdir. Öğretmenin değerler sisteminin sağlamlığı problem ve rol çatışmalarını çözüme kavuşturulmasında etkilidir. Mesleki değerleri içselleştirmiş bir uzman ilişkilerinde kontrollü davranır. Değerleri içselleştirdiğinin göstergesi; tutarlı olarak gözlenmesi, davranışı dönüştürmesidir. “Davranış, kişinin değerleri doğrultusunda şekillenir” (Aktan ve Turan, 2008:234) şeklinde belirtilmesi bu durumu desteklemektedir.

David Krathwol, Benjamin Bloom ve Bertem Masia değerleri “içselleştirme” süreci olarak kabul etmektedir. “İçselleştirme, bireyin yaşam tarzını oluşturan fikirleri, uygulamaları, standartları ve yaptırımları tedrici bir biçimde kabul ederek yetişmesini ifade eder” (Kaltsounis, 1987:99: akt. Keskin, 2008:4). Söz konusu süreçleri kabul ederek davranışlarında sergileyerek tutarlı ve istikrarlı bir şekilde değerleri

aktarabilecektir. Öğretmenlerin akademik başarısının yanında toplumsal değerleri de kabullenerek yaşamına aktarması gerekliliği de öğretmen tarafından vurgulanmalıdır. Bunu yaparken de okul içi ve dışında değerleri doğrudan yansıtan örnek model olmaları, gerekli olan bilgi ve donanımına sahip olmaları gerekmektedir.

Hökelekli (2010) değerler eğitimi konusunda gerekli donanıma sahip öğretmenlerin yetiştirecekleri öğrencilerin hem kendi varoluşlarına hem de yaşadıkları topluma katkı sağlayacaklarını belirtmiştir (Selek, 2014: 38). Şayet öğretmenler değerleri kabullenerek aktarırsa öğrencilerin değerleri içselleştirmeleri daha kolay ve hızlı olacaktır. Bu açıdan öğretmenlerin değerleri bilmesi, içselleştirmesi ve aktarması gerekmektedir. Öğretmen gerekli becerilere sahipse, öğrencilerin değerlere yaklaşım tarzları olumlu olacaktır. Böylece genelde eğitimin ve özelde değerler eğitiminin amacına büyük katkı sağlar.

Ailede başlayan iyi karakter özelliklerine, temel değere sahip bireyler yetiştirmek hedefi; plan ve program çerçevesinde okullarda devam eder. Sosyal sorumluluk sahibi, toplumsal katılım gösteren bireyler yetiştirmek, insanı gelişimi desteklemek, demokratik, çağdaş ve sağlıklı toplumsal yapının oluşturulması ve geliştirilmesinde değerler eğitime gerekli özen gösterilmelidir. Bu açıdan öğrencilere duyuşsal niteliklerinin geliştirilmesi ve temel değerlerin kazandırılması öğretmenin temel görev ve sorumlulukları içerisinde yer almaktadır. Öğretmen öğrenciler üzerinde nasıl bir etkiye sahibi olduklarının farkına varmalıdır. Öğretmenler model, otorite figürü, yol gösterici, pusula görevi görmektedir. Öğretmen demokratik bir toplumda gereksinim duyulan değerler konusunda iyi bir örnek teşkil etmelidir. Çünkü öğretim ve öğrenme sürecinin en önemli ögesi öğretmendir.

2.3.1. Türk Eğitim Sisteminde Değerler Eğitimi

Türk toplum yapısının devamını sağlayan değerler tarihin eski dönemlerinden itibaren her dönemde önemli eser ve şahsiyetler aracılığıyla aktarılmıştır. Bu araçların başında; Orhun Abidesi, destanlar, menkıbeler, fıkralar, maniler, şiirler, ahlak ve karakter kitapları ile Kaşgarlı Mahmut, Yusuf Has Hacip, Ahmet Yesevi, İbn-i Sina, Edip Ahmet Yükneki, Yusuf Nabi, Ahmet Refik, Satı Bey, Emrullah Efendi İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Mustafa Kemal Atatürk gibi önemli şahsiyetler gelmektedir (Arabacı ve Polat, 2015; Budak ve Budak, 2014: Tazebay, 2000).

Osmanlı devletinin klasik döneminde; tekke, cami, sıbyan mektebi gibi kurumlar etrafında; görgü kuralları, toplumsal, kültürel, dini ve ahlaki değerlerin aktarımına

dayanan bir eğitim söz konusudur (Doğan, 1997:415). Tanzimat döneminde ise “Osmanlılık” adı altında hemen her alanda yaşanan değişim, eğitim kurumlarını da etkilemiştir. Batının örnek alındığı bu dönemde milli eğitim anlayışının temeli oluşturulmuştur. 1869’da kabul edilen Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’yle birlikte iptidailerin programına Usul-i Ahlak, Tarih-i Osmanî, Coğrafya, Malumat-ı Nafia gibi derslerin yer alması, değerler eğitimi açısından önemlidir (Budak ve Budak, 2014: 377).

Osmanlılık fikir akımının etkisini yitirmeye başladığı II. Meşrutiyet Döneminde ise toplumu dönüştürme önem kazanmıştır. Bu amaçla idadilere genel tarih, medeniyet bilgisi, iptidailerde ise yalnızca medeniyet bilgisi dersleri yer almıştır (Karagöz, 2016:666)”. “Yeni toplum-yeni insan” projesi kapsamında müfredata devrimin hemen ertesinde “Malumat-ı Medeniye” adında bir ders konulmuştur. Bu ders cumhuriyet dönemi boyunca yurt bilgisi, vatandaşlık bilgileri, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi gibi farklı adlarla okutulan dersin temelini oluşturmaktadır (Duman ve Tuna, 2012:1645-1646).

1913 yılında Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu (İlköğretim Geçici Yasası) ile birlikte ilköğretimde yeni düzenlemeler yapılmıştır. Eğitim müfredatına müstakil bir ders olarak günümüzden yüzyıl önce dâhil edilen Malumat-ı Medeniye dersi, 1913 tarihli Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkatı’ndan sonra önemini daha da pekiştirmiştir. Osmanlılık akımının iflas etmesiyle milliyetçi anlayış çerçevesinde yeni ders kitaplarında düzenleme yapılmıştır (Duman ve Tuna, 2012). Bu dönemde yazılan Malumat-ı Medeniye kitaplarında ise yurtseverliğin bir değer olarak ön plana çıktığı görülmektedir (Şimşek, 2006; Üstel, 2009; Yazıcı ve Yazıcı, 2010).

1913-1914 yıllarında programın yeniden düzenlendiği görülmektedir. Bu dönemde eğitimi ve programları Emrullah Efendi, Selim Sırrı, Satı Bey gibi çağın ileri eğitim anlayışını benimseyen eğitimciler yönlendirmiştir (Budak ve Budak, 2014). Ayrıca bu dönemin genel yapısı itibarıyla eğitimde yine millilik göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda programdaki Malumat-ı Medeniye derslerinin Lisan-ı Osmanî, Tarih, Coğrafya gibi derslerle de çocuklara vatan ve millet sevgisinin verilmek istendiği görülmektedir (Duman ve Tuna, 2012:1633; Karagöz, 2016:666-667).

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise 3 Mart 1924’te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile tüm eğitim-öğretim kurumları Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlanmış, ulusal, laik ve çağdaş eğitime geçilmiştir. Bu kanunla belirtilen esaslara uygun olarak hazırlanan 1924 İlkokul Programı hayata geçirilmiştir. Bu programda önceki programlardaki Tabiat Tetkiki, Musahabat, Tarih ve Coğrafya dersleri Hayat

bilgisi adı altında toplanmıştır. Tarih ve Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye gibi derslerin içerikleri Cumhuriyete ve esaslarına uyarlanmıştır. Budak ve Budak, 2014). Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye dersi ile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının hak ve sorumluluklarını; kurulan devletin nitelikleri ve felsefesini, vatan, devlet, millet, bayrak, milli bağımsızlık, milli egemenlik, demokrasi, özgürlük gibi kavramları; Cumhuriyet yönetim sisteminin nitelikleri, kurtuluş mücadelesi gibi konularla yeni kurulan devletin temeli oluşturan değerler kazandırılmaya çalışılmıştır. 1926 yılında ise Malumat-ı Vataniye dersinin adı Yurt Bilgisi olarak değiştirilmiştir. Yurt bilgisi dersinde; çocukları mensup oldukları vatan ve millete uyumlu hale getirmek, vatandaş olarak hak ve sorumlulukları konusunda bilinçlendirmek, devlet ve hükümet sistemi hakkında bilgi sahibi yapmak gibi amaçlar gözetilmiştir (Tazebay, 2000:384-388).

1936'da daha kapsamlı ve ülkenin gereksinimlerine uygun programlar hazırlanmıştır. 1924 ve 1926 İlkokul programlarında ders olarak verilen Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye dersinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının sahip oldukları hak ve görevler; devletin kuruluş esasları, vatan, millet, devlet, hükümet, millî hâkimiyet kavramları; Cumhuriyet'in halka faydaları, milli kurtuluş mücadelesi gibi konuların işlenmesi öngörülmüştür (Tazebay, 2000:384-385).

Özellikle vatandaşlıkla ilgili değerlerin aktarımı, 1949 ve 1968 programlarında da devam ettirilmiştir. Bununla birlikte 1960'lı yıllardan itibaren insan haklarına önem veren, evrensel, demokratik ve çağdaş değerler kazandırma çabalarının öne çıktığı görülmektedir. 1970'li yıllarda ise ülkenin içinde bulunduğu siyasi karmaşa, değer öğretimi bağlamında devamlılık ilkesinin ihmal edilmesine neden olmuştur. Bu dönemde yasalaşan 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda yer alan öğrencileri asgari genel kültüre sahip, toplumun sorunlarını tanıyan, ülkenin sosyokültürel ve ekonomik kalkınmasına katkıda bulunan insanlar olarak yetiştirmek Millî Eğitim'in genel amaçlarından birisidir (Cicioğlu, 2005:166-167).

Cumhuriyet dönemi ilkokul- ortaokul ve ilköğretim programlarında değerler genel olarak tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgileri derslerinde ön plana çıkmaktadır. Tarih dersinde ortak olarak vurgu yapılan değerler, “kültürel mirasa duyarlılık, yurtseverlik, bağımsızlık ve estetik”; Coğrafya dersinde ortak olarak vurgu yapılan değerler ise “doğal çevreye duyarlılık ve yurtseverlik”; Medeni Bilgiler, Yurt/Yurttaşlık Bilgisi, Vatandaşlık Bilgileri gibi isimler altında verilen derslerde ortak olarak vurgu yapılan değerler “aile birliğine önem verme, duyarlılık, sorumluluk, saygı, sevgi, temizlik,

sağlıklı olmaya önem verme, dayanışma, yardımlaşma ve çalışkanlık” tır (Keskin, 2010:71).

Değerler eğitimi; ahlak, irade, karakter, vatandaşlık eğitimi olarak programlarda; okul kuralları, fiziksel ve sosyal çevre, öğretmenlerin mesajları ile örtük programda, sosyal aktivite ve yarışmalar gibi okul dışı faaliyetlerle gerçekleştirilebilir. Günümüzde tüm süreçler kullanılarak değerler eğitimi verilmektedir.

2.3.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi

Sosyal bilgiler eğitimi; bireylerin kendisini, fiziksel ve sosyal çevresini anlamada, onlara karşı olumlu tutum ve değerler geliştirmesi, sahip olduğu tutum ve değerler doğrultusunda zihinsel, devinimsel ve duyuşsal olarak olgunlaşmasına yardımcı olmaktır. Bireylerin sahip oldukları bilgi ve değerleri eyleme dönüştürebilmelerine destek olmaktır. Duygular, tercihler, sevinçler, inançlar, beklentiler, takdir duyguları, değer, ahlak, etik vb. öğelerden oluşan duyuşsal boyut bireysel ve toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir boyutu olarak önemli bir yere sahiptir. Sosyal bilgiler eğitiminde bireylere demokratik değer, tutum ve inanç geliştirme, var olan değerlerinin farkına varma ve bunları diğer insan ve çevrelerle etkileşimlerini nasıl etkilediğinin bilincine varmalarına yardımcı olma sorumluluğu vardır (Doğanay, 2011).

Okullarda tüm derslerde değerler eğitimine yer verilmektedir. Ancak ülkemizde hayat boyu kullanacakları bilgi ve beceri ve değerlerini sosyal bilgiler dersleriyle kazandırılır. Bu kapsamda Sosyal bilgiler dersinde birtakım değerlerin kazandırılması gerekmektedir (Keskin, 2016). Bireyi, içinde yaşayacağı topluma hazırlamak, sorumlu ve erdemli ve etkin bir yurttaş haline getirme amacı, sosyal bilgiler dersi ile değer ilişkisini kaçınılmaz hale getirmektedir.

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında değer “bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar” (MEB, 2009a) olarak tanımlanmaktadır.

Yurttaşlık eğitim vermesi dolayısıyla Sosyal bilgiler; tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi veren ortaokul programı olarak değerler eğitimi aktaran en önemli programdır. Öğrencilere kendi değer yönelimleri ile kültür ve kurumları çevreleyen değerler bilmesi gerekmektedir. Öğrenciler değer çatışmaları ile mücadele etme, değerlere ilişkin kararının sonuçlarının farkında olma, diğer insanlara ve değerlere

hoşgörülü yaklaşma, tolerans gösterme gerekliliğinin bilincinde olmalıdır. Bu nedenle değerler eğitimi Sosyal bilgiler öğretiminin gerekli ve önemli bir parçasını oluşturur (Keskin, 2016:324). Naylor ve Diem'e (1987) göre öğrencilerin değer çatışmaları ile baş etme becerisi geliştirme, değer kararlarının sonuçları olduğunun farkında olma, başkalarının değerlerine ve farklı değerlere saygılı, toleranslı olmaları gerektiğini bilmeye ihtiyaçları vardır. Bu nedenle değerler eğitimi sosyal bilgiler öğretiminin gerekli ve önemli bir parçasını oluşturur (akt. Keskin, 2016:324).

Programda değerler, birleştirici, toplumsal ihtiyaçları karşıladığı ve bireylerin iyiliğine yönelik olan, bireyin bilincinde yer edinen, davranışları yönlendiren genel ve soyut nitelikleri taşıdığına vurgu yapılmaktadır (Yel ve Aladağ, 2015:135-136).

Türk Millî Eğitimi'nin temel hedefleri arasında öğrencileri hayata hazırlamak, iyi insan ve iyi vatandaş olmalarını sağlayacak bilgi, beceri, değer, tutum ve davranışlar kazandırmak bulunur. Millî, manevi ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmede, içeriği itibariyle sosyal bilgiler dersinin katkısı son derece büyüktür. Bu bağlamda değerlerin, eğitim süreci içerisinde kazandırılması ve yeni nesillere aktarılması, belirlenen hedeflere ulaşmaya ve kültürel devamlığa katkı sağlaması noktasında Sosyal Bilgiler Öğretim Programı temel öğretim programıdır (MEB, 2017a:9).

Okullarda değerler eğitimi birbirini tamamlayan birçok etkinlikten oluşmalıdır. Okul kültürü içerisinde formal ve informal eğitim programları gibi unsurlar değerler eğitiminin bir parçasıdır (Keskin, 2016:323). Öğrenci merkezli, bilgi, değer ve beceri çerçevesinde, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine imkân sağlayan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı değerler eğitimi hayat boyu öğrenme açısından ele almaktadır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını benimsemiş, milli, ahlaki, manevi ve kültürel değerleri özümseyen, onları koruyan geliştiren, devletini, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan sosyal devlet çerçevesinde demokratik haklarla donatılmış bireyler yetiştirmek temel amaç olarak belirlenmiştir. İnsan haklarına saygılı kişilik, topluma karşı sorumluluk hisseden, işbirliğini önemseyen ve sosyal becerileri gelişmiş yapıcı, yaratıcı ve etkin vatandaşlar yurttaşlar yetiştirmek gayesi güdülmüştür (MEB, 2017a).

Millî Eğitimin genel amaçlarında da geçen milletini ve ailesini seven, insan haklarına saygılı, görev ve sorumluluklarını bilen ve yerine getiren, katılımcı topluma katkı veren, üretken bireyler yetiştirmek için ülkemizde değerler eğitimi sorgulamalı olarak çağdaş uygarlık hedefine yönelik toplumun unsurlarını birleştiren bir değer

aktarımı yapılmalıdır. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı kişiliğe sahip, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir (MEB, 1973).

Karakterin oluşum aşamasında en önemli dönem olan soyut işlemler döneminde verilen değerlerin bireyin gelişim sürecinde üstün bir yere sahip olacaktır. Sosyal bilgiler ders kapsamında değerlerin verilmesiyle bireyde yukarıda öngörülen amaçları sağlanması noktasında önemli bir katkı sağlayacaktır. Böylece, Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak ve milli birlik ve bütünlük içinde ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmaktır. En nihayetinde Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı yapmaktır (MEB, 2009b).

Tarihsel süreç içerisinde her Sosyal bilgiler programı önceki programa göre daha çok değer ve değerler eğitime yer verdiği anlaşılmaktadır. 1926 programında 9 değer olan değer ifadesi her programda artarak 2005 programı ile 31 tane olmuştur. 2017 programında ise 18 tane olan doğrudan verilecek değer yer almıştır. “Sevgi, dayanışma ve yardımseverlik tüm programlarda yer almıştır” (Tay ve Ünlü, 2014:318).

2004 yılında yayımlanan Sosyal bilgiler programı değerler eğitime vurgu yapan, resmi programda başlık olarak yer alan Cumhuriyet dönemi ilk programdır. Sınıf seviyeleri arttıkça vurgu yapılan değerler azalmaktadır. Program evrensel ve geleneksel değerleri içerisinde barındırmaktadır. Son yayımlanan 2017 programında değerler eğitime verilen önem artmıştır. Bu açıdan değerler eğitimi güncel ve işlevsel yapıdadır. Çengelci Köse’ye (2016: 260) göre değerler eğitimi, programın uygulanma sürecine yeterince bütünleştirilememiştir. Ayrıca değer kazanımlarının nasıl değerlendirileceğine ilişkin bilgilere programda yer verilmemiştir.

2005 ve 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında değerlere önem verilmiştir. 4. sınıftan 7. sınıfa kadar her öğrenme alanı ve üniteye doğrudan verilecek değerler programda yerini almıştır. Dünyada kabul görmüş ve eğitim sisteminde yerine alan temel değerler, ulusal değerler, insani değerler, toplumsal değerler kazandırılacak birer hedef şeklinde öğretim programında yer almıştır.

2005 Programında sınıflara göre verilmek istenen temel değerler ve öğrenme alanlarına göre dağılımı şöyledir (MEB, 2009c).

Tablo 2.2. 2005 Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Kazandırılacak Değerlerin Öğrenme Alanlarına Dağılımı

Öğrenme Alanları	4. Sınıf Değerleri	5. Sınıf Değerleri	6. Sınıf Değerleri	7. Sınıf Değerleri
Birey ve Toplum	Duygu ve düşüncelere saygı ve Hoşgörü	Tarihsel mirasa duyarlılık	Bilimsellik	Farklılıklara saygı
Kültür ve Miras	Türk büyüklerine saygı, Aile birliğine önem verme ve Yurtseverlik	Estetik	Kültürel mirasa duyarlılık	Estetik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğa sevgisi	Doğal çevreye duyarlılık	Doğal çevreye duyarlılık	Yurtseverlik
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Temizlik, Sağlıklı olmaya önem verme	Çalışkanlık	Sorumluluk	Bilimsellik
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik	Akademik dürüstlük	Çalışkanlık	Dürüstlük
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Yardıms severlik	Dayanışma		
Güç, Yönetim ve Toplum	Bağımsızlık	Adil olma, Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı	Hak ve özgürlüklere saygı	Adil olma
Küresel Bağlantılar	Misafirperverlik	Sorumluluk	Yardıms severlik	Barış

2005 sosyal bilgiler programında belirlenen değerlerle ilgili öğrenme alanlarında doğrudan verilecek değer şeklinde dağıtılmıştır. Aynı değerler farklı sınıflarda tekrar eden değerler şeklinde verilirken 2017 Sosyal bilgiler programı bir öğrenme alanı ile ilgili değerler bütüncül aktarılmıştır. Sarmal anlayış devam ederken aktif yaşantı yoluyla öğrenme, öğrenci merkezli eğitim programda yer almıştır. Burada öğrencilerin bilgi, beceri, değer ve kavram boyutlarında hazırbulunuşluk düzeyini dikkate alınmıştır.

2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ise öğrenme alanlarıyla ilişkili değerler verilmiştir. Bu doğrultuda 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda (1) adalet, (2) aile birliğine önem verme, (3) bağımsızlık, (4) çalışkanlık, (5) bilimsellik, (6) barış,

(7) dayanışma, (8) tasarruf, (9) estetik, (10) dürüstlük, (11) eşitlik, (12) özgürlük, (13) sevgi, (14) saygı, (15) sorumluluk, (16) duyarlılık, (17) yurtseverlik, (18) yardımseverlik (MEB, 2017a) değerleri yer almaktadır. 2005 programında misafirperverlik bulunurken 2017 programında tasarruf yer almıştır. Diğer değerler korunmuştur.

2.3.1.2. Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 8. Sınıf Öğretim Programında Değerler Eğitimi

Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin konuları ilkokul birinci sınıftan itibaren öğretim programında yer almaktadır. Öğrencilerin tarih bilinci, tarihsel empati, kültürel değerler ve milli bilinç kazanmasında önemli bir işlev görmektedir. Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında derslerin doğasına uygun olarak kazanımlar içinde yer alan değer ifadeleri, öğrencilere hissettirilerek ve yaşantısal hâle getirilerek örtük bir biçimde kazandırılmalıdır. Bu doğrultuda kazanımların elde edilmesiyle değerlerin kazanılabileceği düşünülmektedir. Böylece milli ve evrensel değerleri içselleştirerek hayatlarının her alanına yansıtılmaları amaçlanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın eğitim politikası öğrencilerin millî, manevi, evrensel değerlere sahip hem akademik hem de sosyal anlamda başarılı olabilen; teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilen, kendisine, toplumuna ve farklı kültürlerle karşı yüksek düzeyde farkındalıkla saygı duymayı başarabilen, hayata hazır, mutlu ve sağlıklı bireyler olarak yetişmelerini sağlamak yönündedir (MEB, 2018b). Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programlarında dersin doğasına uygun olarak millî, manevi, insani ve evrensel değerler bulunmaktadır. Öğrencilere iyi insan, iyi yurttaş olmaları için gerekli değer, tutum, beceri ve davranış kazandırma hedefinin yakalanmasında, dengeli bir kişiliğe sahip, çok yönlü düşünen ve davranabilen bireyler yetişmesinde değerler eğitimi önemlidir. Bu açıdan değerlerin eğitim sürecinde kazandırılması kültürel devamlılığın sağlanmasında gereklidir.

Etkili ve sorumlu Türk vatandaşı yetiştirmeyi amaçlayan Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin konuları millî bilinç ve tarih duyarlılığı oluşturmaya çalışılmıştır. Bunları gerçekleştirirken ise; Atatürk'ün kişilik özelliklerinden, dersin içeriğine özgü kavramlardan (Tekâlif-i Millîye, Kuvayı Millîye, millî egemenlik, tam bağımsızlık, cumhuriyet, demokrasi, meclis, insan hakları gibi) (MEB, 2009c:) ve millî ve dinî bayramlar, mahallî kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanılarak öğrencilerin tarihsel duyarlılıkları ile

Türk milletine, Türk devletine, Türk vatanına ve Türk bayrağına sevgi, saygı ve takdir duygularının geliştirilmesi sağlanmalıdır. Öğrencilerin millî, manevi ve evrensel değerlerini pekiştirmeli; millî, üniter, çağdaş, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri sağlanmalıdır (MEB, 2018b: 13). Aktif öğrenmeye dayalı etkinlikler (proje, seminer, şenlik, yarışma, spor faaliyetleri vb.) uygulamalarla öğrencilerin değerleri içselleştirmesi sağlanmalıdır.

Aşağıda verilen şemada gösterildiği gibi 2005 programında her bir ünite için belirlenmiş değerleri, yaşanmış bir olaydan hareketle, “değer açıklama”, “ahlâkî muhakeme” ve “değer analizi” yöntemlerini (MEB, 2009c) kullanılarak kazandırılmaya amaçlanmıştır. 2018 öğretim programında değerler eğitimde kullanılabilecek yöntemler hakkında bilgiye verilmemiştir.

Tablo 2.3: 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 2005 Öğretim Programında Kazandırılacak Değerlerin Öğrenme Alanı/Ünitelere Dağılımı

Üniteler	Doğrudan Verilecek Değer
1. Bir Kahraman Doğuyor	Sorumluluk
2. Millî Uyanış: Yurdumuzun İşgaline Tepkiler	Yurtseverlik
3. “Ya İstiklâl Ya Ölüm!”	Dayanışma, Özgürlük ve Bağımsızlık
4. Çağdaş Türkiye Yolunda Adımlar	Özgüven, Sorumluluk, Çağdaşlaşma
5. Atatürkçülük	Çalışkanlık
6. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası ve Atatürk'ün Ölümü	Barış ve Türk Büyüklerine Saygı
7. Atatürk'ten Sonra Türkiye: İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası	Duyarlılık

Ortaokul 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi 2018 Öğretim Programında yer alan değerler ise şunlardır: Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, yurtseverlik, yardımseverlik' tir. Ayrıca dersin doğasına uygun olarak millî, manevi, insani ve evrensel değerler öğretim programından yer almıştır (MEB, 2018b:7). 2018 öğretim programı önceki programda yer alan amaçlara ek olarak demokratik, çağdaş, insancıl ve evrensellik değer boyutlarına önplana çıkarmıştır.

2.3.1.3. Ortaöğretim Tarih Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi

Ortaöğretim tarih programlarında değerler ve değer eğitimi ile ilgili ifadeler, 2007 yılında yapılan program değişikliği ile yer almaya başlamıştır. İlgili programlarda belirtilen tarih öğretiminin amaçlarına yönelik birçok ifadenin değer eğitimiyle ilgili olduğu görülmektedir. Bu ifadelerden bazıları şunlardır:

- 1) Millî kimliğin oluşumunu, bu kimliği oluşturan unsurları ve millî kimliğin korunması gerekliliğini kavratmak,
- 2) Milli kültür değerlerine bağlı kalarak farklı kültürlerle etkileşimde bulunabilmelerini sağlamak,
- 3) Geçmiş ve bugün arasında bağlantı kurarak millî birlik ve beraberliğin önemini kavratmak.
- 4) Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişmek,
- 5) Demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya isteklilik,
- 6) Barış, hoşgörü, karşılıklı anlayış, demokrasi ve insan hakları gibi temel değerlerin önemini kavratarak bunların korunması ve geliştirilmesi konusunda duyarlı olmalarını sağlamak,
- 7) Dünyayı anlama ve anlamlandırmada eğitim programlarının sürekli geliştirilmesi, gelecek nesillere daha iyi imkânlar sunmak ve öğrencilerin bilinçli vatandaşlar olarak yetiştirilmelerini sağlamak (MEB, 2012).

Öğretim programının amaç ifadelerinde değerlere yapılan göndermelerin yanı sıra, bazı kazanımların değerlerle ilişkilendirilmesi ve bu kazanımların aktarımı sırasında ilgili değerın öğrenciye kazandırılması da 2007 yılından itibaren yayımlanmaya başlayan öğretim programının getirmiş olduğu bir diğer yeniliktir. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programı incelenmiş ve dersin ünite/değer ilişkisi aşağıdaki şekilde tablolaştırılmıştır.

Tablo 2.4: Ortaöğretim Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Aktarılan Değerler ve Öğrenme Alanı/Ünite Şeması

Üniteler	Aktarılan Değerler
1. 1881'den 1919'a Mustafa Kemal	Yaratıcılık, İleri Görüşlülük
2. Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi	Milli Birlik ve Beraberlik, Yurtseverlik, Bağımsızlık, Dayanışma, Çalışkanlık, Yetkin olma, Açık Fikirli Olma
3. Kurtuluş Savaşı'nda Cepheleler	Yurtseverlik, Türk Büyüklerine Saygı, Millî Birlik ve Beraberlik, Dayanışma, Ulusal Güvenlik
4. Türk İnkılabı	Ulusal Güvenlik, Milli Birlik ve Beraberlik, Bilimsellik, Millî Kültüre duyarlılık, Çağdaşlaşma, Eşitlik, Estetik
5. Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri	Yurtseverlik, Bağımsızlık, Millî Birlik ve Beraberlik, Bilimsellik, Millî Tarih Bilinci, Kültürel Mirasa Duyarlılık,

	Başarı, Eşitlik, İnsan Hak ve Özgürlüklere Saygı, Hoşgörü, Toplumsal Barış ve Huzura Önem Verme, Bağımsızlık, Özgürlük, Çağdaşlaşma.
6. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası	Bağımsızlık, Gerçekçilik, Akılcılık, Eşitlik, Barış, Yurtseverlik, Evrensellik, Eşitlik, Özverili Olma
7. Atatürk'ün Ölümü	Kültürel Mirasa Duyarlılık, Barış

Öğretim programlarında 2017 yılında yapılan değişiklik, değerler eğitimine ilişkin birtakım farklılaşmaları da beraberinde getirmiştir. Genel olarak sosyal problemlere duyarlı, toplumsal ilişkilerde ve çevresindeki olay ve olgularda gereken duruşu sergilemede milli ve manevi değerlerin referans alınması amaçlanmıştır. Bireyin ahlakı, toplumsal ve evrensel değerlerle donanık olması, duygu, düşünce ve eylemlerinde evrensel ve ulusal değerleri ölçüt kabul etmesi gibi duyusal hedefler belirtilmiştir.

2017 yılı öğretim programlarında değerler eğitimi için ayrı bir başlık oluşturulmuş, bu kapsamda değerler eğitimi tanımlanarak öğretmenden bu konudaki beklentiler ifade edilmiştir. Bununla birlikte öğretim programlarıyla öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler on ana başlık altında toplanmıştır (MEB; 2017b:14). Öğretim programının belirlemiş olduğu değerler ve bunlara ilişkin tutum ve davranışlar aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2. 5. Ortaöğretim Öğretim Tarih Dersleri 2017 Öğretim Programlarında Değerler İlişkin Tutum ve Davranışlar Tablosu.

Değerler	Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, Eşit davranma, Paylaşma
Dostluk	Diğerkâmlık, Güven duyma, Sadık olma, Vefalı olma, Yardımlaşma
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, Doğru sözlü olma, Etik davranma, Güvenilir olma, Sözünde durma
Öz Denetim	Davranışlarını kontrol etme, Davranışlarının sorumluluğunu alabilme, Öz güven sahibi olma
Sabır	Azimli olma, Tahammül etme
Saygı	Alçakgönüllü olma, Başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, Diğer insanların kişiliklerine değer verme
Sevgi	Aile birliğine önem verme, Fedakârlık yapma
Sorumluluk	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma

Yurtseverlik	Çalışkan olma, Dayanışma, Kurallara ve kanunlara uyma, Tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, Toplumu önemseme
Yardımseverlik	Cömert olma, Fedakâr olma, İş birliği yapma, Merhametli olma, Misafirperver olma, Paylaşma

Öğretim programlarında değerler eğitimi için ayrı bir bölüm oluşturulması, tarih dersleri ile öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerlerin belirlenmiş olması, hiç şüphesiz değerler eğitimi anlamında önemli bir gelişmedir. Fakat buna karşın, değerler eğitimi ile ilgili bütün sorumluluğun öğretmenlere bırakılmış olması, daha önceki programlardan farklı olarak değer/kazanım ilişkisinin kurulmamış olması ise değer eğitimi bağlamında bir olumsuzluk olarak değerlendirilebilir.

2.4. Yurtseverlik ve Eğitimi

Yurtseverlik farklı toplum ve insanlar tarafından değişik şekillerde algılanabilir. Kimileri için yurtseverlik, ülkeye, vatana bağlılık, ülkenin kültürü için gurur hissetme, saygı ile ülke tarihini takdir ederek ondan övünç duyma, ona karşı bir aidiyet duygusu hissetme şeklinde olabilirken, kimileri için siyasi bir bağlılıktan kaynaklanan sevgi anlamlarına gelebilir. “Yurtseverlik için genel görüş kişinin ülkesine kuvvetli bir bağlılık hissetmesi, ülke onuruna olan sevgi derecesi olarak görülmektedir” (Elban, 2011:23).

Vatan, bir milletin geçmişte yaşanan olay ve olgularla sahiplendiği, maddi ve manevi her türlü gereksinimi karşılayan coğrafi bir mekândır (Elban, 2015:1304-1305). Vatan kavramı 19. yüzyılla birlikte çağdaş bir anlama kavuşmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması bunun bir tezahürüdür. Cumhuriyetle birlikte aynı topraklar üstünde yaşayanlar, ülkenin vatandaşı kabul edilmiştir. Yurtseverlik ise Türk vatani içerisinde yaşayanlar için fedakârlık ve hizmette bulunma isteği olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Yurtseverlik değeri “Vatandaş Sorumluluğu” anlayışında birey yetiştirmek amaçlı milliyetçi bir yapıda uzun yıllar aktarılmıştır (Tay ve Ünlü, 2014).

Yurtseverlik uluslararası literatürde dört unsurdan oluşur. Bunlar; (1) “Ülkesine karşı özel bir sevgi”, (2) “Kendisini, ülkesi ile tanımlama duygusu”, (3) “Ülkesinin esenliği ile ilgili olmak”, (4) “Ülkesinin iyiliği için fedakârlıkta bulunmak” şeklinde sıralanmaktadır (Nathanson,1997).

Yurtseverliği, nesnesi siyasi yapı olan ideolojik bir tanımını yapmaya çalışmıştır. Virolı'ye (1997), göre “yurtseverlik, bir halkın özgürlüğünü ayakta tutan politik

kurumlara ve yaşam tarzına duyulan sevgiyi, yani cumhuriyet sevgisi”ni ifade etmektedir. Yurtseverliği Cumhuriyeti yönetiminin getirdiği özgürlük olarak algılamıştır. Bu durum yurtseverliği eski dönemlere kadar dayandıran sosyal psikologların yaklaşımından farklıdır (Yazıcı, 2009).

Yurtseverlik tanımı, grup ve kişilerin algı, tutum, ilgi ve amaçlarına bağlıdır. Her bireyin algılama şekilleri farklı olmasından dolayı yurtseverlik sübjektiftir. Toplumun ilgilerinin, değerlerinin ve amaçlarının nasıl algılandığı, kişilere göre değişir. Yurtseverlerin amaçları ve sahip oldukları değerler sabit değildir. Zamana, duruma göre değişebilir. “Yurtseverliğin genel geçer bir tanımını yapmak bu noktada zorlaşmaktadır. Milliyetçilik gibi bir bağlılık türü olarak tanımladığımız yurtseverliğin toplumsal değerlerle olan ilişkisi böyle bir tanımlamayı zorlaştırır” (Yazıcı, 2009:23-24).

Elban’a (2015) göre yurtseverlik tüm milli eğitimlerde hedeflenen, önde gelen kazanımlardandır. Milli devletlerin ortaya çıkışıyla paralellik gösteren, onlarla yakından ilişkilidir. Bunun temel nedeni milli devletlerin temel esaslarının vatandaşlık bağı üzerine kurulmasıdır. Fakat vatandaşlık daha çok bilgi düzeyini oluştururken; yurtseverlik duygusal bağlanma boyutu üzerine kurulmaktadır.

Her devlet sahip olduğu siyasal kültürü gelecek nesiller aracılığıyla topluma aktarmayı amaçlar. Bu sebeple yurtsever bireyler yetiştirme amacı, her eğitim sisteminin genel ilkeleri arasında açık ya da dolaylı bir şekilde bulunmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk olarak 1924 yılında Musahabat-ı ahlakiye ve malumat-ı vataniye (yurt bilgisi) (Tazebay, 2000) dersi ile yurtseverlik programa girmiş 1926 yılında hazırlanan programda Yurt bilgisi dersi içerisinde geliştirilerek aktarılmaya devam edilmiştir. 1930, 1936, 1948 programlarında tarih, coğrafya, yurt bilgisi derslerinde, 1962 programında toplum ve ülke incelemeleri, 1968 programında sosyal bilgiler, 1985 programında milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgisi, 1998 ve 2005 öğretim programlarında sosyal bilgiler dersi aracılığıyla yurtseverlik değeri aktarılmıştır (Ökten, 2008).

1926 Yurt bilgisi dersi öğretim programında “vatandaş sorumluluğu ve yurt sevgisi” temelli kültürel dinamikler ve milliyetçilik temelli yurtseverlik değeri aktarılmıştır. 1930 programında doğrudan yurtseverlik olmamakla birlikte demokratik devlet ve vatandaş hak ve ödevleri hakkında bilgi edinmek olarak aktarılmıştır. 1936 Yurt bilgisi programında değerlere biraz daha önem verilmiştir. Değerler “Milliyetçilik ve Vatandaş sorumluluğu” kazanan bireyler yetiştirme temellidir. 1948 tarihli Yurt Bilgisi programı Atatürk milliyetçiliği, millet sevgisi ve milli bilince vurgu yaparken

“toplumsal düzeni sürdürmek” ve dayanışma hedeflenmiştir. 1962 Toplum ve Ülke İncelemeleri programında Türk ulusuna ve yurduna bağlı faziletli insan yetiştirme amaçlanmıştır. Vatandaşlık sorumluluğu, kültürel mirasa duyarlılık gibi ulusal ödevler ve problemlere odaklanılmıştır. Genel olarak doyurucu değer eğitimi çalışması yoktur. 1968 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında değerlere ilişkin bölüm yoktur. Fakat hukuk devletine bağlı iyi yurttaş olma hedeflenirken “Vatandaşlık sorumluluğu” değer olarak aktarılmıştır. Buraya kadar olan tüm programlarda vatandaşlık temelli bireye ödevler veren anlayış hâkim iken 1998 programında “Milli birlik” ve “Vatan ve Cumhuriyet sevgisi” şeklinde ünitelerde belirginleşmiştir.

2.4.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yurtseverlik Değeri

2005 Sosyal bilgiler Öğretim Programı kapsamında 4.ve 5. sınıflarda “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras”, “Güç, Yönetim ve Toplum”, “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgüt” ve “Güç, Yönetim ve Toplum” gibi öğrenme alanlarında doğrudan verilecek değerle ilgili olarak “birlik ve bütünlüğü vurgulayan”, “birlikte yaşama kültürünü yetiştirmeye çalışan” bireylerin yetiştirilmesi yurtseverlikle ilgilidir. Bu verilen öğrenme alanları her iki sınıf için geçerlidir. 4. Sınıf düzeyinde “Kendimi Tanıyorum”, “Geçmişimi Öğreniyorum”, “İnsanlar ve Yönetim” ünitelerinde; 5. Sınıf düzeyinde “Haklarımı Öğreniyorum”, “Adım Adım Türkiye”, Toplum İçin Çalışanlar”, Bir Ülke, Bir Bayrak” ünitelerinde yurtseverlik değeri aktarılmaktadır (MEB, 2009a). 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kapsamında 6. ve 7. sınıflarda bu öğrenme alanlarına ek olarak “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı eklenmiştir. Ünitelerde doğrudan verilecek değerler birlik ve bütünlüğü vurgulayan, birlikte yaşama kültürünü yerleştirmeye çalışan temel değerleri aktarmak için planlanmıştır (MEB, 2009b).

Sosyal bilgiler dersinde yukarıdaki ünitelerde verilen değerler bilinçli yurttaş yetiştirmek amaçlı; ulusal, kültürel değerlerdir. Verilen değerler sayesinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak hak ve sorumluluklar ilişkisi kurulabilir. Ulus bilincine sahip, topluma katılımı önemseyen, ulusal kimliğin önemini anlayan ve devamına katkı veren Türk kültürünü benimsemiş bireyler yetiştirilir. Kültürel mirasın korunmasına özen gösterme, değişim ve adaptasyon sürecini en iyi şekilde gerçekleştirme, kültürel aktarım ve kültürel sürekliliğin önemini kavratmak, manevi değerlere saygılı bireyler yetiştirmek milli eğitimin temel amaçlarından olan yurtseverlikle ilgili temel varsayımlardır.

2.4.2. Tarih Öğretim Programlarında Yurtseverlik Değeri

Koçak'a (1991) göre tarih öğretim programında Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Tanzimat'a kadar dini anlayışın hâkim oldu. Tanzimat'la birlikte batılılaşma ve eşitlik anlayışı gelişirken; Cumhuriyet yönetimi ile birlikte milli tarih anlayışı ile milli şuur uyandırmak amaçlanmıştır. Bunu yaparken dünya tarihinden kopartılarak değil dünya tarihi içerisinde objektif bir şekilde bir bütün içinde görmek hedeflemiştir. Kültür birliği ve ortak tarih anlayışı, tarih öğretim programlarında yer almıştır. Milli kültür değerlerini koruyan, tarihine, diline sahip çıkarken diğer taraftan dış dünya ile ilgilenen, ülkesini takip eden ve tanıtan, bilen bireyler olarak yetiştirmek zorunluluk olarak görülmüştür.

Sosyal bilimler dersleri değerler eğitimi destekleyecek, geliştirecek dersler arasındadır. Yapısı gereği tarih dersleri, değerler eğitimi verecek derslerden birisidir. Tarih dersinin amaçları incelendiği zaman 19. yüzyıldan beri vatandaşlık ve değerler eğitimi destekleyen içeriğe sahip olduğu görülür. Özellikle ekonomik ve insani değerlerin öğrencilere kazandırılmasında önemli bir işlev görebilir. Tarih derslerinin öğrencilerde değer gelişimine katkı verebilmesi için aktif, katılımcı ve öğrenci merkezli yaklaşımların kullanılması faydalı olacaktır (Demircioğlu ve Demircioğlu, 2016:280).

Ulusal değerlerin kuşaklar boyu sürmesinin aracı ülkenin eğitim politikalarıdır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarında var olan milli, manevi, insani, kültürel değerlerini benimseyen, koruyan, geliştiren, vatanını milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, ülkesine karşı sorumluluklarını yerine getiren yurttaşlar olarak yetiştirmek istenmektedir. Bu hedef için bireylerin akıl, beden, ruh ve duygu bakımından dengeli, karakterli, özgür ve bilimsel düşünen, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına riayet eden, toplumsal duyarlılık sahibi, yapıcı, yaratıcı ve verimli bir vatandaş olmaları amaçlanmıştır. Sonuç olarak millî birlik ve bütünlük içinde, Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı haline getirmek nihai amaçtır (MEB, 2007).

Ortaöğretimdeki tarih dersinde önceki öğrenimler üzerine kurulu bir anlayış hâkimdir. Tarih dersine alt yapı oluşturması ve öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyleriyle ilişki kurulmuştur. Ortaokul Sosyal bilgiler ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersleri öğretim programlarının devamı niteliğindedir. Bilgi ve beceriler üzerinde durulmuştur. Değerler doğrudan yer almamış fakat Türk millî eğitiminin genel amaçları Türk Tarih öğretiminin amaçları incelendiğinde değer öğretimi yer almaktadır. Bu değerlerin öğrencilerce içselleştirilmesi istenmektedir.

Çünkü gelecek nesillere daha iyi imkânlar sunmak ve onları bilinçli vatandaş olarak yetiştirmek son derece önemlidir. Bu açıdan, tarihe duyarlı, tarih bilincine sahip insan yetiştirmek tarih dersi öğretim programı açısından son derece önemlidir. Milli ve manevi değerleri merkeze alarak evrensel değerlere saygılı, farklı kültür, görüş, inançtan olan kişilerle uyum içinde saygılı olma ve hoşgörü gösterme kazandırmak istenmektedir. Bilgi, kavram, değer, becerilerin gelişmesini sağlayarak öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesi ön planda tutulmuştur. Programdaki kazanımların hayata geçirilmesi, hedeflenen amaçlara ulaşmada çok çeşitli etkinlik örneklerine yer verilmiştir. Bu etkinlikler öneri niteliğinde olup beceri geliştirme temel amaçtır. Burada önemli olan hedeflenen bilgi, beceri, tutum ve alışkanlık kazanmadır.

Tarih öğretim programları milli birlik ve beraberliğe ve bağımsızlığa önem veren, çağdaş düşünen, kültürel mirasa duyarlı, insan hak ve özgürlüklere saygılı, toplumsal barış ve kalkınma için fedakârlık gösteren, millî tarih bilinci sahip, ülkesine aidiyet duygusuyla bağlı, başarılı, yurtsever bireyler yetiştirmeyi hedeflemektedir.

İlgili Çalışmalar

Yurtseverlik alanında yapılan çalışmalara bakıldığında, bu konudaki ilk çalışmalardan birisi Yazıcı ve Yazıcı (2010) tarafından yapılan “Yurtseverlik eğitimi: Tarih ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin algı, tutum ve eğitimsel uygulamalarına yönelik bir araştırma” başlıklı çalışmadır. Tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik ile ilgili tutumlarını; yurtseverlik eğitiminde kullandıkları strateji ve yöntemleri belirlemek amacıyla yapılan çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemi 108 Tarih ve 92 Sosyal Bilgiler olmak üzere 200 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırma sonunda tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik ve yurtseverlik eğitimi tutumlarının önemli ölçüde benzerlik gösterdiği, öğretmenlerin tutumları ile kullandıkları yöntemler arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerin yurtseverlik eğitiminde daha farklı yöntemlerle öğretimi zenginleştirdiği tespit edilmiştir. Ayrıca Türkiye’de kör yurtseverlik puanları ABD ve bazı Avrupa ülkelerinden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Yurtseverlik eğitimi ile ilgili bir diğer araştırma, Bakioğlu ve Kurt’un (2009) “Öğretmenlerin demokrasi ve vatandaşlık ve vatanseverlik algılarının nitel olarak incelenmesi” başlıklı çalışmasıdır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada veriler, yüz yüze görüşme metodu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak

toplanmıştır. Çalışma grubu 22 kadın; 23 erkek toplam 45 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmada vatandaşlık türlerini tanımlayan Westheimer ve Kahne'nin (2004) ulaştığı bulgulara benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler “Aktif katılım sağlanarak yurtseverlik eğitimi verilmelidir” görüşünü savunmuşlardır. Yurtseverlik eğitiminin tek bir ders ya da müfredata yayılmış olarak verilmesinden ziyade niteliği üzerine durulmuştur. “Yurtseverlik anlayışının gelişiminde okul, çevre ve ailenin birlikte hareket etmelerinin gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır.” Katılımcılar yurtseverliği duygusal boyutta ele almış ve yurtseverliği ülkesine bağlılık ve aktif katılım olarak görmüştür. Katılımcılar görev bilincine dayalı yurtseverlik anlayışına sahiptir. Sivil toplum kuruluşlarının yurtseverlik tutumlarına olumlu katkı sağlayacağı konusunda ortak görüş elde edilmiştir.

Ersoy ve Öztürk'ün (2015) “Bir vatandaşlık değeri olarak yurtseverlik: Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının algısı” başlıklı çalışmasında yurtseverlik, bir yurttaşlık değeri olarak ele alınmış, öğretmen adaylarının yurtseverlik algıları incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji yönteminde yapılan araştırmaya 15 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. Araştırma verileri, yarı-yapılandırılmış görüşme ile toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının tamamı yurtseverliği, öncelikle sevgi, saygı ve bağlılık ile ilişkilendirmiş, bunun ötesinde bazıları sorumluluklarını yerine getirmek bazıları da demokrasi ve insan hakları için çaba göstermek olarak yorumlamışlardır. Öğretmen adaylarının yurtseverliğe bakışının yurtseverlik eğitimi doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen adaylarının çoğunlukla yapıcı bir yurtseverlik algısına sahip oldukları görülmüştür. Etnik yapının yurtsever olmayı desteklediği ve farklı etnik yapıya sahip olanların ise demokrasi ve insan hakları bağlamında ele aldığı belirtilmiştir. Sosyal bilgiler öğretiminin demokratik ve yapıcı yurtseverlik şeklinde verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Yazıcı (2013) tarafında yapılan “Çokkültürlülük ve yurtseverlik açısından azınlık okullarında tarih dersleri” başlıklı çalışmada Türkiye'deki farklı kültürel/etnik topluluklara mensup lise öğrencilerinin ve onların tarih öğretmenlerinin, tarih dersleriyle ilgili görüşlerinin çokkültürlülük ve yurtseverlik açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul'un çeşitli ilçelerindeki azınlık okulunda öğrenim gören 199 öğrenci ve bu okullarda görev yapmakta olan 13 tarih öğretmeni oluşturmaktadır. Bu çalışma grubundan veri toplamak amacıyla öğrencilere yönelik olarak Çokkültürlülük Tutum Ölçeği, Yurtseverlik Ölçeği ve tarih derslerini kendi kimlikleri açısından değerlendirmelerini amaçlayan bir anket uygulanmış ve açık

uçlu soru formu yöneltilmiştir. Tarih öğretmenleriyle yapılan görüşmeler sırasında ise yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çokkültürlü Tutum Ölçeği'ne verilen puanlar incelendiğinde ölçek ortalaması 5'li likert tipine 4,09 gibi yüksek bir ortalaması vardır. Yurtseverlik Ölçeği'ne verilen puanlar incelendiğinde, ölçek ortalamasının 2,81 gibi 5'li likert tipine göre ortalama bir puana sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların çoğunluğu tarih derslerinde kendi kültürel kimliklerinin yeterince yer bulamadığı, yer verilen bölümlerde ise ötekileştirici bir tutum sergilendiğini belirtmişlerdir. Tarih dersleri, kültürel farklılığa sahip öğrenciler için bu şekliyle, yurtseverlik duygusu oluşturmanın uzağında kalmaktadır. Tarih öğretmenleri de azınlık okullarındaki tarih derslerinin bu konuda başarısız olduğunu ve öğrencilerin bu dersleri sadece bir şekilde geçilmesi gereken dersler olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Yazıcı, Pamuk ve Yıldırım (2016) tarafından yapılan "Tarih öğretmen adaylarının çokkültürlülük ve yurtseverlik tutumları arasındaki ilişki" başlıklı çalışmada, tarih öğretmen adaylarının çokkültürlülük ve yurtseverlik tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Tarama yöntemlerinden ilişkisel tarama modelinden yararlanılan çalışmanın çalışma grubunu, üç farklı üniversitede pedagojik formasyon eğitimi alan toplam 210 tarih öğretmen adayı oluşturmaktadır. Katılımcıların Yurtseverlik Ölçeği puan ortalamaları 5'li likert tipinde 4,49 olarak bulunmuştur. Yurtseverlik tutumları cinsiyet değişkenine göre farklılaşmazken, okul değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaşmaktadır. Araştırmaya katılan Gaziosmanpaşa Üniversitesi öğrencilerinin yurtseverlik tutumları, Marmara Üniversitesi öğrencilerinden daha olumlu olup aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Araştırmanın bir başka sonucuna göre farklı etnik/kültürel gruplardan öğretmen adaylarının yurtseverlik tutum puanları, çoğunluk kültürden öğretmen adaylarına göre daha düşüktür. Çokkültürlülük ve yurtseverlik tutumları karşılaştırıldığında her iki değişken arasında negatif bir korelasyon bulunduğu görülmüştür. Tarih öğretmenlerinin yurtseverlik tutumları artarken, çokkültürlülük tutumları azalmaktadır.

Değer kavramına yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında ise, Yılmaz'ın (2009) "Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi" başlıklı çalışmasının amacı öğretmenlerinin değer tercihlerinin bazı değişkenlere göre farklılaşma durumunu tespit etmektir. Araştırma ilişkisel tarama modelinde yapılmıştır. Bağımlı değişkenler öğretmenlerin cinsiyeti kıdem ve medeni durumları; bağımsız değişken ise Schwartz değer boyutlarıdır. Araştırmanın evreni Konya ilinde görev

yapan 5311 ilköğretim öğretmeni, örnek grubu tesadüfî küme örneklem yoluyla seçilen 482 ilköğretim öğretmenidir. Araştırma sonuçlarına göre kadın öğretmenler evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik boyutlarında erkek öğretmenlere göre daha çok önem vermektedir. Medeni durum değişkeninde ise güç boyutunda boşanmış öğretmenler yardımseverlik, başarı, evrensellik, geleneksellik, uyum ve güvenlik boyutlarına daha fazla önem vermektedir. Uyarılma, hazcılık ve özdenetim boyutunu bekâr öğretmenler daha çok önemsemektedir. Kıdem değişkenine göre öğretmenlerin güç boyutunda 5 yıldan az kıdemli olanlar 6-10 yıl arası kıdeme sahip olanlara göre daha çok önem vermektedir. 11-20 yıl arası kıdemli olanlar geleneksellik boyutunu 20 yıl ve üzeri kıdeme sahip olanlara daha çok önemsemektedir. 5 yıldan az kıdemli olanlar yardımseverlik, başarı, evrensellik, özdenetim, uyum ve güvenlik boyutlarını 6 yıl ve üstü kıdemli olanlara göre daha çok önem vermektedir. Kıdem değişkenine göre öğretmenlerin tercihleri tüm değer boyutlarında anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir. 21 yıl ve üzeri kıdemli öğretmenlerin uyarılma boyutu 20 yıl ve altında kıdemli olanlara göre daha düşük önem vermektedir.

Bakdemir'in (2010) "İlköğretim ve ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerin ahlak ve karakter eğitimi konusundaki algı, tutum ve eğitimsel uygulamaları" başlıklı çalışmasının amacı ahlak ve karakter eğitimi konusunda ilk ve ortaöğretim öğretmenlerinin algı, eğilim ve eğitimsel uygulamaları ve etik yaklaşımları incelenmektir. Araştırmanın örneklemi 650 öğretmenden oluşmaktadır. Karakter eğitimi ölçeği ve Etik durum ölçeği kullanılmıştır. Yüzde, standart sapma değerleri bulunmuştur. Kay-Kare testi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler karakter eğitimine büyük ölçüde yer vermişlerdir. Öğretmenler doğruluk, dürüstlük ve adalet, saygı, farklılıklara karşı hoşgörü değerleri her zaman etkinliklerde kullandıklarını vurgulamışlardır. Öğretmenler karakter eğitiminin okul-aile işbirliği içinde karakterli kişiler olmalarına önem verdikleri ve öğretmenlerin iyi birer karakter eğitimcisi olmaları gerektiği vurgulanmaktadır. Karakter eğitimi uygulamalarında kadın öğretmenler, öğrencilerin günlük hayatlarında daha centilmen olmaları konusunda erkeklerden daha fazla etkinlik uyguladıkları bulunmuştur. İlköğretim okullarında çalışan öğretmenler karakter geliştirici davranışlara ortaöğretim okullarındaki öğretmenlere göre daha fazla etkinlik uyguladıkları bulunmuştur. Günlük ders programında 5 dakikadan fazla ahlak ve karakter eğitime 20 yıl ve üzeri öğretmenler mesleğe yeni başlamış öğretmenlere göre daha fazla etkinlik uyguladıkları bulunmuştur. Fakat mesleğe yeni başlayan öğretmenler daha fazla olumlu ve duyarlı davranışlar

sergiledikleri bulunmuştur. Toplumsal değerlerin kazanılması için öğrenci değerlerinin değiştirilmesi erkek öğretmenler daha fazla katıldıkları bulunmuştur. Öğretmenlerin eğitim düzeyi arttıkça ahlaki konularda kendi düşüncesini açıklama konusunda herhangi bir sakınca olmadığı görüşünü benimsemişlerdir.

Öcal ve Yiğittir'in (2011) "Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri" başlıklı çalışmasında ortaöğretim tarih öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Farklı illerden 83 tarih öğretmeni öğrencilerin değerlere sahip olmasa ve tarih derslerinde değerler eğitiminin nasıl olması gerektiğini betimsel tarama modeli ile nicel ve nitel yöntemleri kullanarak araştırmıştır. Nicel veriler 29 maddelik anket, nitel veriler görüşme üç soruluk formuyla toplanmıştır. Yüzde, frekans ve aritmetik ortalama hesaplanmıştır. 8. Sınıf İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersindeki 29 değer ortaöğretim okullarında gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Tarih öğretim programdaki milli değerler kazandırılmak istenmektedir. Katılımcı öğretmenler telkin, örnek olay, kitap analizi, belgesel, film izletme, biyografi inceleme, araştırma yaptırma, model-örnek olma yöntemleri kullanılarak değer öğretim uygulamaları yaptıkları anlaşılmıştır.

Açıkgöz ve Şahin Fırat'ın (2012) "Bazı değişkenler açısından öğretmenlerin değer sistemleri" başlıklı çalışmasında ilköğretim öğretmenlerinin değer sistemlerini belirlemeye çalışılmıştır. Tabakalı rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. İzmir'in 9 ilçesinde 50 okulda 902 öğretmen örnekleme oluşturulmuştur. Portre Değerler ölçeği kullanılmış olup t-testi, tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Öğretmenlerin cinsiyetine göre başarı, hazcılık, evrensellik, geleneksellik ve güvenlik değerleri boyutunda önemli farklılıklar bulunmuştur. Başarı, uyarım ve uyma değerleri boyutlarında yaş önem arz etmektedir. Branşa göre ise hazcılık ve geleneksellik farklılaşmaktadır. Özel ve resmi okullardaki öğretmenler uyarılım, İyilikseverlik ve uyma değerler değişiklik göstermektedir.

Er, Gürgil ve Özmen'in (2012) "İlköğretim branş öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri üzerine bir araştırma" başlıklı çalışmasının amacı ilköğretim branş öğretmenlerinin ilköğretim müfredatında yer alan değerlere ve değerler eğitimine ilişkin görüşlerini belirlenmektir. Tarama modelindeki çalışmaya 130 öğretmen katılmıştır. Veri toplama aracı olarak 5'li likert tipinde anket kullanılmıştır. Araştırma sonucunda değerler eğitimine ilişkin cinsiyet, mesleki kıdem ve branş değişkeninde göre farklılaşma görülmemiştir. Öğretmenler değerler eğitimine olumlu olarak yaklaşmaktadır. Öğretmenler değerler eğitiminde en fazla Sosyal bilgiler, Din kültürü

ve ahlak bilgisi ve Türkçe; en az Resim, Müzik, Matematik ve diğer derslerinin sorumlu tutuklarını belirtmişlerdir. Değerler eğitiminde ise en çok rol model, ahlaki muhakeme, değer açıklaması yaklaşımını kullandıklarını belirtmişlerdir. Çağdaş yaklaşımlardan değer analizini pek kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Çengelci, Hancı, Karaduman'ın (2013) "Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri" başlıklı çalışmasının amacı bir ilköğretim okulu ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrencilerin görüşleri belirlenmektir. Nitel ve nicel veri toplama teknikleri birlikte kullanılmıştır. Öğretmenler okulda kazandırılması gereken temel değerleri sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma, sorumluluk olarak belirtmişlerdir. Öğretmenler okul-aile- toplum işbirliğinin önemini belirtmişlerdir. Öğrenciler dürüstlüğe önem verirken okul temizliği ve sınıf kurallarına daha az önem vermektedir. Okullar değerler eğitimi konusunda öğrenci ve öğretmen beklentilerini karşılayacak nitelikte okulların düzenlenmesini önermektedirler.

Filoğlu ve Çelikkaya'nın (2014) "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitime ilişkin görüşleri" başlıklı çalışmasının amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerleri nasıl algıladıkları, değerler eğitimi ile ilgili faaliyetleri belirlemek ve uygulamadaki karşılaştıkları sıkıntıların tespit edilmesine yöneliktir. Araştırmanın örneklemini basit seçkisiz örnek yöntemi kullanılarak 17 sosyal bilgiler öğretmeninden oluşmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yapılan araştırmanın sonuçları tümevarımcı analiz yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Değer kavramını "kıymet, insan, sosyal vatandaşlık toplumsal kurallar, milli ve manevi unsurlar" şeklinde tanımlamışlardır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin programda yer alan değerlerden tam olarak haberdar olmadıkları görülmüştür. Saygı, sorumluluk, duyarlılık değerleri öğretilmesi gereken öncelikli değerler olarak sıralamışlardır. Değerler eğitiminde etkili olan aile öğretmen başta olmak üzere büyüdükçe çevre, okul ve diğer faktörler yer almaktadır. Öğretmenlerin model olmasına vurgu yapılmıştır. En büyük sorunun ise ailelerin değerler eğitimine ailenin yetersiz kalması olarak ifade etmişlerdir.

Aslan'ın (2016) "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi ile ilgili görüşlerinin incelenmesi" başlıklı çalışmasının amacı Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitime yönelik görüşlerini incelemektir. Çalışma grubu Doğu Anadolu bölgesinin bir ilinde görev yapan 11 tane Sosyal bilgiler öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırma nitel veri toplama yöntemlerinde olgubilim deseni ile gerçekleştirilmiştir.

Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formuyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda cinsiyet değişkenine göre kadın ve erkek öğretmenler, değerler eğitimi toplumsal değerlerin kazandırılması algılamaktadır. Eğitim durumlarında lisansüstü mezunları milli ve manevi değerler kazandırmak olarak algılarken, lisans mezunları toplumsal değerleri kazandırmak olarak algılamışlardır. Hoşgörü değerinin daha çok kazandırmaya çalıştıklarını, daha çok örnek olay yöntemini kullandıklarını, ailenin desteğinin olmamasından sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Kılıç, Şahin, Albayrakoğlu ve Arseven'in (2016) "Öğretmen görüşlerine göre öğretmen davranışlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi" başlıklı çalışmasında öğretmen davranışlarının öğretmen görüşlerine göre değerler eğitimi açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubu Düzce merkezdeki toplam 12 tane ilkokul, ortaokul ve lise öğretmenlerinden oluşmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmış ve içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Olumsuz öğretmen davranışları, adalet, saygı, hoşgörü, samimiyet, alçak gönüllülük, doğruluk, ölçülülük, sorumluluk, merhamet, sabır, örnek olma, çalışkanlık, başarılı olma, fedakârlık, dayanışma değerlerinin zedelediğini bulunmuştur.

Öztürk ve Mutlu'nun (2017) "Sosyal bilgiler ve tarih derslerinde beceri ve değerleri ne kadar öğretiyoruz?" başlıklı araştırmasının amacı öğretmenlerin beceri ve değer temelli öğretime yönelik davranışlarını ölçmeye yöneliktir. Araştırmanın çalışma grubu 174 Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinden oluşmaktadır. Anket çalışması ile veriler toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre beceri ve değerlere yönelik olumlu görüşleri yüksektir. Fakat uygulama aşamasında davranışa dönüştüremedikleri görülmüştür. Bunun sebebinin sınav odaklı öğretim talebinin işlerlik göstermesine bağlanmaktadır. Çalışma demokratik tutumu geliştirme uygulamaları haricindeki birçok beceri ve değerlerin uygulamaları oldukça düşük bulunmuştur. Öğretmenler temel sorumluluklarını ülke standartlarında akademik başarıyı yüksek kılmak olarak belirtmişlerdir. Öğretmenler girişimcilik, eleştirel düşünme beceriler sınıf içinde en düşük seviyededir. Öğretmenlerin problem çözme, iletişim, yaratıcı düşünme, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma becerileri ile adalet, eşitlik, çokkültürlülük, insan hakları, vatandaşlık hak ve sorumlulukları orta seviyede uygulama yetisine sahip oldukları bulunmuştur. Yani öğretmenlerin, öğrencilere çeşitli beceri ve değerlerini geliştirme konusundaki uygulamalarının, bunlara yönelik olumlu tutumlarıyla uyum içerisinde olmadığı sonucu çıkarılabilir.

Başçiftçi, Güleç, Akdoğan ve Koç (2011) tarafından yapılan “Öğretmen adaylarının değer tercihleri ile epistemolojik inançlarının incelenmesi” başlıklı çalışmada öğretmen adaylarının tercihleri ile epistemolojik inançları incelenmeye çalışılmıştır. İlişkisel tarama modelinin kullanılmıştır. Veri toplama araçları olarak “Epistemolojik İnanç Ölçeği” ve “Schwartz Değerler Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu; 273 kız, 494’ü de erkek olmak 768 öğrenciden oluşmaktadır. Kız öğrencilerin evrensellik, yardımseverlik ve uyumu; erkek öğrencilerin hazcılık, yetenek ve çabayı daha fazla tercih ettikleri görülmektedir. Öğretmen adaylarının değer tercihleri yaş değişkenine göre; uyum boyutunda farklılaşma olduğu bulunmuştur. Öğretmen adaylarının değer tercihleri mezun oldukları okul değişkenine göre; evrensellik, yardımseverlik, geleneksellik, uyum, güvenlik boyutlarında farklılaşma olduğu bulunmuştur.

Dilmaç, Deniz ve Deniz’in (2009) “Üniversite öğrencilerinin öz-anlayışları ile değer tercihlerinin incelenmesi” başlıklı çalışmalarında üniversite öğrencilerin öz-anlayışları ile değer tercihleri arasındaki ilişkiyi incelemek, aralarındaki ilişkiyi cinsiyet ve sınıf değişkenlerine göre anlamlı farklılaşma düzeyini saptamak amaçlanmaktadır. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı araştırmanın çalışma grubu 398’i kız, 145’i de erkek olmak üzere toplam 543 öğrenciden oluşmaktadır. Öz-Anlayış Ölçeği ile Schwartz Değerler Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre hazcılık boyutuna erkek öğrenciler; özdenetim, yardımseverlik, uyum, güvenlik boyutlarına kız öğrenciler daha fazla önem vermektedir. Sınıf değişkenine göre üçüncü sınıf öğrencileri öz denetim, evrensellik, yardımseverlik ve güvenlik boyutlarında birinci sınıf öğrencilerini ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Sosyal bilgiler ve tarih alanlarında görev yapan öğretmenlerin yurtseverlik tutumları ile temel değerleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlayan bu çalışma, tarama modellerinden ilişkisel tarama deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu varolduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır” (Karasar, 2005:77). Bu çalışmada, tarama modeli doğrultusunda, nicel veri toplama araçları kullanılmıştır. Veri toplama araçları olarak ölçek ve anket formu kullanılmıştır. Tarama modelinde anket çalışması basılı form, telefon, e-posta ve ağ ortamında yapılabilir. Bu araştırma ise mesai saatleri içerisinde okulda öğretmenlerle yüz yüze görüşme şeklinde araştırmacı tarafından basılı formla yapılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evreni, Tokat ilindeki Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda görev yapan 306 Sosyal bilgiler öğretmeni ve ortaöğretim seviyesinde 174 tarih öğretmeni olmak üzere 480 öğretmenden oluşmaktadır.

3.3. Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın örneklemini; kolayda örnekleme yöntemi ile belirlenen 139 sosyal bilgiler ve 101 tarih öğretmeni olmak üzere 240 öğretmenden oluşmaktadır. Tokat Merkez ve kasabalarında, Erbaa, Niksar, Turhal, Zile ve Pazar ilçelerinde ve köylerindeki MEB’e bağlı okullarda görev yapan öğretmenlerden 240 katılımcı anket çalışmasına katılmıştır. Toplanan anketlerin 3 tanesi güvenilirliğe etki etmesi dolayısıyla araştırma verilerinden çıkarılmıştır. MEB’ bağlı ortaokullarda görev yapan 137 Sosyal Bilgiler ve 100 tarih öğretmeni olmak üzere 237 katılımcıdan elde edilen veriler kullanılmıştır.

Tablo:3.1 Katılımcıların Demografik Özellik Tablosu

		f	%
Cinsiyet	Kadın	73	30,8
	Erkek	164	69,2

	Toplam	237	100,0
Branş	Sosyal Bilgiler	137	57,8
	Tarih	100	42,2
	Toplam	237	100,0
Öğrenim Durumu	Lisans	203	85,7
	Lisansüstü	34	14,3
	Toplam	237	100,0
Mezun Olunan Fakülte	Eğitim Fakültesi	177	74,7
	Fen-Edebiyat Fakültesi	60	25,4
	Toplam	237	100,0
Mesleki Kıdem	1) 10 yıldan az	67	28,3
	2) 11-20 yıl arası	112	47,3
	3) 21 yıl ve üstü	58	24,5
	Toplam	237	100,0

Tablo 3.1’ de görüldüğü üzere, örnekleme grubunu oluşturan katılımcı öğretmenlerin demografik özellikleri şöyledir. Katılımcıların 73’ü (%30,8) kadın, 164’ü (%69,2) erkek; 137’si (%57,8) Sosyal bilgiler branşında, 100’i (%42,2) Tarih branşında; 203’ü (%85,7) lisans düzeyinde, 34’ü (%14,3) lisansüstü düzeyinde; 177’si (%74,7) Eğitim Fakültesi; 60’ı (%25,4); Fen- Edebiyat Fakültesi mezunu; 66’sı (%27,8); 10 yıldan az, 112’si (%47,8) 11-20 yıl arası; 59’i (%24,4), 21 yıl ve üstü mesleki hizmet süresindedir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Ölçme aracı olarak Kişisel Bilgi Formu’nun yanında “Yurtseverlik Ölçeği” ve “Schwartz Değerler Ölçeği” olmak üzere iki farklı ölçme aracı kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmada yer alan öğretmenlerin demografik özelliklerini belirlemeyi amaçlayan kişisel bilgi formunda katılımcıların cinsiyet, bölüm, mezun olduğu fakülte, öğrenim durumu ve mesleki kıdemine ilişkin beş soru maddesi vardır.

Yurtseverlik Ölçeği: Yazıcı (2013) tarafından geliştirilen “Yurtseverlik Ölçeği” öğretmenlerin yurtseverlik tutumlarını ölçmek amacıyla kullanılmıştır. 16 maddeden oluşan ölçekte 12 madde olumlu; 4 madde olumsuz kodlanmıştır. Tek boyutlu olarak öngörülen ölçek, 5’li likert tipinde kurgulanmıştır. “Yurtseverlik Ölçeği”ndeki her bir madde için verilen cevaplar “tamamen katılıyorum=5”, “katılıyorum=4”,

kararsızım=3”, “katılmıyorum=2”, “Kesinlikle katılmıyorum=1” şeklinde puanlanmıştır. Ölçeğin tek boyutlu faktöriyel yapısını sınamak için açıklayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Yurtseverlik Ölçeği’nin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .93 olarak hesaplanmıştır (Yazıcı, 2013:124). Bu çalışmada ise Yurtseverlik Ölçeği’nin Cronbach Alpha iç tutarlılık değeri $\alpha=,861$ olarak bulunmuştur.

Schwartz Değerler Ölçeği: Schwartz (1992) tarafından geliştirilen, Kuşdil ve Kağıtcıbaşı (2000) tarafından Türkçeye uyarlanan Schwartz Değerler Ölçeği, öz denetim, uyarılma, güç, evrensellik, başarı, geleneksellik, hazcılık, uyum, yardımseverlik ve güvenlik değerleri alt boyutlarının yer aldığı 57 değerden oluşmaktadır. Uygulamada katılımcılardan her bir değeri kendi yaşamlarını yönlendiren bir ilke olmaları açısından taşıdıkları öneme göre “en az önemli” (1) ile “en üst düzeyde önemlidir” (7) arasında puanlamaları ve her değer için bir tek işaretleme yapmaları istenmiştir. Tek boyutlu olarak öngörülen ölçek, 7’li likert tipinde kurgulanmıştır. “Schwartz Değerler Ölçeği”ndeki her bir madde için verilen cevaplar “Önemsiz=1”, “Çok az önemli=2”, “Biraz Önemli=3”, “Önemli=4”, “Çok Önemli=5”, “Daha Çok Önemli=6”, “Üst Düzey Önemli=7” şeklinde puanlanmıştır. Türkiye’ye uyarlanan ve Türkçeye çevrilen 70 farklı kültür çevresinde uygulanan Schwartz Değerler Ölçeğinin geçerli olduğu kabul edilmiştir.

Tablo 3.2. Schwartz Değerler Ölçeğinin Boyut Tablosu

Temel Değerler	Alt Değerler	Değer Boyutunun İçerdiği Maddeler	Maddeler
Yeniliğe / Değişime Açıklık	Özyönelim: Seçim yaparken, araştırırken, yaratırken bağımsız düşünmeyi ve hareket etmeyi ifade eder (6 madde).	Bağımsız olmak, özgür olmak, kendi amaçlarını seçmek, kendini saygısı olmak, meraklı olmak, yaratıcı olmak	5,14, 16, 31, 41 ve 53
	Uyarılım: Heyecan, yenilik arayışını ifade eder (3 madde).	Heyecanlı bir hayata sahip olmak, değişken bir hayat yaşamak, cesur olmak	9, 25 ve 37
	Hazcılık: Zevk ve duyumsal doyum sağlamayı ifade eder (3 madde).	Zevk, hayattan tat almak, isteklerine düşkün olmak	4,50 ve 57

Muhafazakârlık / Tutuculuk	<p>Güvenlik: Toplum, ilişkiler ve bireyin kendisinin güvenli, dengeli ve istikrarlı olmasını ifade eder (7 madde) .</p>	<p>Aile güvenliği, sağlıklı olmak, bağlılık duygusu, iyiliğe karşılık vermek, ulusal güvenlik, toplumsal düzenin devam etmesini istemek, ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak.</p>	<p>7, 8, 13, 15, 22, 42 ve 56</p>
	<p>Uyma-itaat: Toplumun sosyal beklentilerine ve kurallarına zarar verecek hareket ve eğilimleri kısıtlamayı ifade eder (4 madde).</p>	<p>Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek</p>	<p>11, 20, 40 ve 47</p>
	<p>Geleneksellik: Geleneksel kültür ve dinin sunduğu alışkanlık ve fikirlere saygı ve bağlılığı ifade eder (6 madde).</p>	<p>Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak, dünyevi işlerden uzak durmak</p>	<p>18, 21, 32, 36, 44 ve 51</p>
Özdeşlik / Kendini Aşma	<p>Evrensellik: Bütün insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek için anlayışlı, toleranslı, korumacı olmayı bağlılığı ifade eder (9 madde).</p>	<p>Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyada barışı istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak, iç uyum</p>	<p>1, 2, 17, 24, 26, 29, 30, 35 ve 38</p>
	<p>İyilikseverlik: Bireyin hayatındaki kişilerin iyiliğini gözetmesini ifade eder (9 madde).</p>	<p>Yardımsaver olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat</p>	<p>6, 10, 19, 28, 33, 45, 49, 52 ve 54</p>
Özdeşleşim / Kendini Geliştirme	<p>Güç: Güç, sosyal statü ve saygınlık elde edip, insanların ve kaynakların üzerinde kontrol ve baskınlık kurmayı ifade eder (5 madde).</p>	<p>Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek</p>	<p>3, 12, 23, 27 ve 46</p>
	<p>Başarı: Sosyal standartlara göre kişisel yeterlilik göstermeyi ifade eder (5 madde).</p>	<p>Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak</p>	<p>34, 39, 43, 48 ve 55</p>

Schwartz Değerler Ölçeği'nin Cronbach Alpha iç tutarlılık değerleri küçükten büyüğe doğru uyma $\alpha=,432$; geleneksellik $\alpha=,512$; güvenlik $\alpha=,541$; başarı $\alpha=,546$, uyarılımlı $\alpha=,623$; hazcılık $\alpha=,630$; özyönelim $\alpha=,634$; yardımsaverlik, güç $\alpha=,649$;

$\alpha=,743$; evrensellik, $\alpha=,779$ şeklinde sıralanmıştır. Morsümbül'e (2014:30) göre, 'kültürel değerler' gibi hassas konularda yapılan çalışmalarda güvenilirlik düşük olabilmekte, iç tutarlılık katsayıları 0,50-0,69 arasında değişebilmektedir. Işık ve Yıldız (2012) ve Aktaş ve Ekşi (2012) iç güvenilirliği $\alpha=0.887$; Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) uyarılım (.51) ile evrensellik (.77) arasında değişiklik göstermektedir. İç tutarlılık değerleri literatürdeki çalışmalara arasında farklılaşma olmadığı görülmüştür.

3.5. Verilerin Toplanması

2016-2017 eğitim öğretim yılı bahar yarı döneminde Tokat'taki MEB'e bağlı ortaokul ve liselerde görev yapmakta olan sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerine, mesai saatleri içerisinde yüz yüze görüşme şeklinde araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Uygulama sırasında öğretmenlere yazılı ve sözlü olarak gerekli yönergeler sunulmuştur. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları için izin önceden alınmış olup araştırma saha çalışması 07 Mart 2017- 03 Nisan 2017 arasında yapılmıştır. Veri toplama aracı, araştırmacı tarafından ilgili okul idarelerinin denetimi altında çalışma grubuna uygulanmıştır. Katılımcıların kimliklerini paylaşmayarak gizliliklerine yönelik kaygı duymamaları hedeflenmiştir.

3.6. Verilerin Analizi

Bu aşamada, öncelikle araştırma grubunu oluşturan öğretmenlerin demografik özellikleri (cinsiyet, mezun olunan fakülte, mezun olunan bölüm, öğrenim durumu, hizmet yılı) gruplandırılmış, betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmıştır. Nicel veri toplama araçlarıyla elde edilen verilerin çözümlenmesinde aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri bulunmuştur. İlişkisel analizlerde ise ilişkisiz grup *t*-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve korelasyon analizi yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde verilerin çözümlenmesi sonucu elde edilen bulgular, alt problemlere göre düzenlenmiştir. Tablo şeklinde sunulan verilerin sonuçları açıklanmıştır.

4. 1. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri

Araştırmanın birinci alt problemi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin, yurtseverlik tutumları ile temel değerlere ilişkin tutumları nedir?” şeklindedir. Alt probleme ilişkin olarak Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik tutumları ile temel değer yönelimlerine ilişkin tutumlarını tespit etmek için ortalama ve standart sapma değerleri bulunmuştur. Sosyal Bilgiler ve tarih öğretmenlerinin “Yurtseverlik Ölçeği”ne verdikleri puanlara göre puanlarının ortalama ve standart sapmaları tablo 4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4.1: Öğretmenlerin Yurtseverlik Tutumlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyut	\bar{x}	Ss
Yurtseverlik	4,79	,35

Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin “Yurtseverlik Ölçeği”ne verdikleri puanlara göre ortalama değeri 5’li likert tipinde 4,79 olarak bulunmuştur.

Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin temel değerlere ilişkin tutumlarını belirlemek için uygulanan “Schwartz Değerler Ölçeği”ne verdikleri puanlarının ortalama ve standart sapmaları tablo 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4.2: Öğretmenlerin Temel Değerlere İlişkin Tutumlarının Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Boyut	\bar{x}	Ss
Özyönelim	6,08	,65
Uyarılma	5,44	1,17
Uyum	6,37	,62
Yardımseverlik	6,58	,47
Başarı	6,08	,72
Güvenlik	6,57	,44
Evrenselcilik	6,68	,43
Hazcılık	5,07	1,27
Güç	6,07	,65

Geleneksellik	6,07	,65
---------------	------	-----

Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin “Schwartz Değerler Ölçeği”ne verdikleri puanlara göre en yüksek aritmetik ortalama değeri evrensellik boyutunda (\bar{X} :6,68); en düşük aritmetik ortalama değeri ise hazcılık boyutunda (\bar{X} :5.07) bulunmuştur. Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin Schwartz Değerler Ölçeği’nden aldıkları toplam ortalama puanı 7’li likert tipinde 6,10 olarak bulunmuştur.

4.2. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri

Araştırmanın ikinci alt problemi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin, yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları cinsiyet değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Alt probleme ilişkin olarak sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin “Yurtseverlik Ölçeği”ne verdikleri puanlara göre yurtseverlik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek için bağımsız grup *t*-testi yapılmıştır. Ölçme sonucu oluşan toplam puanlara ilişkin veriler tablo 4.3’de gösterilmiştir.

Tablo 4.3: Öğretmenlerin Yurtseverlik Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu İçin Yapılan Bağımsız Grup *t*-Testi Sonuçları

Gruplar	N	\bar{X}	ss	<i>t</i> - testi		
				<i>t</i>	Sd	p
Kadın	72	4,75	,26	-,983	235	,326
Erkek	165	4,80	,37			

Yapılan *t*-testi sonucuna göre katılımcıların yurtseverlik tutumları, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

Alt probleme ilişkin olarak sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin Schwartz Değerler Ölçeği’ne verdikleri puanlara göre değer tutumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek için bağımsız grup *t*-testi yapılmıştır. Ölçme sonucu oluşan toplam puanlara ilişkin veriler tablo 4.4’de gösterilmiştir.

Tablo 4.4: Öğretmenlerin Temel Değerlere İlişkin Tutumların Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu İçin Yapılan Bağımsız Grup *t*-Testi Sonuçları

Gruplar	Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	<i>t</i> - testi		
					<i>t</i>	Sd	p
Özyönelim	Kadın	72	6,15	,54	1,336	235	,183
	Erkek	165	6,03	,69			
Uyarılma	Kadın	70	5,21	1,28	-1,962	232	,051
	Erkek	164	5,54	1,10			

Uyum	Kadın	72	6,45	,51	1,401	235	,163
	Erkek	165	6,33	,65			
Yardımselik	Kadın	71	6,67	,36	1,997	234	,047*
	Erkek	165	6,53	,51			
Evrensellik	Kadın	71	6,78	,33	2,475	234	,014*
	Erkek	165	6,63	,45			
Hazcılık	Kadın	72	5,34	1,07	2,203	235	,029*
	Erkek	165	4,95	1,32			
Güç	Kadın	72	6,15	,54	1,336	235	,183
	Erkek	165	6,03	,69			
Başarı	Kadın	72	6,15	,58	1,011	233	,313
	Erkek	165	6,04	,77			
Güvenlik	Kadın	72	6,15	,54	1,336	235	,183
	Erkek	165	6,03	,69			
Geleneksellik	Kadın	72	6,15	,54	1,336	235	,183
	Erkek	165	6,03	,69			

*p<.05

Yapılan *t*-testi sonucuna göre katılımcıların temel değer tutumları, cinsiyet değişkenine göre yardımselik, evrensellik, hazcılık boyutlarında cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır (p<.05). Buna göre kadın öğretmenlerin yardımselik, evrensellik, hazcılık temel değerlerine ilişkin tutum puanları erkek öğretmenlere göre daha yüksektir.

4.3. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Branş Değişkenine Göre Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin, yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları branş değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Alt probleme ilişkin olarak sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik tutumlarının branş değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek için bağımsız grup *t*-testi yapılmıştır. Ölçme sonucu oluşan toplam puanlara ilişkin veriler tablo 4.5’de gösterilmiştir.

Tablo 4.5: Öğretmenlerin Yurtseverlik Tutumlarının Branş Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu İçin Yapılan Bağımsız Grup *t*-Testi Sonuçları

Gruplar	N	\bar{x}	ss	<i>t</i> - testi		
				<i>t</i>	Sd	p
Sosyal Bilgiler	132	4,78	,31	,288	225	,774
Tarih	95	4,77	,40			

(p>.05)

Yapılan *t*-testi sonucuna göre katılımcıların yurtseverlik tutumları, branş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$)

Aynı alt probleme ilişkin olarak sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin temel değerlere ilişkin tutumlarının branş değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek için bağımsız grup *t*-testi yapılmıştır. Ölçme sonucu oluşan toplam puanlara ilişkin veriler tablo 4.6'da gösterilmiştir.

Tablo 4.6. Öğretmenlerin Temel Değerlere İlişkin Tutumlarının Branş Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu İçin Yapılan Bağımsız Grup *t*-Testi Sonuçları

Gruplar	Branş	N	\bar{X}	ss	<i>t</i> - testi		
					t	Sd	p
Özyönelim	Sosyal	132	4,95	,99	,243	225	,808
	Bilgiler						
Uyarılma	Tarih	95	4,92	1,16	,654	225	,514
	Sosyal	132	5,50	1,05			
Hazcılık	Tarih	95	5,40	1,28	-,219	232	,827
	Sosyal	136	5,06	1,27			
Güvenlik	Tarih	98	5,10	1,22	1,141	232	,255
	Sosyal	136	6,59	,38			
Uyum	Tarih	98	6,52	,50	-1,097	225	,274
	Sosyal	132	6,33	,59			
Geleneksellik	Tarih	95	6,42	,58	-,087	225	,931
	Sosyal	132	6,06	,66			
Evrensellik	Tarih	95	6,07	,65	-,410	225	,682
	Sosyal	132	6,66	,40			
Yardımseverlik	Tarih	95	6,69	,44	-1,527	225	,128
	Sosyal	132	6,53	,50			
Güç	Tarih	95	6,63	,40	-,145	232	,961
	Sosyal	136	4,94	-,049			
Başarı	Tarih	98	4,95	-,047	-,470	225	,636
	Sosyal	132	6,05	,70			

Bilgiler			
Tarih	95	6,09	,74

($p > .05$)

Yapılan t -testi sonucuna göre katılımcıların değer tutumları, branş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p > .05$).

4.4. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Mezun Olunan Fakülte Değişkenine Göre Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin, yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları mezun olunan fakülte değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Alt probleme ilişkin olarak Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik tutumlarının mezun oldukları fakülte değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek için bağımsız grup t -testi yapılmıştır. Ölçme sonucu oluşan toplam puanlara ilişkin veriler tablo 4.7’de gösterilmiştir.

Tablo 4.7: Öğretmenlerin Yurtseverlik Tutumlarının Mezun Oldukları Fakülte Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu İçin Yapılan Bağımsız Grup t -Testi Sonuçları

Gruplar	N	\bar{x}	ss	t - testi		
				t	Sd	p
Eğitim Fakültesi	174	4,79	,29	1,357	225	,176
Fen-Edebiyat Fakültesi	53	4,72	,50			

Yapılan t -testi sonucuna göre katılımcıların yurtseverlik tutumları, mezun oldukları fakülte değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p > .05$).

Alt probleme ilişkin olarak Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin temel değerlere ilişkin tutumlarının mezun oldukları fakülte değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek için bağımsız grup t -testi yapılmıştır. Ölçme sonucu oluşan toplam puanlara ilişkin veriler tablo 4.8’de gösterilmiştir.

Tablo 4.8: Öğrencilerin Temel Değerlere İlişkin Tutumlarının Fakülte Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu İçin Yapılan Bağımsız Grup t -Testi Sonuçları

Gruplar	Mezuniyet	N	\bar{x}	ss	t - testi		
					t	Sd	p
Özyönelim	Eğitim Fakültesi	174	6,47	,50	,052	225	,958
	Fen-Edebiyat Fakültesi	53	6,47	,59			

Uyarılım	Eğitim Fakültesi	174	5,42	1,15	-,837	225	,404
	Fen-Edebiyat Fakültesi	53	5,57	1,15			
Hazcılık	Eğitim Fakültesi	174	5,10	1,29	-,793	225	,429
	Fen-Edebiyat Fakültesi	53	5,94	1,18			
Güvenlik	Eğitim Fakültesi	174	6,58	,42	1,310	225	,192
	Fen-Edebiyat Fakültesi	53	6,49	,48			
Uyum	Eğitim Fakültesi	174	6,35	,62	-,787	225	,432
	Fen-Edebiyat Fakültesi	53	6,42	,64			
Geleneksellik	Eğitim Fakültesi	174	6,06	,64	-,431	234	,667
	Fen-Edebiyat Fakültesi	53	6,10	,68			
Evrrensellik	Eğitim Fakültesi	174	6,35	,62	-,847	225	,398
	Fen-Edebiyat Fakültesi	53	6,42	,64			
Yardımseverlik	Eğitim Fakültesi	174	6,56	,48	-,753	225	,452
	Fen-Edebiyat Fakültesi	53	6,62	,43			
Güç	Eğitim Fakültesi	174	6,07	,64	-,035	225	,972
	Fen-Edebiyat Fakültesi	53	6,07	,70			
Başarı	Eğitim Fakültesi	174	6,04	,72	-,997	225	,320
	Fen-Edebiyat Fakültesi	53	6,15	,70			

Yapılan *t*-testi sonucuna göre katılımcıların temel değer tutumları, mezun oldukları fakülte değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p>.05$).

4.5. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Öğrenim Durumu Değişkenine Göre Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri

Araştırmanın beşinci alt problemi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin, yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları öğrenim değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Alt probleme ilişkin olarak Sosyal bilgiler ve tarih

öğretmenlerinin yurtseverlik tutumlarının öğrenim durumu değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek için bağımsız grup *t*-testi yapılmıştır. Ölçme sonucu oluşan toplam puanlara ilişkin veriler tablo 4.9’da gösterilmiştir.

Tablo 4.9: Öğretmenlerin Yurtseverlik Tutumlarının Öğrenim Durumu Değişkeni İçin Yapılan Bağımsız Grup *t*-Testi Sonuçları

Gruplar	N	\bar{x}	ss	t- testi		
				t	Sd	P
Lisans	197	4,79	,35	,1,291	225	,198
Lisansüstü	30	4,70	,32			

Yapılan *t*-testi sonucuna göre katılımcıların yurtseverlik tutumları, öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p > .05$).

Alt probleme ilişkin olarak Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin temel değerlere ilişkin tutumlarının öğrenim durumu değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek için bağımsız grup *t*-testi yapılmıştır. Ölçme sonucu oluşan toplam puanlara ilişkin veriler tablo 4.10’da gösterilmiştir.

Tablo 4.10: Öğretmenlerin Temel Değerlere İlişkin Tutumlarının Öğrenim Durumu Değişkeni İçin Yapılan Bağımsız Grup *t*-Testi Sonuçları

Gruplar	Öğrenim Durumu	N	\bar{x}	ss	t- testi		
					t	Sd	P
Özyönelim	Lisans	197	4,95	1,06	,282	225	,778
	Lisansüstü	30	4,89	1,06			
Uyarılım	Lisans	197	5,46	1,13	,036	225	,972
	Lisansüstü	30	5,45	1,30			
Hazcılık	Lisans	202	5,07	1,29	-,343	232	,729
	Lisansüstü	32	5,15	1,06			
Güvenlik	Lisans	202	6,59	,41	2,257	232	,025*
	Lisansüstü	32	6,40	,54			
Uyum	Lisans	197	6,38	,63	,658	225	,511
	Lisansüstü	30	6,30	,58			
Geleneksellik	Lisans	197	6,08	,64	,698	225	,486
	Lisansüstü	30	5,99	,73			
Evrensellik	Lisans	197	6,69	,39	1,780	225	,076
	Lisansüstü	30	6,54	,58			
Yardımsverlik	Lisans	197	6,58	,47	,421	225	,674
	Lisansüstü	30	6,54	,45			
Güç	Lisans	202	4,95	1,07	,125	232	,901
	Lisansüstü	32	4,92	1,06			

Başarı	Lisans	197	6,10	,72	1,687	225	,093
	Lisansüstü	30	5,89	,67			

*p<.05

Yapılan *t*-testi sonucuna göre katılımcıların değer tutumlarından güvenlik boyutlarında, öğrenim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Buna göre lisans mezunu öğretmenlerin güvenlik temel değerine ilişkin ortalama puanları, lisansüstü mezunlarına göre daha yüksektir.

4.6. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri

Araştırmanın altıncı alt problemi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin, yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları mesleki kıdem değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Alt probleme ilişkin olarak Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin temel değerlere ilişkin tutumlarının öğrenim durumu değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. “Yurtseverlik Ölçeği”nden aldıkları puanların mesleki kıdem değişkenine ilişkin statiksel sonuçlar tablo 4.11’de gösterilmiştir.

Tablo 4.11: Öğretmenlerin Yurtseverlik Tutumlarının Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Farklılaşma Durumu İçin yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Boyut	Varyans’ın	Kareler	Sd	Kareler	F	p
	Kaynağı	Toplamı		Ortalaması		
Yurtseverlik	Grup İçi	,104	2	,052	,424	,655
	Gruplar Arası	28,573	234	,122		
	Toplam	28,676	236			

Tablo 4.11’de görüldüğü üzere, katılımcı öğretmenlerin yurtseverlik tutumları boyutunda ortalama puanının öğretmenlerin mesleki kıdem (gruplandırılmış) değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$).

Alt probleme ilişkin olarak Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin Schwartz Değerler Ölçeği’nden aldıkları puanların mesleki kıdem değişkenine göre tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları tablo 4.12’de gösterilmiştir.

Tablo 4.12: Öğretmenlerin Schwartz Değerler Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Değer Boyutları	Varyans'ın Kaynağı	Kareler		Kareler		
		Toplamı	sd	Ortalaması	F	p
Özyönelim	Gruplar Arası	1,321	2	,660	1,548	,215
	Grup İçi	99,804	234	,427		
	Toplam	101,124	236			
Uyarılımlı	Gruplar Arası	1,629	2	,814	,593	,553
	Grup İçi	317,110	231	1,373		
	Toplam	318,739	233			
Hazcılık	Gruplar Arası	1,104	2	,552	,341	,711
	Grup İçi	370,674	229	1,619		
	Toplam	371,777	231			
Güvenlik	Gruplar Arası	,962	2	,481	2,519	,083
	Grup İçi	43,712	229	,191		
	Toplam	44,673	231			
Uyum	Gruplar Arası	,496	2	,248	,648	,524
	Grup İçi	89,582	234	,383		
	Toplam	90,078	236			
Geleneksellik	Gruplar Arası	1,321	2	,660	1,548	,215
	Grup İçi	99,804	234	,427		
	Toplam	101,124	236			
Evrensellik	Gruplar Arası	,257	2	,128	,705	,495
	Grup İçi	41,664	229	,182		
	Toplam	41,921	231			
Yardımsızlık	Gruplar Arası	,483	2	,242	1,068	,345
	Grup İçi	52,722	233	,226		
	Toplam	53,205	235			
Güç	Gruplar Arası	1,388	2	,694	1,623	,200
	Grup İçi	97,890	229	,427		
	Toplam	99,278	231			
Başarı	Gruplar Arası	,642	2	,321	,615	,542
	Grup İçi	119,619	229	,522		
	Toplam	120,258	231			

Tablo 4.12'de görüldüğü üzere, örnekleme grubunu oluşturan katılımcı öğretmenlerin değer yönelimleri ortalama puanlarının, öğretmenlerin mesleki kıdem (gruplandırılmış) değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, grupların aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > .05$).

4.7. Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Yurtseverlik Tutumları İle Temel Değer Yönelimleri Arasındaki İlişki

Araştırmanın yedinci alt problemi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları arasında nasıl bir ilişki vardır?” şeklindedir. Alt probleme ilişkin olarak katılımcıların yurtseverlik ile değerler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları tablo 4.13’de gösterilmiştir.

Tablo 4.13. Öğretmenlerin “Yurtseverlik Ölçeği” ve “Schwartz Değerler Ölçeği”ndeki Değerler Arasındaki Korelasyon Sonuçları

	Yurtseverlik	Özyönelim	Uyarılım	Hazcılık	Güvenlik	Uyum	Geleneksellik	Evrensellik	Yardımseverlik	Güç	Başarı
Yurtseverlik	1	,223**	,082	,176**	,251**	,253**	,288**	,148*	,194**	,276**	,307**
Özyönelim	,223**	1	,401**	,394**	,287**	,335**	,293**	,539**	,468**	,141*	,491**
Uyarılım	,082	,401**	1	,439**	,188**	,260**	,236**	,296**	,283**	,398**	,431**
Hazcılık	,176**	,394**	,439**	1	,272**	,189**	,270**	,244**	,185**	,492**	,433**
Güvenlik	,251**	,287**	,188**	,272**	1	,433**	,427**	,500**	,520**	,356**	,336**
Uyum	,253**	,335**	,260**	,189**	,433**	1	,551**	,451**	,684**	,274**	,413**
Geleneksellik	,288**	,293**	,236**	,270**	,427**	,551**	1	,356**	,619**	,381**	,377**
Evrensellik	,148*	,539**	,296**	,244**	,500**	,451**	,356**	1	,561**	,150*	,394**
Yardımseverlik	,194**	,468**	,283**	,185**	,520**	,684**	,619**	,561**	1	,211**	,436**
Güç	,276**	,141*	,398**	,492**	,356**	,274**	,381**	,150*	,211**	1	,474**
Başarı	,307**	,491**	,431**	,433**	,336**	,413**	,377**	,394**	,436**	,474**	1

* p<.05 ** p<.01

Yurtseverlik tutumları ile temel değerler arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan ölçümler sonucunda yurtseverlik tutumu ile evrensellik, özyönelim, hazcılık, güvenlik, uyum, geleneksellik, yardımseverlik, güç ve başarı boyutları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Korelasyon katsayıları itibariyle en güçlü ilişki yurtseverlik ile başarı, geleneksellik ve güç arasında bulunmuştur. Buna karşın yurtseverlik ile uyarılım temel değeri arasında bir ilişki bulunmamıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada elde edilen bulguların yorumlanması, sonuçlar ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Bu çalışmada, sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik tutumları ile temel değerlere ilişkin yaklaşımları araştırılmış, bununla birlikte yurtseverlik tutumu ile temel değerler arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma kapsamında cevap aranan birinci alt problem, “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin, yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları nedir?” şeklindedir. Yapılan analizler sonucunda sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin Yurtseverlik Ölçeğine verdikleri puanlara göre ortalama değer 5’li likert tipinde $\bar{x}=4,79$ olarak bulunmuştur. Yazıcı, Pamuk ve Yıldırım’ın (2016) öğretmen adaylarına uygulanan çalışmasında tarih öğretmen adaylarının Yurtseverlik Ölçeği puan ortalamaları 5’li likert tipinde 4,49 olarak bulunmuştur. Her iki çalışmanın sonuçları karşılaştırıldığında öğretmen adaylarına göre öğretmenlerin yurtseverlik tutumlarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Fakat bu farklılaşmanın, öğretmenlerin tutumlarından mı, yoksa buldukları statüye göre kendilerini Yurtseverlik Ölçeğine yüksek puan vermek zorunda hissettiklerinden mi kaynaklandığı ayrı bir tartışma konusudur.

Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin Schwartz Değerler Ölçeğine verdikleri puanlara göre aritmetik ortalama değerleri ise; hazcılık, $\bar{x}=5,07$; uyarılma, $\bar{x}=5,44$; güç, $\bar{x}=6,07$; geleneksellik, $\bar{x}=6,07$; özyönelim, $\bar{x}=6,08$; başarı, $\bar{x}=6,08$; uyum, $\bar{x}=6,37$; güvenlik, $\bar{x}=6,07$; yardımseverlik, $\bar{x}=6,58$; evrensellik, $\bar{x}=6,68$ olarak sıralanmıştır. Ölçeğin toplam ortalaması 7’li likert tipinde 6,10 olarak bulunmuştur. Schwartz Değerler Ölçeği’ne verilen ortalama puanlar oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin Schwartz Değerler Ölçeğine verdikleri puanlara göre; evrensellik, yardımseverlik ve güvenlik temel değerleri, öğretmenlerin en fazla önem verdikleri boyutlardır. Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından farklı branşlardan ortaokul ve ortaöğretim öğretmenlerine, Soyyiğit (2013) tarafından ise sınıf öğretmenlerine aynı ölçeğin uygulanmasıyla elde edilen sonuçlara bakıldığında da evrensellik, güvenlik, yardımseverlik temel değerlerinin en fazla önem verilen boyutlar olduğu görülmektedir. Bu durum, çalışma verilerinin ilgili literatürle uyumlu olduğunu

göstermenin yanı sıra farklı branşlardan öğretmenlerin önem verdikleri değerlerin son derece benzer olduğunu ve bu değerlerin zaman içinde değişmediğini göstermesi bakımından da önemlidir.

Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin Schwartz Değerler Ölçeğine verdikleri puanlara göre hazcılık, uyarılım, güç temel değerleri, katılımcıların en az önem verdikleri boyutlardır. Soyyiğit (2013) tarafından sınıf öğretmenleri üzerinde gerçekleştirilen çalışmada da katılımcıların en az önem verdikleri temel değerlerin uyarılım, hazcılık ve güç olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000) tarafından yapılan çalışmada ise uyarılım, geleneksellik ve güç temel değerleri en az önem verilen boyutlardır. Bu yönüyle araştırma sonuçlarının ilgili literatürle uyumlu olduğu ve farklı branşlardan öğretmenlerin değer tercihlerinin benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Araştırmanın ikinci alt problemi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin, yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları cinsiyet değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Araştırma sonuçlarına göre sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik tutumları cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. Yazıcı, Pamuk ve Yıldırım (2016) tarafından yapılan çalışmada da cinsiyet değişkeninin yurtseverlik tutumları üzerinde anlamlı bir farklılaşma yaratmadığı bulunmuştur. Bu açıdan araştırma sonuçlarının ilgili literatürle uyumlu olduğu ve cinsiyetin yurtseverlik tutumları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre temel değerlere yönelik tutumları ise; yardımseverlik, evrensellik, hazcılık boyutlarında anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Buna göre kadın öğretmenler yardımseverlik, evrensellik ve hazcılık temel değerlerine erkek öğretmenlere göre daha fazla önem vermektedir. İlgili literatüre baktığımızda kadın katılımcıların evrensellik ve yardımseverlik temel değerlerine erkek katılımcılara göre daha çok önem verdikleri sonucunu destekleyen araştırma sonuçları ile karşılaşmak mümkündür (Başçiftçi, Güleç, Akdoğan ve Koç, 2011; Deniz, Deniz, Dilmaç, 2009; Işık ve Yıldız, 2012; Soyyiğit, 2013; Yalcin Wells, 2014). Buna karşın ilgili literatürde erkek öğretmenlerin evrensellik ve hazcılık temel değerlerine kadın katılımcılara göre daha çok önem verdikleri gibi mevcut araştırma verilerinin tam tersi sonuçlarla da karşılaşmaktadır (Aktay ve Ekşi, 2009; Başçiftçi, Güleç, Akdoğan ve Koç, 2011). Bütün bu sonuçların dışında kadın katılımcıların özyönelim, uyum, başarı ve güvenlik temel değerlerine, erkek katılımcıların ise

geleneksellik temel değerine daha fazla önem verdiği yapılan farklı çalışmalarla ortaya konmuştur (Acar, Akar ve Baykara Acar, 2016; Aktay ve Ekşi 2009; Başçıftçı, Güleç, Akdoğan ve Koç, 2011; Deniz, Deniz, Dilmaç, 2009; Işık ve Yıldız, 2012; Soyyiğit, 2013; Yavuz, Dilmaç ve Derinbay, 2015). İlgili literatürde karşımıza çıkan bütün bu farklı ve zaman zaman birbiriyle çelişen sonuçlar, cinsiyet ile değer yönelimi ilişkisine dair bir genelleme yapabilmeyi güçleştirmektedir.

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları branş değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Yapılan analizler sonucunda branş değişkenine göre sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumlarının anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmektedir. Bu durum, sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin gerek yurtseverlik tutumların gerekse temel değerlere ilişkin yönelimlerinin benzer olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin, yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları mezun olunan fakülte değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Mezun olunan fakülte değişkenine göre sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik tutumları ve temel değer yönelimleri anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. İlgili literatür incelendiğinde de mezun olunan fakültenin, değer yönelimleri üzerinde anlamlı bir farklılaşmaya neden olmadığını ortaya koyan çalışmalarla karşılaşmak mümkündür (Soyyiğit, 2013).

Araştırmanın beşinci alt problemi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin, yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları öğrenim değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Yapılan analizler sonucunda öğrenim durumu değişkenine göre sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik tutumlarının anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür. Katılımcıların değer yönelimleri incelendiğinde ise lisans mezunlarının güvenlik boyutuna lisansüstü mezunlarından daha fazla önem verdikleri görülmektedir. Benzer bir şekilde Yavuz, Dilmaç ve Derinbay (2015) tarafından yapılan çalışmada da lisans mezunlarının güvenlik temel değerine lisansüstü mezunlarına göre daha fazla önem verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aktay ve Ekşi (2009) tarafından yapılan çalışmada ise lisans mezunlarının özdenetim, evrensellik, yardımseverlik ve güvenlik temel değerine yüksek lisans mezunlarından daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Bu durum, eğitim seviyesinin bazı değerlere verilen önemin artıp azalmasında etkili olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Çalışmanın altıncı alt problem “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları mesleki kıdem değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Mesleki kıdem değişkenine göre sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik tutumları ile temel değer yönelimleri anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. Aktay ve Ekşi (2009), Dilmaç ve Yılmaz (2011) ile Soy Yiğit (2013) tarafından yapılan çalışmalarda da öğretmenlerin önem verdikleri değerlerin, mesleki kıdemlerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Işık ve Yıldız (2012) tarafından yapılan çalışmada ise öğretmenlerin mesleki deneyimlerinin ilk yıllarında hazcılık temel değerine daha çok önem verdiği yönünde bir sonuca ulaşılmıştır. Yavuz, Dilmaç ve Derinbay (2015) tarafından yapılan çalışmada 15-19 yıl kıdeme sahip olanların uyarılma temel değerine, 20 yılın üstünde kıdemli olanlara göre daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Özyönelim temel değerine ise 10-14 yıl kıdeme sahip olanlar, 20 yıl üzeri kıdeme sahip olanlara göre daha fazla önem vermektedirler.

Araştırmanın yedinci alt problemi “Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik ve temel değerlere ilişkin tutumları arasında nasıl bir ilişki vardır?” şeklindedir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda yurtseverlik tutumu ile uyarılma temel değeri dışındaki tüm değer boyutları arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik tutumları arttıkça evrensellik, özyönelim, hazcılık, güvenlik, uyum, geleneksellik, yardımseverlik, güç ve başarı temel değerlerine verdikleri önem de artmaktadır. Bununla birlikte en güçlü ilişkinin yurtseverlik tutumu ile başarı, geleneksellik ve güç temel değerleri arasında olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye’de yurtseverlik eğilimlerinin başarı, güç ve geleneksellikten beslendiğini göstermesi bakımından önemlidir.

5.2. Öneriler

Araştırmanın bulgularından elden edilen sonuçlara göre önemli olduğu düşünülen bazı önerilere yer verilmiştir.

- Araştırma sonucunda tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin yurtseverlik tutumlarının $\bar{x}=4,79$ gibi oldukça yüksek bir ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Bu durum, katılımcıların tamamının kamu çalışanı olması ve yurtseverlikle ilgili bir konuda kendilerini olumlu görüş bildirmek durumunda hissetmelerinden kaynaklanabilir. Bu sebeple benzer bir çalışma, kamu çalışanı olmayan bir örneklem grubu üzerinde tekrarlanabilir.

- Bu çalışmada kullanılan Yurtseverlik Ölçeği, tek boyutlu olup katılımcıların yurtseverlik tutumlarının derecesini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu ölçekten farklı olarak yurtseverliğin boyutlarını ölçen farklı bir ölçek aracılığıyla yurtseverliğin boyut ve türleri ile değer yönelimi arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma, ilgili literatüre katkı sağlayabilir.
- İlgili literatürde eğer yönelimine ilişkin çalışmaların daha çok öğretmen adayları üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür. Farklı branşlardan öğretmenlerin değer yönelimleri incelenerek tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer yönelimlerinin incelendiği bu çalışmanın sonuçları ile karşılaştırılabilir. Böylece branşlara göre değişen değer yönelimleri ortaya konulabilir.
- Çalışma sonunda yurtseverlik tutumunun güç başarı ve geleneksellik temel değerler ile nispeten daha güçlü bir ilişki içinde olduğu görülmüştür. Yurtseverlik tutumunu farklı değişkenler açısından inceleyen çalışmalar yapılarak Türkiye’de yurtseverliğin dayandığı temel dinamikler ortaya konulabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, H., Acar Baykara, Y. ve Akar, M. (2016). Sosyal hizmet öğrencilerinin değer yönelimleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(1):97-118.
- Açıkgöz, K. ve Şahin, Fırat, N. (2012). Bazı değişkenler açısından öğretmenlerin değer sistemleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 422-435.
- Akarsu, B. (1998) *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Akbaba Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7-18.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Akbaş, O. (2015). Sosyal bilgilerde değerler ve öğretimi. Tay, B. ve Öcal, B. (Editörler). *Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi*. (s. 343-370). Ankara: Pegem Akademi.
- Akgül, İ. (2014). İlkokul öğrencileri için web tabanlı değerler eğitimi uygulaması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Akkaya, N. (2014). Keloğlan masallarında yer alan değerlerin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 312-324.
- Aktay, A. ve Ekşi, H. (2009). Yönetici ve öğretmenlerin değer tercihleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *İş Ahlakı Dergisi*, 2(3), 19-65.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu Zekâ Kuramı ve Değerler Eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4).
- Arabacı, İ. B. ve Polat, M. (2015). Emrullah Efendi ve Sati Bey'den günümüze: Eğitimde yenileşme sorunsalı. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 35-43.
- Arıca, O.T., Ekşi, H. ve Güngör, İ. H. (2012). Genç yetişkinlerde değer tercihlerinin narsistik kişilik özellikleri yordaması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1271-1290.
- Arslan, M. ve Tunç, E. (2013). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer yönelimindeki farklılaşmalar. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 7-39.
- Aslan, S. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değerler eğitimi ile ilgili görüşlerinin incelenmesi, *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 7(25), 203-227.
- Avcı, E. (2009) Sosyal bilgilerde karakter eğitimi Safran, M. (Editör). *Sosyal bilgiler öğretimi*. (s.150-160). Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, D. ve Yeşil, R. (2007). Demokratik değerlerin eğitiminde yöntem ve zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 65,84.
- Aydın, M. Z. ve Akyol Gürler, Ş. (2012). *Okulda değerler eğitimi: yöntemler, etkinler, kaynaklar*. İstanbul: Nobel Yayınları.
- Bakdemir, A. (2010). *İlköğretim ve ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerin ahlak ve karakter eğitimi konusundaki algı, tutum ve eğitimsel uygulamaları*. Yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tokat.
- Bakioğlu, A. ve Kurt, T. (2009). Öğretmenlerin demokrasi ve vatandaşlık ve vatanseverlik algılarının nitel olarak incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 29, 19-39.
- Bakioğlu, A. ve Sılay, N. (2012). *Yüksek öğrenimde ve öğretmen yetiştirmede karakter eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin “değer” kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 81-90.
- Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusundan öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 195-213.
- Başaran, G.E. (1987). Demokrat öğrenci nasıl yetiştirilir. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 19(1-2), 111-116.
- Başçıftçı, F., Güleç, N., Akdoğan, T., ve Koç, Z. (2011). Öğretmen adaylarının değer tercihleri ile epistemolojik inançlarının incelenmesi. 2.Eğitimde yeni eğilimler ve etkileri uluslararası konferansı, 27- 29 Nisan, Antalya Türkiye. 629-638.

- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilican, I., F., Kutlu, Oğuz, M. ve Yapıcı, A. (2012). Öğretmen adaylarının değer yönelimleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 129-151.
- Budak, Ç. ve Budak, L. (2014). Osmanlı İmparatorluğu'ndan Türkiye Cumhuriyeti'ne ilköğretim programları (1870-1936). *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 19, 377-393.
- Büyükdüvenci, S. (2001). *Eğitim felsefesine giriş*, Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Cicioğlu, H. (2005, 07-09 Aralık). Türkiye Cumhuriyeti'nde ortaöğretimin gelişimi, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu*'nda sunuldu. 137-173, Ankara.
- Coşkun, D. (2014). Sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi. İnan, S. (Editör). *Sosyal bilgiler eğitimine giriş, kavramlar, yaklaşımlar, etkinlikler*. Anı yayıncılık, Ankara.
- Çelikkaya, T., Filoğlu S. ve Öktem, N. S. (2013). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler tarafından uygulanma düzeyleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırma Dergisi*, 4(1),121-147.
- Çengelci Köse, T. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde değerler eğitimi. Şimşek, S. (Editör). *Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenleri için sosyal bilgiler öğretimi*. (s. 246-269). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çengelci, T., Hancı, B., Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Çiftçi, N. (2003). Kohlberg'in bilişsel ahlâk gelişimi teorisi: Ahlâk ve demokrasi eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 43-47.
- Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Debats, D. L. H. M. (1996). Meaning in life: psychometric, clinical and phenomenological aspects. *University of Groningen*,46-55.
- Demircioğlu, İ.H. ve Demircioğlu, E. (2014). Tarih ve Değerler Eğitimi. Turan, R ve Ulusoy, K. (Editörler). Farklı yönleriyle değerler eğitimi. (s. 269-284). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirhan İşcan, C. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Deniz, M., Deniz, M. E. ve Dilmaç, B. (2009). Üniversite öğrencilerinin öz-anlayışları ile değer tercihlerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 9-24.
- Deveci, H., Belet, D., Ture, H. (2013). Dede Korkut Hikâyelerinde yer alan değerler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 294-321.
- Dilmaç, B. (2002). *İnsanca değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Dilmaç, B. ve Ulusoy, K. (2015). *Değerler eğitimi*. Ankara: Nobel yayınları.
- Dilmaç, B. ve Yılmaz, E. (2011). Öğretmenlerin sahip oldukları değerler ile iş doyumlarının incelenmesi. *İlköğretim Online*, 1(1), 302-310.
- Dilmaç, B., Ertekin, E. ve Yazıcı, E. (2009). Değer tercihleri ve öğrenme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 27-47.
- Doğan, R. (1997). Osmanlı eğitim kurumları ve eğitimde ilk yenileşme hareketlerinin batılılaşma açısından tahlili. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 37(1),407-442.
- Doğanay, A. (2011). Değerler eğitimi. Öztürk, C. (Editör). *Sosyal bilgiler öğretimi*. (s. 226-254). Ankara: Pegem Akademi.
- Duman, D. ve Tuna, E. (2012). II. Meşrutiyet dönemi ilk vatandaşlık kitaplarından biri olan "Rehber-İ İttihad"ın içerik analizi. *Uluslararası Periyodik Yazı Türleri, Türk Dili ve Edebiyatı Tarihi*, 7(4), 1631-1648, Ankara.
- Durmuş, G. (2011). *Mevlana'da eğitici değerler ve dil*. Yüksek lisans tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Ekşi H. ve Katılmış, A. (2011). *Karakter eğitimi el kitabı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*.79-96.
- Elban, M. (2011). *Ortaöğretim 11. sınıf öğrencilerinin tarih dersine yönelik tutumları ile vatanseverlik tutumları arasındaki ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Enstitüsü, Ankara.

- Elban, M. (2015). Tarih eğitimi ve vatanseverlik üzerine bazı düşünceler. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(3), 1302-1319.
- Elbir, B. ve Bağcı, C. (2013). Değerler eğitimi üzerine yapılmış lisansüstü düzeyindeki çalışmaların değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 8(1) 1321-1333.
- Emre, Y. ve Yapıcı, A. (2015). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarının değer yönelimleri. *Turkish Studies* 10(2), 329-350.
- Er, H., Gürgil, F. ve Özmen, C. (2012). İlköğretim branş öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri üzerine bir araştırma. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(179), 297-311.
- Ergün, S. (2013). *Ergenlere verilen değerler eğitiminin öz düzenleme stratejileri üzerindeki etkisinin sınanması*. Yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ersoy, A.F. ve Öztürk, F. (2015). Bir vatandaşlık değeri olarak yurtseverlik: Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının algısı. *İlköğretim Online*, 14(3), 974-992.
- Ersoy, A.F. ve Öztürk, F. (2015). Bir vatandaşlık değeri olarak yurtseverlik: Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının algısı. *İlköğretim Online*, 14(3), 974-992.
- Ersoy, E. (2012). Değer farklılaşmalarını sosyolojik boyutu. İstanbul: Kumsaati Yayın Dağıtım.
- Evin, İ ve Kafadar, O. (2004). İlköğretim sosyal bilgiler programının ve ders kitaplarının ulusal ve evrensel değerler içerik çözümlemesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 293-304.
- Fernandes, L. (1999). *Value Personalisation: A base for value. Education*. www.eric.ed.gov, ERİC Document: ED 434 880. 1-25.
- Filoğlu, S. ve Çelikkaya, T. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1541-1556.
- Gül, R. (2013). *Bir değer eğitimi olarak ilköğretim döneminde doğruluk eğitimi*. Yüksek lisans tezi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (2000). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Halstead, J.M. & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
- Hökelekli, H. (2001). Modern eğitimde yeni bir paradigma: değerler eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 4-9.
- Huitt, W. (2004). Values. Educational Psychology Interactive, <http://www.edpsycinteractive.org/topics/affect/values.html>. adresinden alınmıştır.
- Inglehart, R. F. (2008). Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006, *West European Politics*, 31(1-2), 130-146, DOI: 10.1080/01402380701834747.
- Işık, N ve Yıldız, N. (2012). İlköğretim sınıf öğretmenlerinin değer algıları ile kişilerarası problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Social Science Studies*, 2(3),1-16.
- Kahyaoğlu, M. ve Kırıktaş, H. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin çevresel davranış ve düşünceleri ile bireysel değerleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 32(7), 88-105, İstanbul.
- Karagöz, S. (2016). Cumhuriyet öncesi dönem eğitim ve öğretim programları ile ilgili görüş ve öneriler. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 2528-9535.
- Karalar, R. ve Kiracı, H. (2010). Bireysel değerlerin sürdürülebilir tüketim davranışı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik öğretmenler üzerinde bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 79-106.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (15.baskı). Ankara: Nobel yayınları.
- Kaymakçı, S. ve Yiğittir, S. (2012). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzu'nda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 49-73.
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye'de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: Tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, Y. (2010). Sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitiminin yeri ve önemi. *Eğitime Bakış*, 6(18), 68-72.

- Keskin, Y. (2016). Değerler eğitimi. Dilek, D. (Editör). *Sosyal Bilgiler Eğitimi*. (s. 311-328). Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıç, A., Şahin, Ş., Albayrakoğlu, Ö. ve Arseven, Z. (2016). Öğretmen görüşlerine göre öğretmen davranışlarının değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 9(3), 441-460.
- Koçak, K. (1991). *Cumhuriyet dönemi tarih anlayışı ve tarih çalışmaları (1923-1960)*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Köylü, M. (2016). *Teoriden pratiğe değerler eğitimi*. Ankara: Nobel yayınları.
- Kurt, E. (2015). İş yaşamında bireysel değerler: Bir vakıf üniversitesi meslek yüksek okulu örneği. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*. 3(1), 8-36.
- Kuşdil, M.E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji dergisi*, 15(45), 59-76.
- MEB. (1973). Millî eğitim temel kanunu. *Resmî Gazete* (24.06.1973). Sayı: 14574.
- MEB. (2007). Tarih 9. Sınıf öğretim programı, talim ve terbiye kurulu, <http://ttkb.meb.gov.tr>.
- MEB. (2009a). Sosyal Bilgiler 4. ve 5. sınıf öğretim programı, Talim ve terbiye kurulu <http://ttkb.meb.gov.tr>.
- MEB. (2009b). Sosyal Bilgiler 6. ve 7. sınıf öğretim programı, Talim ve terbiye kurulu, <http://ttkb.meb.gov.tr>.
- MEB. (2009c). Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi 8. sınıf programı, <http://ttkb.meb.gov.tr>.
- MEB. (2011a). Ortaöğretim 11. sınıf Tarih dersi öğretim programı, Talim ve terbiye kurulu, <http://ttkb.meb.gov.tr>.
- MEB. (2011b). Ortaöğretim 10. sınıf Tarih Dersi Öğretim Programı ve 10. sınıf seçmeli tarih dersi öğretim programı, Talim ve terbiye kurulu, <http://ttkb.meb.gov.tr>.
- MEB. (2012). Ortaöğretim T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı, <http://ttkb.meb.gov.tr>.
- MEB. (2017a). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar), Talim ve terbiye kurulu, <http://ttkb.meb.gov.tr>.
- MEB. (2017b). Ortaöğretim Tarih Dersi Öğretim Programı (9, 10 ve 11), <http://ttkb.meb.gov.tr>.
- MEB. (2018a). Ortaöğretim T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı, Talim ve terbiye kurulu, <http://ttkb.meb.gov.tr>.
- MEB. (2018b). Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı (Ortaokul 8.sınıf), Talim ve terbiye kurulu, <http://ttkb.meb.gov.tr>.
- Morsümbül, Ş. (2014). *Değerlerin kuşaklar arası değişimi: Ankara örneği*. Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Nathanson, S. (1997). Should patriotism have a future. Bar-Tal, D. & Staub, E (Ed). *Patriotism in The Lives of Individuals and Nations* Nelson-Hall Publishers; Chicago, s. 311-326.
- Noddings, N. (2006). *Eğitim ve Mutluluk* (Çev. Z. Bilgin). İstanbul: Kitapyayinevi.
- Öcal, A. ve Yiğittir, S. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 13(20): 117-124.
- Ökten, G. I. (2008). *Yeni sosyal bilgiler öğretimi programının pilot uygulamasının değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.
- Öztürk Samur, A. (2011). *Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisi*. Doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Öztürk, M. ve Mutlu, N. (2017). Sosyal bilgiler ve tarih derslerinde beceri ve değerleri ne kadar öğretiyoruz?. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 7(3), 552-563.
- Rokeach, M. (1976). *The nature of human values*. Contemporary Sociology, 5(1),13-16.
- Sarıcı Bulut, S. (2012). Gazi eğitim fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(3), 216-238.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*. 25, 1-65.

- Schwartz, S. H. (1996). *Value priorities and behavior: Applying a theory of integrated value systems*. *Psicod debate, Psicologia, Cultura sodedad*, 119-144.
- Schwartz, S. H. (1999). Values. In Antony S., R. Manstead and M. Hewstone (Ed.) *The Blackwell Encyclopedia of Social Psychology*. Blackwell Publishing. 665-679.
- Schwartz, S. H. (2006). Les valeurs de base de la personne: Théorie, mesures et applications [Basic human values: Theory, measurement, and applications]. *Revue française de sociologie*, 42, 249-288.
- Schwartz, S.H. & W. Bilsky. (1987). Towards a psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*. 53, 550-562.
- Selek, M. (2014). *Osman Yalçın'ın hayvan hikâyelerinde değerler eğitimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulamaya (23.Baskı)*, Ankara: Yargı yayınları.
- Serin, M. K. ve Buluç, B. (2014). Sınıf öğretmenlerinin değer algıları ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(1), 273-290. *Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(2), 64-84.
- Soyyığıt, T. (2013). *Sınıf öğretmenlerinin değer tercihleriyle kaynaşturmaya yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi (İstanbul ili, Pendik ilçesi örneği)*. Yüksek lisans tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Suh, B.K. & Traiger, J. (1999). Teaching values through elementary social studies and literature curricula. *Education*. 119(4), 723-727.
- Superka, D.P., Ahrens, C., Hedstrom, J.E., Ford, L.J. and Johnson, P.L. (1976). *Values education sourcebook: conceptual approaches, material analyses, and an annotated bibliography*. Colorado: Social Science Education Consortuim, ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education.
- Şimşek, U. (2006). II. Meşrutiyet dönemi eğitimde Türkçülük akımının Türk kimliği oluşturmadaki rolü, *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 1(13) 287-300.
- Tay, B ve Ünlü, İ. (2014). İlkokul Yurt Bilgisi, Toplum ve Ülke İncelemeleri ve Sosyal bilgiler dersleri öğretim programlarında değer ve değerler eğitimi. Turan, R. ve Ulusoy, K. (Editörler). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi*. (s. 288-318). Ankara: Pegem Akademi.
- Tay, B. ve Ünlü, İ. (2014). İlkokul yurt bilgisi, toplum ve ülke incelemeleri ve sosyal bilgiler dersleri öğretim programında değer ve değerler eğitimi. Turan, R. ve Ulusoy, K (Editör) *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* (s.287-322). Ankara: Pegem Akademi.
- Tay, B., Durmaz, F., Z. ve Şanal, M. (2013). Sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilerin değer ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* 33(1), 67-93.
- Tazebay, A. (2000). İlköğretim programları ve gelişmeler. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Titus, D. N. (1994). *Values Education in American Secondary Schools*. www.eric.ed.gov, ERIC Document No: ED 381 423.
- Uzunkol, E. (2014). Hayat bilgisi öğretimde değerlerin öğretimi. Şimşek, S. (editör). *Sınıf öğretmenleri ve adayları için hayat bilgisi öğretimi*. (s.127-158). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Üstel, F. (2009). *Makbul vatandaş'ın peşinde:II. Meşrutiyet'ten bugüne vatandaşlık eğitimi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Veugelers, W. (2000). Different ways of teaching values, *Educational Review*, 52(1), 37-46.
- Viroli, M. (1997). *Vatan aşkı yurtseverlik ve milliyetçilik üzerine bir deneme*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Whitney, I. B. (1986). *The status of values education in the middle and junior high schools of tennessee*, Unpublished doctorate thesis, Tennessee State University.
- Yalar, T. (2010). *İlköğretim sosyal bilgiler programında değerler eğitiminin mevcut durumunun belirlenmesi ve öğretmenlere yönelik bir program modülü geliştirme*. Doktora tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Yalcin Wells, Ş. (2014). Resim-iş eğitimi anabilim dalı öğretmen adaylarının bireysel değer tercihlerinin incelenmesi: Atatürk eğitim fakültesi örneği. *Educational Policy Analysis and Strategic Research*, 9(1), 36-53.

- Yapıcı, A. ve Zengin, Z. S. (2003). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 173-206.
- Yavuz, M., Dilmaç, B., Derinbay, D. (2015). Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin sahip oldukları değerlerin demografik özellikleri açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29),561-583.
- Yazıcı, F. (2009). *Yurtseverlik eğitimi; Sosyal bilgiler ve tarih öğretmenlerinin tutum ve algılarına yönelik bir çalışma (Tokat örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Yazıcı, F. (2013). *Çokkültürlülük ve yurtseverlik açısından azınlık okullarında tarih dersleri*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yazıcı, F., Pamuk, A. ve Yıldırım, T. (2016). Tarih öğretmen adaylarının çokkültürlülük ve yurtseverlik tutumları arasındaki ilişki. *Turkish Studies*, 11(9), 947-964.
- Yazıcı, F.ve Yazıcı, S. (2010). Yurtseverlik eğitimi: tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı, tutum ve eğitimsel uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 650-660.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19(2), 499-522.
- Yazıcı, S ve Yazıcı, A. (2011) *Felsefi, Psikolojik ve eğitim boyutlarıyla karakter*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Yel, S. ve Aladağ, S. (2015). Sosyal bilgilerde değerlerin öğretimi. Safran, M. (Editör). *Sosyal Bilgiler öğretimi*. (s. 118-145). Pegem Akademi: Ankara.
- Yeşilyurt, E., Kurt, İ. (2012). Değerleri kazandırmasındaki etkililik açısından resmi ve örtük program ile okul dışı etmenlerin öğrenci görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 7(4), 3253-3272.
- Yılmaz, E. (2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 109-128.
- Yılmaz, K. (2008). *Eğitimde değer yönelimleri*. Ankara: Pegem Akademi.

EKLER**EK1:Araştırma İzin Belgesi**

T.C.
TOKAT VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 27001677-44-E.2867001
Konu : Araştırma İzni Verilmesi

06/03/2017

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzin ve Uygulama Yönergesi
b) 09/10/2014 tarihli ve 27001677/600/4437181 sayılı Valilik Makam Onayı.
c) Araştırma İzinleri İnceleme Komisyonunun 28/02/2017 tarihli tutanağı.

GOP Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi yüksek lisans öğrencisi Ali AKDENİZ, il/ilçe genelindeki tüm ortaokul ve liselerde görevli Sosyal Bilgiler ve Tarih öğretmenlere yönelik hazırlanmış olduğu "Vatanseverliğin Temel Değerlerle İlişkisi: Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerin Tutum ve Algularına Yönelik Bir Çalışma" ile ilgili ölçek uygulaması konusunda hazırlanmış olduğu bilimsel amaçlı anket çalışmasını uygulamak istemektedir.

Söz konusu bilimsel amaçlı çalışmanın il/ilçe genelindeki tüm ortaokul ve ortaöğretim müdürlüğündeki Sosyal Bilgiler ve Tarih öğretmenlere uygulama yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'unuza arz ederim.

Levent YAZICI
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
06/03/2017

Mehmet Suphi KÜSBECİ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1-Tutanak
2-Anket
3-Dilekçe

Ek 2:Öğretmenlere Uygulanan Anket Formu

Sayın Katılımcı;

Bu anket, yurtseverlik değeri ile temel değerler arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Sizlerden beklenen herhangi bir kaygı gütmekten soruları dikkatlice okuyup içtenlikle cevap vermenizdir. Verdiğiniz cevaplar sadece bilimsel araştırma amaçlı kullanılacak ve sonuçlar gizli tutulacaktır. Katkılarımızdan dolayı teşekkür ederiz.

Ali AKDENİZ

ali.akdeniz7815@gop.edu.tr
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

KİŞİSEL BİLGİLER

Bu bölümde size ilişkin kişisel bilgiler sunulmaktadır. Lütfen size uygun seçenekleri işaretleyiniz.

1) **Cinsiyetiniz:** a) Kadın b) Erkek

2) **Branş:** a) Sosyal Bilgiler b) Tarih

3) **Mezun Olduğunuz Fakülte**

a) Eğitim Fakültesi b) Fen-Edebiyat Fakültesi c) Edebiyat Fakültesi d) Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi

4) **Öğrenim Durumu** a) Lisans B) Lisansüstü

5) **Meslekteki Kıdeminiz** (Lütfen yıl olarak yazınız):

Lütfen aşağıdaki seçeneklerden size en uygun olanını işaretleyiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Türkiye benim için önemlidir.	()	()	()	()	()
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmakla gurur duyuyorum.	()	()	()	()	()
3. Ülkemi seviyorum.	()	()	()	()	()
4. Türkiye'ye hizmet etmek benim için önemli değildir.*	()	()	()	()	()
5. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak kimliğimin önemli bir parçasıdır.	()	()	()	()	()
6. İstiklal Marşı'nı okurken gururlanırım.	()	()	()	()	()
7. Kendimi Türkiye ile tanımlıyorum.	()	()	()	()	()
8. Türkiye'ye herhangi bir bağlılık hissetmiyorum.*	()	()	()	()	()
9. Tekrar dünyaya gelsem yine bu ülkede yaşamak isterdim.	()	()	()	()	()
10. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmanın benim için çok fazla bir anlamı yok.*	()	()	()	()	()
11. Hükümetle aynı düşünmediğim zamanlarda bile Türkiye'ye olan bağlılığım her zaman kuvvetli olur.	()	()	()	()	()
12. Kendimi bu ülkede yaşayan tüm İnsanlara bağlı hissediyorum.	()	()	()	()	()
13. Eğer imkânım olsaydı başka bir ülkede yaşamak isterdim.*	()	()	()	()	()
14. Türkiye'nin kazandığı uluslararası başarılar beni gururlandırır.	()	()	()	()	()
15. Kendimi Türkiye'ye bağlı hissediyorum.	()	()	()	()	()
16. Kendimi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak hissediyorum.	()	()	()	()	()

* Maddeler ters kodlanmıştır.

Lütfen diğer sayfaya geçiniz

Bu bölüm, 57 madde/değer içermektedir. Bu değerlerin kazandırılmasının sizin için belirttiği önem derecesine göre 1 ile 7 arasında işaretleyiniz. Lütfen her değeri/maddeyi okuyun ve sizin için o değer için önem derecesini en düşük 1; yüksek 7 olmak üzere değerlendiriniz. Her değer için yalnızca bir adet puan işaretleyiniz.

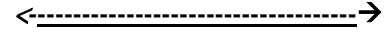
Önemsiz **Önemli**
 ←-----→

1. EŞİTLİK (Herkesine eşit fırsat)	()	()	()	()	()	()	()
2. İÇ HUZUR (Kendisiyle barışık olmak)	()	()	()	()	()	()	()
3. SOSYAL GÜÇ SAHİBİ OLMAK (Başkalarını denetleyebilmek, üstün olmak)	()	()	()	()	()	()	()
4. ZEVK (İstek ve arzuların doyurulması)	()	()	()	()	()	()	()
5. ÖZGÜRLÜK (Düşünce ve hareket özgürlüğü)	()	()	()	()	()	()	()
6. MANEVİ BİR YAŞAM (Maddi değerlerden çok; manevi, içsel olanları önemsemek)	()	()	()	()	()	()	()
7. BAĞLILIK DUYGUSU (Başkalarının beni düşündüğü duygusu)	()	()	()	()	()	()	()
8. TOPLUMSAL DÜZEN (İstikrarlı bir toplum içinde yaşamak)	()	()	()	()	()	()	()
9. HEYECANLI BİR YAŞAM (Uyarıcı deneyimlerle dolu)	()	()	()	()	()	()	()
10. ANLAMLI BİR YAŞAM (Hayatta bir amacın olması)	()	()	()	()	()	()	()
11. KİBAR OLMAK (Nazik, terbiyeli)	()	()	()	()	()	()	()
12. ZENGİN OLMAK (Maddi servet, para)	()	()	()	()	()	()	()
13. ULUSAL GÜVENLİK (Ülkenin düşmanlardan koruması)	()	()	()	()	()	()	()
14. KENDİNE SAYGILI OLMAK (Kendinin değerli olduğuna inanç)	()	()	()	()	()	()	()
15. İYİLİĞE KARŞILIK VERMEK (Borçlu olmaktan kaçınmak)	()	()	()	()	()	()	()
16. YARATICILIK (Orijinal olmak, hayal gücünü kullanmak)	()	()	()	()	()	()	()
17. BARIŞ İÇİNDE BİR DÜNYA (Savaş ve çatışmalardan uzak bir dünya)	()	()	()	()	()	()	()
18. GELENEKLERE SAYGI (Eski -zamanın eskitemediği -geleneklerin korunması)	()	()	()	()	()	()	()
19. OLGUN SEVGİ (Derin, duygusal ve ruhsal yakınlıklar)	()	()	()	()	()	()	()
20. KENDİNİ DENETLEYEBİLMEK (Kendini sınırlamak, yanılmaya direnmek)	()	()	()	()	()	()	()
21. MAHREMİYET/ÖZEL HAKLARA SAYGI (Özel bir dünyası olma hakkı)	()	()	()	()	()	()	()
22. AİLE GÜVENLİĞİ (Sevilenlerin tehlikelerden uzak olması)	()	()	()	()	()	()	()
23. SOSYAL SAYGINLIK (Başkalarından saygı ve kabul görmek)	()	()	()	()	()	()	()
24. DOĞAYLA BÜTÜNLÜK (Doğayla uyum içinde olmak)	()	()	()	()	()	()	()
25. DEĞİŞKEN BİR HAYAT (Mücadele, yenilik ve değişikliklerle dolu)	()	()	()	()	()	()	()
26. ERDEMLİ OLMAK (Olgun bir yaşam anlayışı)	()	()	()	()	()	()	()
27. OTORİTE SAHİBİ OLMAK (Yönetme ve emir verme hakkına sahip olmak)	()	()	()	()	()	()	()
28. GERÇEK DOSTLUK (Yakın, destekleyici dostlar, arkadaşlar)	()	()	()	()	()	()	()
29. GÜZEL BİR DÜNYA (Doğa ve sanatın güzelliği)	()	()	()	()	()	()	()
30. SOSYAL ADALET (Haksızlığın düzeltilmesi, zayıfı kollama)	()	()	()	()	()	()	()
31. BAĞIMSIZ OLMAK (Kendine yeterli, güvenli olmak)	()	()	()	()	()	()	()

Önemsiz

Önemli

Lütfen diğer sayfaya geçiniz

32. ILIMLI OLMAK (Aşırı duygu ve hareketlerden kaçınmak)	()	()	()	()	()	()	()
33. SADIK OLMAK (Arkadaşlarına ve çevresine bağlı olmak)	()	()	()	()	()	()	()
34. HIRSLI OLMAK (Çalışkan ve istekli olmak)	()	()	()	()	()	()	()
35. AÇIK FİKİRLİ OLMAK (Değişik fikir ve inançlara saygılı olmak)	()	()	()	()	()	()	()
36. ALÇAK GÖNÜLLÜ OLMAK (İlimli olmak, kendini öne çıkarmamak)	()	()	()	()	()	()	()
37. CESUR OLMAK (Macera ve risk aramak)	()	()	()	()	()	()	()
38. ÇEVREYİ KORUMAK (Doğayı/tabiatı korumak)	()	()	()	()	()	()	()
39. SÖZÜ GEÇEN BİRİ OLMAK (İnsanlar ve olaylar üzerinde etkili olmak)	()	()	()	()	()	()	()
40. ANA BABAYA VE YAŞLILARA DEĞER VERMEK (Saygı duymak)	()	()	()	()	()	()	()
41. KENDİ AMAÇLARINI SEÇMEK (Kendi hedeflerini seçebilmek)	()	()	()	()	()	()	()
42. SAĞLIKLI OLMAK (Fiziksel ya da ruhsal rahatsızlığı olmamak)	()	()	()	()	()	()	()
43. YETKİN/MUKTEDİR OLMAK (Yeterli, etkili, verimli olmak)	()	()	()	()	()	()	()
44. BANA DÜŞEN HAYATI KABULLENMEK (Hayat şartlarına boğun eğmek)	()	()	()	()	()	()	()
45. DÜRÜST OLMAK (İçten, samimi olmak)	()	()	()	()	()	()	()
46. TOPLUMDAKİ GÖRÜNÜMÜ KORUYABİLMEK (Başkalarına karşı mahcup duruma düşmemek, başkalarının bakış tarzının sürmesi için çaba göstermek)	()	()	()	()	()	()	()
47. İTAATLİ OLMAK (Görevini yapan, yükümlülüklerini yerine getiren biri olmak)	()	()	()	()	()	()	()
48. ZEKİ OLMAK (Mantıklı ve düşünen biri olmak)	()	()	()	()	()	()	()
49. YARDIMSEVER OLMAK (Başkalarının iyiliği için çalışmak)	()	()	()	()	()	()	()
50. YAŞAMDAN ZEVK ALMAK (Yiyecek, eğlenme, müzik vb. den zevk almak)	()	()	()	()	()	()	()
51. DİNDAR OLMAK (Dinsel inanç ve kurallara bağlılık)	()	()	()	()	()	()	()
52. SORUMLU OLMAK (Güvenilir, inanılır biri olmak)	()	()	()	()	()	()	()
53. MERAKLİ OLMAK (Her şeyle ilgilenen araştırmacı biri olmak)	()	()	()	()	()	()	()
54. BAĞIŞLAYICI OLMAK (Başkalarının özrünü kabul edebilmek)	()	()	()	()	()	()	()
55. BAŞARILI OLMAK (Amaçlara ulaşabilmek)	()	()	()	()	()	()	()
56. TEMİZ OLMAK (Düzenli olmak)	()	()	()	()	()	()	()
57. İSTEKLERİNE DÜŞKÜN OLMAK (Kendisine zevk veren şeyler yapmak)	()	()	()	()	()	()	()

Katılımınız için teşekkür ederim.

Ek 3:Özgeçmiş

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	Ali AKDENİZ
Kişisel Bilgiler	Uyruğu: T.C. Doğum Tarihi ve Yeri: 08.02.1989 - İskilip/ ÇORUM
İletişim Bilgileri	Tel: 0 545 601 81 23 E-posta: a.akdeniz2015@gmail.com
	Lise: 2003-2006 Çorum-İskilip Lisesi
Öğrenim Bilgileri	Lisans: 2007–2011 Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü Yüksek Lisans:2015-2018 Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
İş Deneyimi	2011-2012: Milli Eğitim Bakanlığı İskilip/Çorum Sorgun Köyü İlköğretim Okulu- Sınıf Öğretmeni 2017-2018: Milli Eğitim Bakanlığı İskilip/Çorum Çatkara Ahmet Koz Orta Okulu- İngilizce Öğretmeni